

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Silvie Silná

Oddlužení osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Miroslav Sedláček LL. M., Ph. D.

Katedra: občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 21. 3. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 266 720 znaků včetně mezer.

Silvie Silná

V Praze dne 21. 3. 2022

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování JUDr. Miroslavu Sedláčkovi LL.M., Ph.D. za jeho cenné rady při vedení diplomové práce.

Děkuji všem lidem z neziskové organizace RUBIKON Centrum za příležitost dělat dobro.

Děkuji svým rodičům za veškerou podporu.

Děkuji Alešovi za lásku, toleranci, a za to, že ve mě nikdy nepřestal věřit.

Obsah

Úvod.....	6
1 Zadluženost osob ve výkonu trestu odnětí svobody, příčiny a možnosti řešení.....	8
1.1 Zadluženost osob ve výkonu trestu odnětí svobody	8
1.2 Příčiny zadluženosti osob ve VTOS	11
1.2.1 Běžné příčiny zadluženosti	11
1.2.2 Specifické příčiny zadluženosti osob ve VTOS.....	12
1.2.3 Dluhy za náklady trestního řízení	13
1.2.4 Dlužné výživné	18
1.2.5 Dluhy z náhrady újmy způsobené trestným činem	21
1.3 Řešení zadluženosti osob ve VTOS	24
1.3.1 Dluhové poradenství ve VTOS	24
1.3.2 Plnění dluhů ve VTOS	26
2 Oddlužení osob ve VTOS.....	32
2.1 Charakteristika institutu oddlužení	32
2.2 Úpadek dlužníka	33
2.3 Způsoby provedení oddlužení	35
2.4 Průběh oddlužení do rozhodnutí o návrhu na povolení oddlužení.....	37
2.4.1 Insolvenční návrh a návrh na povolení oddlužení	37
2.4.2 Náležitosti insolvenčního návrhu.....	38
2.4.3 Náležitosti návrhu na povolení oddlužení.....	42
2.4.4 Sepis insolvenčního návrhu spojeného s návrhem na povolení oddlužení	47
2.4.5 Příslušnost soudu k podání návrhu na povolení oddlužení	51
2.4.6 Zahájení insolvenčního řízení	56
2.5 Rozhodnutí o návrhu na povolení oddlužení	62
2.5.1 Odmítnutí návrhu na povolení oddlužení.....	63
2.5.2 Zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení.....	64
2.5.3 Zamítnutí návrhu na povolení oddlužení	65
2.5.4 Důsledky odmítnutí, vzetí na vědomí zpětvzetí a zamítnutí návrhu na povolení oddlužení.....	77
2.5.5 Povolení oddlužení.....	78
2.6 Průběh oddlužení do schválení oddlužení.....	80
2.6.1 Placení záloh na odměnu a hotové výdaje insolvenčního správce	80

2.6.2 Přezkumné jednání, zpráva o přezkumu a pro oddlužení, soupis majetkové podstaty	83
2.6.3 Schválení oddlužení	90
2.7 Průběh oddlužení do splnění oddlužení	93
2.7.1 Povinnosti dlužníka po schválení oddlužení	94
2.7.2 Osvobození dlužníka od placení pohledávek	97
Závěr	100
Seznam použitých zkratk	104
Seznam použitých zdrojů	106
Seznam tabulek a obrázků	113
Oddlužení osob ve výkonu trestu odnětí svobody	114
Abstrakt	114
Discharge of imprisoned persons	115
Abstract	115

Úvod

Tato diplomová práce se věnuje tématu oddlužení z pohledu dlužníka, a to dlužníka, který je ve VTOS. Výrazy „odsouzený“, „vězeň“ a „osoba ve VTOS“, jsou v práci používány ve shodném významu, kdy označují fyzickou osobu, která se nachází ve vězení, kde vykonává trest odnětí svobody, k němuž byla pravomocně odsouzena.

Oddlužení je v této práci vnímáno jako nástroj k řešení problému, kterým je zadluženost českých vězňů. Před samotným řešením je vhodné tento problém vymezit a popsat. Prvním z cílů této práce je analýza fenoménu zadluženosti českých vězňů, jejích příčin a možností řešení. Hlavním cílem práce je potom seznámit čtenáře s procesem oddlužení dlužníka ve VTOS s důrazem na specifika a odchylky, které do oddlužení vnáší situace dlužníkovy uvěznění. V rámci dosažení tohoto cíle bude zkoumáno, které legislativní změny institut oddlužení pro dlužníky ve VTOS zpřístupnily a současně jaké zde stále zůstávají překážky, jež dlužníkům ve VTOS oproti dlužníkům na svobodě proces oddlužení objektivně ztěžují či ohrožují jeho zdárný průběh.

V práci postupuji metodou analýzy a deskripce dostupných dat, právních předpisů, soudních rozhodnutí a dalších relevantních dokumentů. Obecnou právní úpravu aplikuji na situace konkrétních adresátů, jimiž jsou dlužníci ve VTOS, a popisuji specifika z této situace vyplývající, a to jak v rovině teoretické, tak v praxi odkazem na konkrétní insolvenční řízení osob ve VTOS, která jsou volně dostupná v Insolvenčním rejstříku. Místy čerpám z empirických zkušeností z RUBIKON Centra, jak souhrnně označuji pracovní zkušenosti z této neziskové organizace své, jakož i svých kolegů a kolegyň.

V letech 2019–2021 jsem měla tu čest být bezmála tři roky součástí pracovního kolektivu v neziskové organizaci RUBIKON Centrum, která od roku 1994 pomáhá lidem s trestní minulostí. Hlavní náplní mé práce bylo poskytování individuálního dluhového poradenství osobám s trestní minulostí a osobám ve VTOS. Při práci s klienty ve VTOS jsem zjistila, jak velkým a rozšířeným problémem je mezi vězněnými osobami zadluženost a jak razantně ovlivňují dluhy život člověka po propuštění. Za dobu mého působení v RUBIKON Centru jsem nevážala spolupráci s několika desítkami odsouzených, z nichž téměř každý čelil mnohačetným exekucím s celkovou výší dluhů v rádech statisíců korun, přičemž výše jejich dluhů v čase neustále narůstala. Jinými slovy se téměř všichni mí klienti nacházeli v dluhové pasti a veškeré mé pracovní aktivity v rámci dluhového poradenství tedy směřovaly k pomoci odsouzenému najít z této pasti cestu ven. Zásadní aktivitou byla v tomto ohledu příprava klientů ve VTOS ke vstupu do oddlužení ještě během výkonu trestu, sepis a podání insolvenčního návrhu spojeného s návrhem na povolení oddlužení a poskytování následné podpory a asistence klientům ve VTOS po zahájení insolvenčního řízení. Na základě

svých pracovních zkušeností jsem se rozhodla zvolit si téma oddlužení osob ve VTOS jako téma své diplomové práce.

Práce je členěna na dvě části. První část práce se ve třech kapitolách věnuje problematice zadluženosti osob ve VTOS. V první kapitole jsou představena a analyzována dostupná data ohledně zadluženosti českých vězňů. Druhá kapitola popisuje příčiny zadluženosti osob ve VTOS, s důrazem na právní rozbor dluhů, které se u těchto osob typicky vyskytují, spolu s možnostmi placení těchto dluhů během VTOS. Ve třetí kapitole jsou rozebrány možnosti řešení zadluženosti osob ve VTOS, a to především z pohledu těchto osob; pozornost je věnována zejména možnostem plnění dluhů ve VTOS, a to jak z odměny odsouzeného za práci, tak z jiných příjmů.

Druhá část práce navazuje na první část ve smyslu uvedení institutu oddlužení jako možného efektivního nástroje k řešení zadluženosti osob ve VTOS a jeho zevrubné analýzy z pohledu dlužníka ve vězení. Jelikož v této části leží těžiště diplomové práce, je se svými sedmi kapitolami oproti první části značně rozsáhlejší. V první kapitole je institut oddlužení krátce charakterizován v obecné rovině, druhá kapitola se zabývá úpadkem dlužníka a jeho prokazováním u osob ve VTOS a třetí kapitola řeší jednotlivé způsoby provedení oddlužení a jejich použitelnost u odsouzených dlužníků. Čtvrtá kapitola provede čtenáře procesem oddlužení dlužníka ve VTOS od chvíle, kdy se dlužník pro tento způsob řešení úpadku rozhodne, až do okamžiku, kdy je insolvenčním soudem rozhodováno o návrhu na povolení oddlužení. Rozhodování o návrhu na povolení oddlužení je předmětem páté kapitoly, která kromě rozboru jednotlivých možností soudního rozhodnutí přináší čtenáři též analýzu problematiky výpočtu tzv. minimální měsíční splátky dlužníka do oddlužení spolu s praktickou ilustrací na údajích z poskytnuté výplatní pásky odsouzeného. Šestá kapitola se zabývá fází insolvenčního řízení dlužníka ve VTOS, která začíná poté, co je mu oddlužení povoleno a končí jeho schválením. Závěrečná sedmá kapitola je věnována průběhu insolvenčního řízení dlužníka ve VTOS od chvíle, kdy je mu oddlužení schváleno, s důrazem na možná rizika, která může v této fázi jeho uvěznění přinášet, až k nejvýznamnějšímu okamžiku oddlužení pro dlužníky, jímž je jejich osvobození od placení pohledávek.

1 Zadluženost osob ve výkonu trestu odnětí svobody, příčiny a možnosti řešení

Tato část práce se zabývá problematikou zadluženosti osob ve VTOS. Nejprve jsou analyzována dostupná data k této problematice, poté jsou popsány příčiny zadluženosti s důrazem na specifické dluhy, které se u osob ve VTOS vyskytují. Následně jsou zmíněny možnosti, jaké má odsouzený ve výkonu trestu k řešení svých dluhů k dispozici. Zvláště podrobně jsou rozebrány možnosti splácení dluhů ve VTOS, způsob odměňování pracovně zařazených odsouzených a rozúčtování pracovní odměny jakož i způsoby nakládání s penězi, který má odsouzený ve věznici či jsou mu do výkonu trestu zaslány.

1.1 Zadluženost osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Zadluženost není v našem právu definována¹, jde však o výraz implikující existenci dluhu, tedy ve smyslu ustanovení § 1721 OZ, povinnost dlužníka uspokojit věřitelovo právo na plnění. Pro účely této části práce je zadluženost chápána jako stav osoby ve VTOS, kdy má tato osoba více dluhů a nachází se tak v postavení dlužníka, a to dlužníka, který je v prodlení, neboť své dluhy nesplnil řádně a včas².

Podle studie VSČR z roku 2018 nějakou formu finančních závazků přiznává 89,4 % odsouzených, přičemž 73,1 % odsouzených vykazuje dluhy, které jsou nad rámec jejich možnosti je plnit anebo je dokonce odmítají plnit z principu.³ V únoru roku 2019 bylo VSČR evidováno na 13 tisíc exekučních řízení vedených vůči osobám ve VTOS.⁴ Vzhledem k tomu, že se však jedná pouze o řízení nahlášená VSČR soudními exekutory, a dále vzhledem k možnosti vést najednou vůči jednomu povinnému více exekučních řízení, nelze brát tento údaj sám o sobě jako dostatečně vypovídající o celkové zadluženosti českých vězňů.

Oficiální data, která by přinesla podrobnější informace k této problematice, zejména ohledně výše a původu jednotlivých dluhů mezi odsouzenými, nejsou v současné době dostupná, a to především proto, že VSČR žádnou evidenci tohoto typu nevede. Ze statistické ročenky VSČR za rok 2020 je možné vyčíst pouze informace o dlužích odsouzených vůči VSČR. K 31. 12. 2020 evidovala VSČR neuhrazené pohledávky vůči 9 871 vězněným osobám v celkové výši přes

¹ Na rozdíl od pojmu předlužení, který najdeme v § 3 odst. 4 InsZ jako formu úpadku dopadající výhradně na právnické osoby a fyzické osoby – podnikatele.

² § 1968 OZ.

³ DRAHÝ, František, Jindřich HŮRKA a Michal PETRAS. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích: deskriptivní studie* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2018 [cit. 1. 3. 2022], s. 68–70. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/sarpo/sarpo-charakteristiky-odsouzenych-v-ceskych-veznicich.pdf>

⁴ ŠTEFAN, Václav. *Rostoucí dluhy komplikují návrat trestanců do společnosti, pracovat ve vězení nestačí* [online]. iRozhlas, 25. 2. 2019 [cit. 1. 3. 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vezni-vezeni-dluhy-penize-exekuce-insolvence-prace_1902251041_lac

51,5 milionů Kč⁵. Těmito pohledávkami jsou ve smyslu § 152 odst. 1 písm. a) a d) TŘ především náklady spojené s výkonem vazby a náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody, jakož i pohledávky za náhradu škody, kterou odsouzený způsobil VSČR během výkonu trestu či vazby. Dluhy vězňů vůči VSČR však představují jen výše z jejich celkové zadluženosti.

Ucelenou databází o dluzích odsouzených týkající VSČR nedisponuje, a to ani, pokud jde o jejich exekuce. V roce 2016 byla VSČR mezi oslovenými institucemi při realizaci výzkumu zaměřeného na dostupnost dat v oblasti exekucí mezi zainteresovanými institucemi⁶. V rámci prvotní výzkumné sondy byla VSČR požádána o zaslání aktualizovaných dat o nákladech na vězně doplněných o informace o nákladech exekučního řízení. Ukázalo se, že VSČR nedisponuje ani aktualizovaným výpočtem průměrných nákladů na jednoho vězně ani informacemi o dodatečných nákladech při exekučním řízení.⁷ Na výstupy výzkumné sondy navazovalo dotazníkové šetření s podrobnými otázkami, které se týkaly evidence dat o vedených exekucích. Na toto dotazníkové šetření VSČR nereagovala.⁸

Určitou představu o zadluženosti českých vězňů nám mohou rovněž poskytnout data z neziskových organizací, které se práci s odsouzenými věnují. Na přelomu let 2007 a 2008 byl v rámci Projektu Šance⁹ uskutečněn průzkum mezi odsouzenými, jehož se zúčastnilo celkem 49 respondentů, z nichž 42 osob se nacházelo stále ve VTOS, 7 osob pak bylo krátce po propuštění (v průměru půl roku). Průzkum měl formu řízených rozhovorů s respondenty a bylo v rámci něho zjištěno, že 94 % z nich dlužilo nějakému subjektu a průměrná výše závazků jednoho respondenta byla 130 000 Kč.¹⁰ O čtyři roky později bylo Sdružením pro probaci a mediaci v justici¹¹

⁵ MĀSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky* [online]. Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2020 [cit. 1. 3. 2022], s. 59. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>

⁶ Dalšími oslovenými institucemi byly Česká správa sociálního zabezpečení, Krajský soud Ostrava, Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, Úřad práce České republiky, Českomoravská konfederace odborových svazů, Česká bankovní asociace, Exekutorská komora České republiky, Komora daňových poradců České republiky, Svaz průmyslu a dopravy České republiky, Women for women, o.p.s., Občanská poradna Praha 1 a Občanská poradna Společnou cestou.

⁷ BERAN, Vlastimil a Lenka ŘÍHOVÁ. *Dostupnost dat mezi zainteresovanými institucemi v oblasti exekucí* [online]. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2017 [cit. 29. 12. 2021], s. 14. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/download/dostupnost-dat-mez-zainteresovanymi-institucemi-v-oblasti-exekuci/?wpdmdl=3305&refresh=6227524637ca21646744134>

⁸ Tamtéž, s. 16.

⁹ Projekt Šance byl zahájen v září 2005 a jeho cílem bylo vyvinout reintegrační program a další inovativní nástroje přispívající ke zdárné reintegraci odsouzených. Projekt byl realizován rozvojovým partnerstvím Koalice Šance, jež tvořilo 10 organizací, z nichž většina měla zkušenosti s prací s osobami ve VTOS a po propuštění. Srov. HASMANOVÁ, Ludmila. *O projektu šance*. In: *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňů osob*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, s. 6–13.

¹⁰ OTMAROVÁ, Monika. *Rizika v procesu znovuzačleňování do společnosti: průzkum mezi odsouzenými*. In: *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňů osob*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, s. 29.

¹¹ Sdružení pro probaci a mediaci v justici, od roku 2012 RUBIKON Centrum, je nestátní nezisková organizace, která pracuje s lidmi s trestní minulostí a pomáhá jim s opětovným začleněním do společnosti. Srov.: *Kdo jsme* [online].

realizováno dotazníkové šetření mezi 43 klienty ve VTOS zaměřené mimo jiné i na zjištění míry a struktury jejich zadluženosti. Z tohoto průzkumu vyšla průměrná dlužná částka ve výši 233 785 Kč.¹² Z výstupů Projektu Šance¹³ i z analýzy Sdružení pro probaci a mediaci v justici¹⁴ vyplývá, že sami odsouzení mají o výši a struktuře svých dluhů jen malé povědomí. V průběhu realizace projektu Společně na svobodu¹⁵ v letech 2018–2020 byly u členů intervenční skupiny, která čítala 78 odsouzených, zjištěny dluhy v celkové výši 24 milionů Kč. S využitím mediánu jde o dlužnou částku 275 000 Kč na odsouzeného.¹⁶ Podle propočtů spolku LIGHTHOUSE¹⁷ z června 2019 mají jejich klienti ve VTOS průměrně 23 dluhů, z toho 15 exekucí.¹⁸ Průměrná výše dluhů jednoho klienta činí 960 000 Kč, medián 685 000 Kč. Jak však spolek uvádí v jiném článku, tato čísla jsou zkreslena extrémními mnohačetnými exekucemi či vysokými náhradami škod mnohdy ve výši desítek milionů korun¹⁹, 71 % klientů ve VTOS má dluhy do výše 500 000 Kč.²⁰

Zadluženost odsouzených je vnímána jako jedna z překážek v jejich úspěšné resocializaci a představuje tak jeden z hlavních důvodů recidivy trestné činnosti, a to především v majetkové kriminalitě.²¹ Z tohoto důvodu jsou existence dluhů a reálnost jejich plnění u odsouzeného sledovány v rámci vytváření Souhrnné analýzy rizik a potřeb odsouzených (tzv. SARPO)²², neboť

RUBIKON Centrum: Pomáháme překročit minulost [cit. 8. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme/>

¹² OTMAROVÁ, Monika. *Analýza zadluženosti klientů ve výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2012, s. 3.

¹³ VALEŠ, František. *Zadluženost odsouzených jako překážka sociální integrace – situace a doporučení*. In: *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňených osob*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, s. 74.

¹⁴ OTMAROVÁ (2012) op. cit. pozn. 12, s. 10.

¹⁵ Projekt Společně na svobodu byl realizován organizací RUBIKON Centrum v úzké součinnosti s VSČR s cílem o co nejlepší integraci propuštěných vězňů do společnosti. Srov.: *Další projekty: Společně na svobodu* [online]. RUBIKON Centrum: Pomáháme překročit minulost [cit. 8. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/dalsi-projekty/spolecne-na-svobodu/>

¹⁶ KVÁČA, Vladimír a Adéla GOTTWALDOVÁ. *Shrnutí evaluace projektu Společně na svobodu* [online]. RUBIKON Centrum, 2021 [cit. 10. 2. 2022], s. 8. Dostupné z: https://www.rubikoncentrum.cz/wp-content/uploads/2021/01/Shrnuti-evaluace_online.pdf

¹⁷ Spolek LIGHTHOUSE se specializuje na problematiku podmíněného propuštění a na finanční a dluhové poradenství osobám ve výkonu trestu a po propuštění. U svých klientů ve VTOS sleduje zadluženost a exekuce intenzivně od roku 2012 v rámci programu „Finance a výkon trestu“. Srov. *O nás* [online]. LIGHTHOUSE spolek [cit. 8. 1. 2022]. Dostupné z: <http://www.lgh.cz/o-nas/>

¹⁸ SCHNEEDÖRFLER, Petr. *Zadlužený klient* [online]. In: *Sociální práce ve vězeňství: Sborník příspěvků z konference VII. Penologické dny 2019. Akademie Vězeňské služby České republiky, 2020*, [cit. 2. 1. 2022], s. 64. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/akademie-vs-cr/novinky/socialni-prace-ve-vezenstvi-sbornik-ze-vii-penologickych-dnu/>

¹⁹ *Zadluženost a recidiva* [online]. LIGHTHOUSE spolek, 31. března 2018 [cit. 8. 1. 2022]. Dostupné z: <http://www.lgh.cz/zadluzenost/>

²⁰ SCHNEEDÖRFLER (2020) op. cit. pozn. 18.

²¹ ROZUM, Jan, Jan TOMÁŠEK, Jiří VLACH a Lucie HÁKOVÁ. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, s. 29.

²² Jedná se o penitenciární nástroj, který byl do praxe zaveden 1. 11. 2012 za účelem hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených. Při hodnocení je používána kombinace několika rozdílných výpočtů (statické a dynamické riziko) a posouzení (riziko újmy, protektivní faktory, dotazník sebehodnocení, adaptace v Nástupním oddíle). Ty jsou

představují jedno z rizik dynamického faktoru Finance. Tento faktor posuzuje jednotlivé druhy zdrojů legálních příjmů a jejich dostatečnost pro pokrytí základních životních potřeb a je považován za faktor spolehlivě predikující budoucí majetkovou kriminalitu.²³

Ze všech výše uvedených důvodů se řešení zadluženosti odsouzených stalo tématem i v Koncepci vězeňství do roku 2025, dokumentu, jež si stanovuje konkrétní cíle v oblasti vězeňství, vycházející přitom z multidisciplinárního a meziresortního přístupu k dané problematice.²⁴ Analýza možností systémového řešení dluhové pasti odsouzených je pak explicitně zmíněna jako jeden z nástrojů k dosažení strategického cíle „podpora účinných opatření snižujících recidivu“.²⁵

1.2 Příčiny zadluženosti osob ve VTOS

Příčiny zadluženosti osob ve VTOS můžeme spatřovat jednak v běžných příčinách zadluženosti fyzických osob, jednak ve specifických příčinách majících nějakou souvislost buď s trestnou činností zadlužených odsouzených anebo se stylem života tzv. „mimo systém“, který často uvěznění předchází a jemuž je vlastní neplnění závazků ať už povahy veřejnoprávní (např. neplacení zdravotního pojištění) či soukromoprávní (např. ze smluv o přepravě, tzv. jízdy načerno).

1.2.1 Běžné příčiny zadluženosti

Schavel, Drexlerová a Lekárová ve svém článku o zadluženosti rodin rozdělují příčiny zadluženosti na příčiny strukturální a individuální, s tím, že se oba typy vzájemně podmiňují.²⁶ Ze strukturálních příčin je nejčastější nezaměstnanost, následovaná problémy s vedením domácnosti, nízkým příjmem, nedostatečným vzděláním, rozvodem, založením rodiny, závislostí, úrazy a nemocemi, nemožností pobírat sociální dávky a neplánovaným těhotenstvím. Individuální příčiny se potom vážou k jednotlivým rodinám, resp. jejich členům, kteří nejsou schopni efektivně hospodařit se svými finančními prostředky. Časté jsou nákupy bez racionálního uvážení, které slouží jako kompenzace životních problémů anebo k dosažení určitého statusu. K dalším individuálním příčinám jsou řazeny zdravotní problémy vedoucí ke zvýšeným výdajům např. za léky, problémy se závislostí na alkoholu, drogách, gamblingu apod.

posléze strukturovány do jednotného výstupu, jímž je Komplexní zpráva, na jejímž základě je vytvořen každému odsouzenému individuální program zacházení. Srov.: DRAHÝ, HŮRKA a PETRAS (2018) op. cit. pozn. 3, s. 12.

²³ Tamtéž, s. 67.

²⁴ *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2015 [cit. 10. 2. 2022], s. 3. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

²⁵ Tamtéž, s. 131 – 133.

²⁶ SCHAVEL, Milan, Barbora DREXLEROVÁ a Lucia LEKÁROVÁ. Zadlženost' a psycho-sociálna pomoc rodinám so sociálno-ekonomickými problémami. *Sociálna práca*. 2009, č. 2, s. 70.

Otmarová ve své analýze²⁷ jako nejčastější příčiny předluženosti²⁸ zmiňuje nedostatečnou finanční gramotnost, nedostatečné sociální kompetence, krizi (např. ztrátu zaměstnání či nemoc) a neschopnost oddalovat své potřeby. K tomu uvádí, že řadu těchto charakteristik je možné u osob ve VTOS pozorovat.

Finanční gramotnost, spolu s neuváženými nákupy zboží, jež lidé nutně nepotřebují (často označováno jako tzv. konzumerismus) patří k často omílaným příčinám zadluženosti osob. Podle výzkumu Prokopa a agentury Median pro Alarm z roku 2018, který se zaměřoval na osoby v exekuci²⁹, se sice více než polovina respondentů (57 %) ocitla v exekuci kvůli nesplaceným spotřebním úvěrům, tyto úvěry ovšem byly často čerpány na splacení jiných závazků, jako jsou nájem, energie nebo poplatky za telefon, případně na splacení předchozího spotřebního úvěru. Pouze 11 % respondentů se dostalo do exekuce přímo za úvěr na velké domácí spotřebiče a jen přibližně 5 % za úvěr na dárky. Podle Prokopa tak neplatí „oblíbený předpoklad apologetů exekucí, že domácnosti se v problémech ocitly přímo kvůli nepromyšlené půjčce na dovolenou či na dárky s vysokým úrokem“.³⁰

1.2.2 Specifické příčiny zadluženosti osob ve VTOS

Specifické příčiny zadluženosti osob ve VTOS se promítají do specifické skladby jejich dluhů. Jak bylo uvedeno výše, těmito příčinami jsou zejména trestná činnost a celkový způsob života mnohdy s trestnou činností související. Podle VSČR se mezi odsouzenými nejčastěji vyskytují dluhy za neuhrazené zdravotní pojištění, výživné, náhrady škod, náklady soudního řízení, uzavřené bankovní i nebankovní finanční produkty, za pokuty uložené Policií České republiky a přírážky k jízdnému.³¹ Ze statistik spolku LIGHTHOUSE ke skladbě dluhů u jejich klientů vyplývá, že nejpočetnější kategorii představují dluhy vůči státu za náklady trestního řízení, ustanovené obhájce a na nákladech za výkon vazby a trestu. Tyto dluhy má 91,5 % jejich klientů ve VTOS.³² Pokud jde ovšem o podíl na finanční výši dluhů odsouzených, zde první místo zaujímají dluhy za bankovní a nebankovní úvěry.³³ Podobně popisuje strukturu zadluženosti odsouzených i Valeš ve výstupech z projektu Šance.³⁴

²⁷ OTMAROVÁ (2012) op. cit. pozn. 12, s. 1.

²⁸ Přičemž tento termín používá pro situaci, kdy lhůta splatnosti dlužnických závazků přesahuje 30 dnů.

²⁹ RYCHLÍKOVÁ, Apolena, Saša UHLOVÁ a Kateřina MAHDALOVÁ. *Exekuce: černé svědomí Česka* [online]. A2larm, 3. 12. 2018 [cit. 29. 12. 2021]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2018/12/exekuce-cerne-svedomi-ceska/>

³⁰ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Brno: Host, 2019, s. 47.

³¹ DRAHÝ, HŮRKA a PETRAS (2018) op. cit. pozn. 3, s. 68–69.

³² SCHNEEDÖRFLER (2020) op. cit. pozn. 18.

³³ Tamtéž.

³⁴ VALEŠ (2008) op. cit. pozn. 13, s. 74.

Níže uvádím právní rozbor nejčastějších dluhů odsouzených souvisejících s trestnou činností spolu s analýzou možností jejich hrazení během VTOS.

1.2.3 Dluhy za náklady trestního řízení

Povinnost obžalovaného, který byl pravomocně uznán vinným, nahradit náklady trestního řízení stanovuje § 152 TŘ. Jednotlivé druhy těchto nákladů jsou pak uvedeny v odstavci 1 tohoto ustanovení pod písmeny a) až f) jako:

- a) náklady spojené s výkonem vazby,
- b) odměna a hotové výdaje uhrazené ustanovenému obhájci státem (při absenci nároku na bezplatnou obhajobu),
- c) náklady spojené s využitím elektronického kontrolního systému,
- d) náklady spojené s VTOS,
- e) náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení,
- f) ostatní náklady, které nese stát, stanovené paušální částkou.

Zmíněným nákladům trestního řízení je společný režim dle ustanovení § 361a TŘ, které stanoví, že při správě placení těchto pohledávek se postupuje podle daňového řádu. Pohledávky nákladů trestního řízení podle § 152 odst. 1 TŘ se tedy považují za daně³⁵, je možné u nich počítat úroky z prodlení, a při výkonu rozhodnutí mají charakter přednostních pohledávek ve smyslu § 279 odst. 2 písm. d) OSŘ. Ke správě placení těchto pohledávek je příslušný soud, s výjimkou pohledávek nákladů spojených s výkonem vazby a nákladů spojených s VTOS, u kterých je ke správě placení příslušná VSČR.³⁶

Neuhrazené náklady trestního řízení limitují odsouzeného v jeho dispozici s penězi zaslanými mu do věznice. Podle § 25 odst. 1 ZoVTOS nesmí mít odsouzený u sebe během výkonu trestu hotovost a jsou-li mu do věznice zaslány peníze, převedou se na jeho účet zřízený a vedený věznicí a odsouzený se o tom vyrozumí. Pokud má odsouzený neuhrazené závazky vyjmenované v § 25 odst. 4 ZoVTOS, kde zákon jmenuje i pohledávky spojené s trestním řízením, může použít k nákupu potravin a věcí osobní potřeby a dále k úhradě nadstandardní zdravotní péče pouze polovinu peněžních prostředků zaslaných mu do věznice. Zbývající část pak může použít jen na úhradu pohledávek uvedených v tomto ustanovení.

V případě, že je odsouzený ve VTOS pracovně zařazen, lze k úhradě dluhů za náklady trestního řízení použít část jeho odměny za práci. Právním předpisem, který upravuje podmínky a výše jednotlivých srážek z odměny odsouzeného, je VoSO.

³⁵ § 2 odst. 3 písm. b) zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád.

³⁶ § 361a TŘ.

V následujících odstavcích budou popsány jednotlivé druhy nákladů trestního řízení, jakož i způsoby, jakými je odsouzený může pod dobu výkonu trestu hradit. Jelikož se tato práce zabývá výlučně osobami nacházejícími se ve VTOS, nebudu se blíže věnovat nákladům uvedených v § 152 odst. 1 v písm. c) a e) TŘ.

Dluhy za náklady spojené s výkonem vazby

V souvislosti s určením, čím jsou tvořeny náklady spojené s výkonem vazby, upozorňuje Drápal³⁷ na potřebu odlišovat náklady spojené s výkonem vazby podle TŘ a podle ZoVV. V prvním případě se jedná o denní sazbu připadající na náklady spojené s výkonem vazby podle § 152 odst. 2 TŘ ve výši 45 Kč, kterou stanoví VoSO v §10 odst. 1³⁸. O povinnosti odsouzeného uhradit tyto náklady rozhoduje podle § 155 odst. 1 TŘ po právní moci rozsudku, kterým byl obžalovaný uznán vinným, předseda senátu soudu prvního stupně. Ve druhém případě jde ve smyslu §21a odst. 1 ZoVV o náklady na odeslání nepředaných věcí, za zdravotní služby, regulační poplatky, zvýšené náklady na střežení, dopravu a předvedení a náklady na vyšetření ke zjištění, zda obviněný užil návykovou látku v případě, že test vyjde jako pozitivní.³⁹ O povinnosti odsouzeného uhradit tyto náklady rozhoduje podle § 21a odst. 1 ZoVV ředitel věznice. V dalším textu této práce jsou náklady spojené s výkonem vazby chápány souhrnně ve smyslu trestního řádu i ZoVV.

Pokud je odsouzený ve VTOS pracovně zařazen, použije se k úhradě jeho dluhů za náklady spojené s výkonem vazby část jeho odměny za práci. Podle § 4 odst. 1 písm. c) VoSO se použije 12 % z čisté odměny odsouzeného na srážky k úhradě pohledávek nákladů spojených s výkonem vazby⁴⁰, této úhradě ovšem předchází úhrada pohledávek vzniklých na základě výkonu rozhodnutí nařízeného soudem⁴¹ a úhrada pohledávek vzniklých na základě výkonu rozhodnutí nařízeného orgánem státní správy⁴². U odsouzených zadlužených v rozsahu, jež vyplývá z průzkumů citovaných v kapitole 1.1 této práce (tedy u osob ve VTOS se statisícovými dluhy, proti nimž je najednou vedeno více exekučních řízení) tudíž nelze předpokládat, že by byly jejich dluhy za náklady spojené s výkonem vazby hrazeny srážkou z jejich pracovní odměny, neboť oněch 12 %

³⁷ DRÁPAL, Jakub. Vězeňské poplatky z české a mezinárodní perspektivy – 1. část. *Trestněprávní revue*, 2015, č. 5, s. 107–112.

³⁸ Přičemž VoSO označuje náklady spojené s výkonem vazby ve smyslu TŘ jako „náklady vazby“, za čímž zřejmě stojí úmysl zákonodárce odlišit ve VoSO náklady spojené s výkonem vazby ve smyslu TŘ a ZoVV.

³⁹ DRÁPAL (2015) op. cit. pozn. 37, s. 108.

⁴⁰ Tedy „pohledávek vzniklých na základě nařízeného výkonu rozhodnutí ředitele věznice o stanovení výše nákladů výkonu vazby podle § 10 VoSO a o uložení povinnosti a pohledávek vzniklých na základě nařízeného výkonu rozhodnutí ředitele věznice o uložení povinnosti obviněného nahradit náklady spojené s výkonem vazby podle §21a ZoVV“.

⁴¹ § 4 odst. 1 písm. a) VoSO.

⁴² § 4 odst. 1 písm. b) VoSO.

z čisté odměny bude zcela použito k uspokojení pohledávek s dřívějším doručením výkonu rozhodnutí věznicí, případně předcházejícímu plátcí mzdy⁴³.

Na základě rozhodnutí ředitele věznice se k úhradě nákladů spojených s výkonem vazby použije i část úložného⁴⁴, avšak pouze, přesahuje-li výše úložného 35 000 Kč.⁴⁵ S úložným, jehož výše tuto částku nepřesahuje, může odsouzený po dobu VTOS nakládat jen velmi omezeně⁴⁶, neboť úložné slouží především jako zdroj na pokrytí úhrady nezbytných potřeb odsouzeného po propuštění ve smyslu § 7 odst. 5 VoSO a vyplacení jeho nevyčerpané části mu garantuje § 33 odst. 5 ZoVTOS. Domnívám se, že ani tento způsob úhrady nákladů spojených s výkonem vazby nebude příliš využíván, a to především z důvodu výše částky, kterou nejprve musí úložné přesáhnout.⁴⁷

Poslední možností, jak může VSČR prostředky na úhrady nákladů spojených s výkonem vazby od odsouzeného vymoci, je příkázáním pohledávky⁴⁸ ve smyslu § 303 a násl. OSŘ z části peněz, které byly odsouzenému zaslány do věznice.⁴⁹

K náhradě nákladů spojených s výkonem vazby lze tedy konstatovat, že možnosti odsouzeného tyto náklady uhradit jsou v době trvání VTOS značně omezené a velmi pravděpodobně odsouzeného doženou po propuštění. U pohledávek za náklady spojené s výkonem vazby přitom na rozdíl od pohledávek za náklady výkonu trestu neexistuje možnost jejich prominutí⁵⁰ a vzhledem k možnosti požadovat úroky z prodlení budou tyto dluhy odsouzeného po dobu výkonu trestu spíše jen narůstat.

Dluhy za náklady spojené s VTOS

Náklady spojené s VTOS jsou upraveny v ZoVTOS, konkrétně v § 35 jako „náklady výkonu trestu“, jejichž výši a podrobnosti úhrady stanoví VoSO, a dále v § 36, který hovoří o „dalších nákladech spojených s VTOS“⁵¹, o nichž rozhoduje ředitel věznice, přičemž v takovém rozhodnutí musí být jednotlivé náklady vyčísleny⁵².

⁴³ § 4 odst. 5 VoSO.

⁴⁴ Na úložné se přitom podle § 7 odst. 1 VoSO použije 11 % čisté odměny za práci.

⁴⁵ § 7 odst. 3 VoSO.

⁴⁶ Podle § 7 odst. 4 VoSO může odsouzený část úložného přesahující 500 Kč použít pouze na zdravotní výdaje, jako jsou zdravotní péče, regulační poplatky, speciální potraviny a zdravotnické prostředky.

⁴⁷ Jenom pro představu by naplnění úložného do výše 35 000 Kč trvalo odsouzenému zařazenému do I. pracovní skupiny, ve které pracuje většina pracovních zařazených odsouzených, více než 3 a půl roku za předpokladu odpracování všech hodin v rámci plného úvazku každý měsíc.

⁴⁸ § 21a odst. 3 ZoVV.

⁴⁹ § 25 odst. 4 ZoVTOS ve spojení s § 16 odst. 6 NGŘ.

⁵⁰ Srov. § 35 odst. 4 ZoVTOS.

⁵¹ Jde o náklady obdobné nákladům spojeným s výkonem vazby podle § 21a ZoVV.

⁵² § 36 odst. 3 ZoVTOS.

Úhrada nákladů výkonu trestu ve smyslu § 35 ZoVTOS může probíhat různými způsoby; je-li odsouzený ve VTOS pracovně zařazen, použije se na úhradu nákladů výkonu trestu primárně srážka ve výši 23 % jeho čisté odměny⁵³. Na základě rozhodnutí ředitele věznice lze k úhradě těchto nákladů použít též 40 % z důchodu nebo výsluhového příspěvku, je-li odsouzený jejich poživitelem⁵⁴ anebo 40 % ze součtu všech částek peněz zaslaných odsouzenému do věznice za předchozí měsíc, ovšem jen dosáhne-li tato částka výše alespoň 100 Kč⁵⁵. Odsouzený, který pracovat odmítá nebo bezdůvodně do práce nenastoupí, má náklady výkonu trestu vyměřeny v paušální výši 50 Kč za den.⁵⁶ Výkon rozhodnutí o uložení povinnosti hradit náklady výkonu trestu podle § 8 VoSO může ředitel nařídit i srážkami ve výši 12 % z čisté odměny za práci odsouzeného.⁵⁷ A konečně, na úhradu nákladů výkonu trestu lze na základě rozhodnutí ředitele věznice použít i úložné nad 35 000 Kč⁵⁸. Všechny uvedené způsoby úhrady lze kombinovat, podstatné přitom však je, že výše úhrady nákladů výkonu trestu smí za kalendářní měsíc činit maximálně 1 500 Kč⁵⁹.

Dle § 35 odst. 3 ZoVTOS může být povinnost uhradit náklady výkonu trestu po propuštění odsouzenému ředitelem věznice zcela či zčásti prominuta, odůvodňují-li to jeho tíživé sociální problémy. Totéž ustanovení pak v odst. 5 říká, že se u pohledávky za náklady výkonu trestu nepožadují úroky z prodlení. Jde zjevně o opomenutí zákonodárce dané ustanovení novelizovat v souvislosti s novelizací TŘ, která pro správu placení pohledávek nákladů trestního řízení souhrnně zavedla režim daňového řádu.⁶⁰

Pokud jde o úhradu nákladů výkonu trestu ve smyslu § 36 ZoVTOS, domnívám se, že z výše uvedených způsobů lze k jejich úhradě použít pouze úložné nad 35 000 Kč podle § 7 odst. 3 VoSO a 12 % z čisté odměny podle § 4 odst. 1 písm. c) VoSO. Jen v těchto ustanoveních totiž VoSO odkazuje na § 36 ZoVTOS a hovoří o „dalších nákladech spojených s výkonem trestu“, v ostatních případech pak používá spojení „náklady výkonu trestu“, čímž jsou pravděpodobně myšleny toliko náklady výkonu trestu dle § 35 ZoVTOS⁶¹. Nadto lze výkon rozhodnutí o povinnosti odsouzeného nahradit další náklady spojené s výkonem trestu provést též příkázáním pohledávky ve smyslu § 303 a násl. OSŘ z části peněz, které byly odsouzenému zaslány do věznice.⁶²

⁵³ § 3 odst. 1 VoSO.

⁵⁴ § 8 odst. 1 VoSO.

⁵⁵ § 8 odst. 2 VoSO.

⁵⁶ § 8 odst. 3 VoSO.

⁵⁷ § 4 odst. 1 písm. c) VoSO.

⁵⁸ § 7 odst. 3 VoSO.

⁵⁹ § 8 odst. 4 VoSO.

⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel a ŠKVAJN, Petr. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1847.

⁶¹ Shodně DRÁPAL (2015) op. cit. pozn. 37, s. 108.

⁶² § 36 odst. 4 ZoVTOS ve spojení s § 16 odst. 6 NGŘ.

Důležitost rozlišování nákladů výkonu trestu podle § 35 ZoVTOS od dalších nákladů spojených s VTOS tkví v uvědomění, že náklady výkonu trestu dle § 35 ZoVTOS se, zjednodušeně řečeno, odsouzenému hradí z odměny za práci vždy. Naproti tomu další náklady spojené s výkonem trestu dle § 36 ZoVTOS jsou hrazeny ve stejném režimu jako náklady spojené s výkonem vazby, tedy 12 % srážkou z čisté odměny za práci anebo z úložného nad 35 000 Kč, ovšem pouze za předpokladu, že se před nimi nenachází pohledávky na základě výkonu rozhodnutí nařízeného soudem či orgánem státní správy. Ani u těchto nákladů pak není zakotvena možnost prominutí jejich placení.

Dluhy za odměnu a hotové výdaje uhrazené státem ustanovenému obhájci („obhajné“)

Podle § 151 odst. 2 TŘ přísluší ustanovenému obhájci⁶³ obviněného vůči státu nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů, zvýšený o částku odpovídající dani z přidané hodnoty, je-li obhájce jejím plátcem. Zvláštním předpisem, na který TŘ odkazuje a podle něhož se náklady ustanoveného obhájce počítají, je AT. K těmto nákladům dále patří i náhrada za promeškaný čas podle § 14 AT, byť ji TŘ výslovně nezmiňuje.⁶⁴

Obviněný, resp. obžalovaný musí tyto náklady státu uhradit, bude-li pravomocně uznán vinným, a zároveň u něho nebude zjištěn nárok na obhajobu bezplatnou. Nedojde-li k úhradě nákladů odsouzeným řádně a včas, přistoupí stát k vymáhání své pohledávky. Činí tak buď daňovou exekucí zaměstnanci soudů anebo prostřednictvím soudních exekutorů.

Ve výkonu trestu lze k úhradě těchto pohledávek na základě výkonu soudního rozhodnutí, resp. exekuce použít 12 % z čisté odměny odsouzeného⁶⁵, ovšem při zachování pořadí srážek, jak již bylo řečeno výše. Nastupuje-li tedy odsouzený do výkonu trestu již zadlužen, může se stát, že dluh za obhajné se z jeho odměny za práci začne splácet až po určitém čase anebo se splácet ani nezačne.

Dluhy za ostatní náklady trestního řízení, které nese stát

Ostatní náklady trestního řízení, jež nese stát podle § 152 odst. 1 písm. f) TŘ jsou stanoveny paušální částkou ve vyhlášce č. 312/1995 Sb., kterou se stanoví paušální částka nákladů trestního řízení. Tato vyhláška v § 1 stanoví paušální částku ve výši 2 000 Kč pro trestní řízení, v nichž došlo k vydání trestního příkazu, který nabyl právní moci, 4 000 Kč v ostatních věcech, v nichž řízení v prvním stupni bylo vedeno před okresním soudem a 6 000 Kč ve věcech, v nichž řízení

⁶³ Kterého obviněnému či odsouzenému ustanoví soud v případě, že jsou dány důvody nutné obhajoby podle § 36, resp. §36a TŘ a obviněný či odsouzený si obhájce ve stanovené lhůtě ne zvolil, viz § 38 odst. 1 TŘ.

⁶⁴ ŠÁMAL a ŠKVAJN (2013) op. cit. pozn. 60, s. 1813.

⁶⁵ § 4 odst. 1 písm. a) VoSO.

v prvním stupni bylo vedeno před krajským soudem. Tato paušální částka se podle § 3 zvyšuje v případě příbrání znalce, a to o částku 3 800 Kč, resp. o částku 7 000 Kč, byli-li k podání znaleckého posudku příbráni nejméně dva znalci.

Tyto náklady je možné uhradit prostřednictvím kolkových známek hned při soudním jednání, kdy jsou zapisovatelem nalepeny do protokolu a znehodnoceny otiskem kulatého razítka.⁶⁶ Nedojde-li však k uhrazení nákladů tímto způsobem, rozhodne podle § 156 TŘ předseda senátu prvního stupně po právní moci rozsudku o povinnosti odsouzeného k jejich náhradě.

K úhradě těchto nákladů může být použita část z čisté odměny za práci odsouzeného, je-li ve VTOS pracovně zařazen. Podle § 5 odst. 1 písm. a) VoSO lze použít 4 % z čisté odměny na srážky k úhradě „částek propadajících státu v důsledku [...] náhrady uložené odsouzenému vykonatelným rozhodnutím příslušných orgánů“, přičemž u slova „náhrady“ je v poznámce pod čarou demonstrativně uveden odkaz na § 156 TŘ.

1.2.4 Dlužné výživné

Jako dlužné výživné můžeme označit jakoukoli splátku soudem určeného výživného, která nebyla uhrazena k datu splatnosti. Úprava vyživovací povinnosti je zakotvena v části druhé OZ, jež pojednává o rodinném právu, a upravuje mimo jiné jednotlivé druhy vyživovacích povinností⁶⁷, přičemž jejich výčet je chápán jako taxativní⁶⁸.

Vyživovací povinností, která je v praxi nejvíce řešena, a v rámci které dochází k soudnímu určování výživného zdaleka nejčastěji, je vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti. Neplnění této vyživovací povinnosti a s tím související vznik dluhu na výživném je závažným společenským problémem; jak vyplývá z dat neziskové organizace Asociace neúplných rodin z. s., v roce 2020 činil průměrný dluh na výživném pro děti v České republice 51 000 Kč.⁶⁹

Existence dluhu na výživném je u osob ve VTOS častým jevem a mnoho z nich dokonce neplnění vyživovací povinnosti do vězení dostalo, byly-li k nepodmíněnému trestu odnětí svobody odsouzeny za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 TZ⁷⁰. Podle údajů z online

⁶⁶ ŠÁMAL a ŠKVAJN (2013) op. cit. pozn. 60, s. 1863.

⁶⁷ Vzájemná vyživovací povinnost manželů a osob příbuzných v přímé linii, vyživovací povinnost bývalého manžela a vyživovací povinnost vůči neprovdané matce otcem jejich dítěte.

⁶⁸ ELISCHER, David. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 561.

⁶⁹ *Rok 2020 v číslech* [online]. VašeVýživné.cz, 4. ledna 2021 [cit. 10. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.vasevyzivne.cz/rok-2020-v-cislech/>

⁷⁰ § 196 TZ:

„(1) Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

(2) Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

aplikace JakTrestame.cz⁷¹ bylo v roce 2020 za zanedbání povinné výživy pravomocně odsouzeno celkem 3 607 osob a nepodmíněný trest odnětí svobody byl uložen 459 odsouzeným.⁷² Podle dat VSČR se k 31. 12. 2020 v českých věznicích nacházelo celkem 1 184 osob odsouzených za zanedbání povinné výživy, což představuje 4,5 % z celkového počtu 26 215 vězňených osob.⁷³ Trestný čin zanedbání povinné výživy byl k 31. 12. 2020 osmým nejčtenějším trestným činem u odsouzených aktuálně vykonávajících trest odnětí svobody v České republice.⁷⁴ Vzhledem ke konstrukci skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy bude mít většina pachatelů odsouzených za tento trestný čin na výživném dluh.

Dlužné výživné má povahu majetkové škody, která byla poškozenému způsobena trestným činem ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ. Lze ho tak jako škodu podle § 43 odst. 3 TŘ uplatnit v adhezním řízení a v rozsudku může být uložena povinnost nahradit škodu ve výši dlužného výživného.⁷⁵

Možnost splácení dlužného výživného odsouzeným během výkonu trestu je ovlivněna několika faktory. Především, tak jako u všech ostatních dluhů, záleží na tom, zda má odsouzený ve VTOS nějaký příjem. Pokud je odsouzený ve VTOS pracovníčně zařazen, na výživné se sráží dle VoSO. Ta reflektuje speciální povahu výživného nezaopatřených dětí⁷⁶ jednak tím, že tyto srážky uvádí jako první druh srážek z odměny odsouzeného, jednak skutečností, že na ně lze použít vůbec

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze.“

⁷¹ Aplikace JakTrestame.cz vznikla ze spolupráce skupiny doktorandů z Právnické fakulty Univerzity Karlovy, CERGE-EI a datového novináře. Shromažďuje statistiky o uložených trestech za vybrané trestné činy v České republice a texty zabývající se ukládáním trestů. Srov. O projektu [online]. JakTrestame.cz, [cit. 1. 3. 2022]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/#oprojektu_here

⁷² Jde o číselné hodnoty při ponechání možnosti souběhu s jinými trestnými činy, kdy zanedbání povinné výživy bylo tím nejzávažnějším trestným činem, za který byli pachatelé odsouzeni. Data ze statistické ročenky Českého statistického úřadu hovoří o 4 396 osobách odsouzených za zanedbání povinné výživy v roce 2020; rozdíl v počtu odsouzených oproti aplikaci JakTrestame.cz bude pravděpodobně způsoben právě tím, že aplikace JakTrestame.cz započítává odsouzení za trestný čin zanedbání povinné výživy, jen pokud byl tento trestný čin tím nejzávažnějším, pokud jde o souběhy či společné a souhrnné tresty.

⁷³ MÁSIAROVÁ (2020) op. cit. pozn. 5, s. 121.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ K zahrnutí dlužného výživného mezi majetkovou škodu ve smyslu TŘ přitom došlo relativně nedávno, zákonem č. 59/2017 Sb., který novelizoval TŘ s účinností od 1. 1. 2018.

⁷⁶ Kdo se považuje za nezaopatřené dítě, stanoví NGR v § 13:

„(1) Za nezaopatřené dítě se považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do šestadvacátého roku věku, jestliže:

a) se soustavně připravuje na budoucí povolání, nebo

b) se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, anebo

c) z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost. Posuzování zdravotního stavu upravují právní předpisy.

(2) Po skončení povinné školní docházky se do osmnáctého roku věku považuje za nezaopatřené dítě také dítě, které je vedeno v evidenci krajské pobočky úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

(3) Za nezaopatřené dítě se však nepovažuje, ani za splnění těchto podmínek osoba, která je požívatelem invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně nebo, která je ve výkonu vazby nebo trestu.“

největší část z čisté odměny odsouzeného, a sice 33 %⁷⁷. Pokud je vymáháno výživné vyšší, než kolik činí tato srážka, neuhrazený rozdíl se posuzuje jako pohledávka, pro niž se provádějí srážky podle § 4 odst. 1 VoSO.⁷⁸ Sem patří srážky prováděné na základě nařízeného výkonu rozhodnutí soudu nebo orgánu státní správy, na něž je určeno 12 % z čisté odměny. Pokud je takto odsouzenému sráženo na přednostní pohledávky podle § 279 odst. 2 OSŘ, je tato srážka rozdělena na dvě poloviny. Z první poloviny se nejprve uspokojí pohledávky výživného a poté ostatní přednostní pohledávky dle svého pořadí, nevyčerpá-li se tato polovina zcela na výživné. Zbylé přednostní pohledávky a ostatní pohledávky se uspokojují z druhé poloviny srážky.⁷⁹ Zároveň se na úhradu výživného primárně převádí nevyčerpané částky z ostatních srážek dle VoSO.⁸⁰ Odsouzený může též k úhradě výživného použít část úložného přesahující částku 35 000 Kč, ovšem jen tehdy, nerozhodl-li ředitel věznice o použití této částky na úhradu nákladů výkonu trestu, nákladů výkonu vazby či náhrady škody, kterou obviněný způsobil ve vazbě či odsouzený ve výkonu trestu.⁸¹

Zda se však výše zmíněnými srážkami na výživné z odměny odsouzeného bude umenšovat jeho dluh na výživném, nelze bez dalšího říci. Jistě by to šlo tvrdit pouze v případě, že by odsouzený v rámci výživného měl již pouze doplatit výživné dlužné anebo by bylo dlužné výživné jeho jediným dluhem. Ovšem pokud má odsouzený vyživovací povinnost, která ještě neskončila, a k tomu ještě dlužné výživné z minula nebo má povinnost platit výživné více dětem, dluh na výživném se bude umenšovat jen těžko. Srážky z odměny odsouzeného nemusí stačit ani na pokrytí běžného výživného a dluh na výživném tak může každý měsíc dále narůstat.

Dlužné výživné může, stejně jako neuhrazené náklady trestního řízení, odsouzeného omezovat v nakládáním s penězi, které jsou mu zaslány do věznice. Nastane tak v případě, že se odsouzený nachází ve výkonu trestu za trestný čin zanedbání povinné výživy a v rozsudku mu byla uložena povinnost uhradit dlužné výživné ve smyslu povinnosti k náhradě škody podle § 228 TŘ. ZoVTOS totiž neuhrazenou „rozsudkem stanovenou škodu nebo nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem, pro který se nachází ve výkonu trestu“ řadí mezi závazky, které pokud u odsouzeného existují, znamenají možnost použít k nákupu potravin a věcí osobní potřeby a k úhradě zdravotních služeb nehrazených z veřejného pojištění jen polovinu peněz zaslaných mu do věznice.⁸²

⁷⁷ § 2 odst. 1 VoSO.

⁷⁸ § 2 odst. 4 VoSO.

⁷⁹ § 4 odst. 2 VoSO.

⁸⁰ Tak například u srážky k úhradě nákladů výkonu trestu ve výši 23 % čisté odměny odsouzeného se k úhradě výživného bude převádět částka, která přesahuje 1 500 Kč.

⁸¹ § 7 odst. 4 VoSO.

⁸² § 25 odst. 4 ZoVTOS.

1.2.5 Dluhy z náhrady újmy způsobené trestným činem

Újma způsobená trestným činem je v této podkapitole chápána ve smyslu § 228 odst. 1 TR⁸³, kdy je o nároku na její náhradu rozhodováno v rámci adhezního řízení⁸⁴. Může mít podobu škody (penězi vyčíslitelné újmy v majetkové sféře poškozeného⁸⁵), nemajetkové újmy (penězi vyčíslitelné újmy na jiných právech poškozeného, která vzniká zejména u násilné trestné činnosti či u trestných činů zasahujících do jiných nemajetkových práv⁸⁶) či bezdůvodného obohacení (majetkového prospěchu pachatele získaného v důsledku spáchání trestného činu na úkor poškozeného⁸⁷, kterého nabývají především pachatelé trestných činů, jejichž znakem skutkové podstaty je výhoda, prospěch anebo jsou obecně majetkově motivované, kupř. podvod). Z důvodu úspornosti a lepší přehlednosti budu náhradu škody či nemajetkové újmy z trestné činnosti a vydání bezdůvodného obohacení nabytého trestným činem nadále v této podkapitole označovat souhrnným pojmenováním jako „náhrada újmy z trestné činnosti“.

Výrok o povinnosti obžalovaného k náhradě újmy z trestné činnosti je vykonatelný ihned po právní moci rozsudku a pro poškozeného představuje exekuční titul ve smyslu § 274 odst. 1 písm. a) OSŘ a § 40 odst. 1 písm. b) EŘ.

Nahrazení či odčinění újmy je jedním z cílů moderního trestního práva, a pokud o ně odsouzený aktivně usiluje, je možné toto jednání nahlížet jako určité polepšení, nápravu či náhled na vlastní společensky škodlivou činnost.⁸⁸ Jak uvádí spolek LIGHTHOUSE ve svém článku o náhradě újmy a dlužích z trestné činnosti⁸⁹, problematika hrazení těchto dluhů v průběhu výkonu trestu je pro odsouzené často velmi složitá a přitom zároveň zásadní, když je hrazení škody posuzováno jako jedno z kritérií při rozhodování soudu o podmíněném propuštění. I přesto, že povinnost k náhradě újmy má stanovenou přibližně polovina odsouzených osob, a z hlediska

⁸³ § 228 odst. 1 TR: „Odsuzuje-li soud obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil jinému majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu nebo kterým se na úkor poškozeného bezdůvodně obohatil, uloží mu v rozsudku, aby poškozenému nahradil majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích nebo aby vydal bezdůvodné obohacení, jestliže byl nárok včas uplatněn (§ 43 odst. 3), nestanoví-li tento zákon jinak; nebrání-li tomu zákonná překážka, soud uloží obžalovanému vždy povinnost k náhradě škody nebo k vydání bezdůvodného obohacení, jestliže je výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným, a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena nebo bezdůvodné obohacení nebylo dosud v tomto rozsahu vydáno.“

⁸⁴ V adhezním řízení je rozhodováno o náhradě škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Je vázáno na návrh poškozeného a je-li iniciováno řádně a včas, stává se součástí řízení trestního, není od něj nijak odděleno. Jeho smyslem se urychlení a zjednodušení rozhodování o nárocích poškozeného souvisejících s projednávaným trestným činem. Srov. KADLEC, Jan. In DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 274–294.

⁸⁵ PÚRY, František. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář. 7. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2841.

⁸⁶ Tamtéž, s. 2844.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. II. ÚS 482/18.

⁸⁹ V článku je pro újmu z trestné činnosti používáno označení škoda. Srov. *Náhrada škody ve výkonu trestu* [online]. LIGHTHOUSE spolek, 3. 1. 2019 [cit. 12. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.lgh.cz/nahrada-skody-ve-vykonu-trestu/>

jejího resocializačního významu pro pachatele by obzvláště v průběhu výkonu trestu měl být kladen důraz na její plnění, na úrovni věznic neexistuje k této problematice žádná metodika.⁹⁰

Pokud je odsouzený ve VTOS pracovní zařazen, lze k úhradě dluhu z náhrady újmy z trestné činnosti využít část jeho pracovní odměny prostřednictvím srážek. Tato možnost je však podmíněna aktivitou poškozeného, který svůj nárok musí vymáhat buď cestou výkonu rozhodnutí nařízeného soudem či prostřednictvím soudního exekutora. Prvé klade na poškozeného navíc požadavek znalosti, že je odsouzený ve VTOS pracovní zařazen a označení VSČR jako plátce jeho mzdy v návrhu na výkon rozhodnutí⁹¹, případně vznesení žádosti o součinnost soudu, který výkon rozhodnutí nařizuje⁹². Vymáhání náhrady újmy soudním exekutorem představuje pro poškozeného jednodušší způsob, jak se svého nároku domoci, zatímco pro odsouzeného znamená navýšení dluhu o náklady exekuce a odměnu soudního exekutora⁹³. Je-li pak nařízen výkon rozhodnutí (resp. exekuce) srážkami z odměny odsouzeného, lze na srážky k úhradě dluhů z náhrady újmy z trestné činnosti použít 12 % z čisté odměny odsouzeného.⁹⁴ Pohledávka poškozeného na náhradu újmy vůči odsouzenému nemá však v systému srážek z odměny odsouzeného žádné zvláštní postavení (jako kupř. výživné či náklady výkonu trestu), a při jejím vymáhání srážkami z odměny odsouzeného se uplatní pravidlo o pořadí dle § 4 odst. 5 VoSO, které se řídí dnem, kdy bylo věznici doručeno rozhodnutí příslušného orgánu, tedy soudu či exekutora. Pokud je vůči odsouzenému vedeno najednou více exekučních řízení exekučními příkazy k provedení srážek z jeho odměny za práci, kterým svědčí dřívější datum doručení věznici (případně předcházejícímu plátcí mzdy), zařadí se pohledávka na náhradu újmy do pořadí. Sluší se zmínit, že jde-li o náhradu újmy způsobené poškozenému ublížením na zdraví anebo o náhradu újmy způsobené úmyslným trestným činem, jedná se o přednostní pohledávky podle § 279 odst. 2 písm. b) a c) OSŘ respektive. Ty jsou pak podle § 4 odst. 2 VoSO uspokojovány z první poloviny 12% srážky z čisté odměny odsouzeného, i zde však záleží na pořadí (s výjimkou pohledávek výživného, které mají přednost) a je třeba si uvědomit, že přednostní povahu mají veškeré v této kapitole dosud zmiňované pohledávky vůči odsouzenému.

Odsouzený může též k úhradě náhrady újmy z trestné činnosti použít rovněž část úložného přesahující částku 35 000 Kč, za předpokladu, že nebylo rozhodnuto ředitelem věznice o použití

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ § 261 odst. 1 OSŘ.

⁹² § 260 odst. 2 OSŘ.

⁹³ Což může zejména v případě odměny soudního exekutora, která se určuje procentuálně z vymáhané peněžité částky, představovat významné navýšení dluhu. Srov. § 6 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem.

⁹⁴ § 4 odst. 1 písm. a) VoSO.

této částky na úhradu nákladů výkonu trestu, nákladů výkonu vazby či náhrady škody, kterou obviněný způsobil ve vazbě či odsouzený ve výkonu trestu.⁹⁵

Další možností, jak může odsouzený náhradu újmy z výkonu trestu hradit, je dobrovolné odesílání financí z kapesného, na které se odkládá 17 % z jeho čisté odměny za práci⁹⁶. Jak však upozorňuje spolek LIGHTHOUSE⁹⁷, i v případě, že je odsouzený pracovníčně zařazen a má zájem náhradu újmy z kapesného splácet, nemusí jít o zcela bezproblémový proces. Předně záleží na počtu poškozených, protože čím více jich je, tím méně prostředků může odsouzený každému z nich posílat. A aby mohl odsouzený poškozeným peníze zaslat, musí vědět, kam je zaslat. Pro odsouzeného je výhodnější, pokud se s poškozeným spojí a požádá jej o sdělení čísla účtu, neboť zaslání peněz na účet z věznice je zdarma. Naproti tomu pokud se odsouzenému nepodaří se s poškozeným spojit a chce způsobenou újmu nahradit, nezbyvá mu než posílat peníze poštovní poukázkou na adresu poškozeného z rozsudku, v němž mu povinnost k náhradě újmy byla stanovena. Za každou takovou poštovní poukázku musí odsouzený navíc zaplatit poplatek 40 Kč, a to i když se peníze z jakéhokoli důvodu nepodaří doručit.

Neuhrazená náhrada újmy z trestné činnosti (podobně jako neuhrazené dluhy za náklady trestního řízení) limituje odsouzeného v nakládání s penězi, které mu byly do věznice zaslány na účet. Neuhradí-li odsouzený rozsudkem stanovenou újmu z trestné činnosti, pro kterou se ve výkonu trestu nachází, může k nákupu potravin a věcí osobní potřeby nebo k úhradě za poskytnuté zdravotní služby neuhrazené z veřejného zdravotního použít pouze polovinu peněz, které mu byly do věznice zaslány, a zbývající část prostředků smí použít pouze k úhradě náhrady újmy či ostatních pohledávek vyjmenovaných v § 25 odst. 4 ZoVTOS.

Placení náhrady újmy z trestné činnosti odsouzeným z výkonu trestu je tedy podmíněno především pracovním zařazením odsouzeného. Její umořování srážkami z odměny vyžaduje aktivitu poškozeného v podobě přihlášení nároku u VSČR a první pořadí mezi přihlášenými pohledávkami. Ke splácení náhrady újmy z kapesného je zase třeba aktivního přístupu ze strany odsouzeného. Částku, kterou se rozhodne zasílat poškozenému či poškozeným, by měl volit uvážlivě, s ohledem na ostatní věci, které si musí z kapesného hradit⁹⁸.

⁹⁵ § 7 odst. 4 VoSO.

⁹⁶ § 6 odst. 1 VoSO.

⁹⁷ *Náhrada škody ve výkonu trestu* (2019) op. cit. pozn. 89.

⁹⁸ Jedná se o poštovní známky, dopisní papíry, obálky, kredit na telefonování, potřeby k osobní hygieně a nákupy ve vězeňské kantýně.

1.3 Řešení zadluženosti osob ve VTOS

Ideálním výchozím bodem pro řešení zadluženosti odsouzeného je stav, kdy si odsouzený svoji problematickou situaci uvědomuje a zároveň chápe, že je třeba s ní něco udělat. Dalšími předpoklady jsou potom dostatečná informovanost odsouzeného o jeho zadluženosti, tj. např. povědomí o výši, skladbě, rychlosti nárůstu jeho dluhů, o tom, jak funguje výkon rozhodnutí, resp. exekuce, a především o tom, jaké konkrétní možnosti k řešení svých dluhů má ve výkonu trestu k dispozici. Kvalitní informovanost odsouzeného může posílit jeho celkovou motivaci svou situaci aktivně řešit, ovšem je třeba si uvědomit, že skutečné a efektivní řešení dluhů začíná až s jejich umenšováním a je dovršeno jejich zánikem.

1.3.1 Dluhové poradenství ve VTOS

Dluhové poradenství ve výkonu trestu představuje pro odsouzeného ideální „odrazový můstek“ k řešení dluhů. Dluhové poradenství může být odsouzenému poskytováno jednak ze strany sociálního pracovníka⁹⁹ dané věznice, jednak ze strany nestátních neziskových organizací¹⁰⁰. V následujících odstavcích uvádím příklady konkrétních činností, kterými může být odsouzenému v rámci dluhového poradenství poskytnuta pomoc.¹⁰¹

Komunikace s věřiteli

Má-li odsouzený o svých dlužích povědomí a ví, že tu jsou dluhy, které zatím nejsou předmětem vykonávacího řízení, a zároveň ví, kdo jsou věřitelé těchto dluhů, může mu dluhový poradce pomoci v komunikaci s těmito věřiteli. Spolu s odsouzeným mohou sepsat dopisy věřitelům, v nichž odsouzený popíše svou momentální situaci a zároveň vyjádří odhodlání své dluhy aktivně řešit. V takovém dopise může odsouzený zkusit své věřitele požádat například o splátkový kalendář, odklad či snížení jednotlivých splátek apod.

⁹⁹ Sociální pracovník je zaměstnancem VS ČR a dluhové poradenství je jen jednou z široké škály činností, které zahrnuje jeho práce s odsouzenými. Ta by se dala shrnout jako „příprava odsouzených do života po propuštění a posílení jejich schopnosti žít soběstačně a v souladu se zákonem“. Viz MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální pracovník/pracovnice ve vězeňství* [online]. In: Sociální práce ve vězeňství: Sborník příspěvků z konference VII. Penologické dny 2019. Akademie Vězeňské služby České republiky, 2020, [cit. 2. 1. 2022], s. 41–43. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/akademie-vs-cr/novinky/socialni-prace-ve-vezenstvi-sbornik-ze-vii-penologickych-dnu/>

¹⁰⁰ Podle Mapy organizací v trestní justici z internetových stránek neziskové organizace RUBIKON Centrum působí v rámci České republiky více než 10 nestátních neziskových organizací, které nabízejí dluhové poradenství pro osoby ve výkonu trestu. Srov. *Mapa organizací v trestní justici* [online]. RUBIKON Centrum: Pomáháme překročit minulost, 2021 [cit. 12. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/mapa-organizaci/>

¹⁰¹ Zde vycházím především z vlastní praxe dluhového poradenství v rámci mého zaměstnání u společnosti RUBIKON Centrum, z.ú.

Komunikace se soudy, obrana v exekuci

Obdobně jako v případě věřitelů může dluhový poradce odsouzenému pomoci s komunikací se soudy, a disponuje-li poradce dostatečnou odborností, může tato pomoc spočívat i v soupisu jednodušších podání, jako je například odpor proti platebnímu rozkazu, žádost o snížení výživného, uplatnění námitky promlčení apod. V probíhajícím exekučním řízení může dluhový poradce odsouzenému poskytnout asistenci při uplatňování prostředků jeho obrany coby povinného, jako je například podání návrhu na zastavení nebo na částečné zastavení exekuce, podání návrhu na spojení exekučních řízení, podání návrhu na vyškrtnutí věcí ze soupisu či podání vylučovací žaloby.

Mapování dluhů

V případě, že odsouzený nemá přehled ve svých dlužích, není si jistý, kdo jsou jeho věřitelé a jak vysoké jsou částky, které jim dluží, lze mu pomoci s formulací dopisů domnělým věřitelům, nejčastěji z řad institucí, jako jsou zdravotní pojišťovny, Česká správa sociálního zabezpečení, Finanční úřad apod. V těchto dopisech může odsouzený požádat o sdělení dlužné částky a o zaslání podkladů k daným dluhům. Pokud odsouzený nemá o svých dlužích či věřitelích představu žádnou, lze mu s jeho souhlasem zprostředkovat Výpis z Centrální evidence exekucí, na němž nalezne přehled všech exekučních řízení, která jsou proti němu v současné době vedena. Následně může být odsouzenému poskytnuta asistence v písemném oslovení jednotlivých exekutorů se žádostí o zaslání podkladů k daným exekučním řízením. Z těchto podkladů odsouzený zjistí věřitele, výši dlužné částky, a to jak původní (jistiny), tak aktuálně vymáhané, na základě čehož si může vytvořit představu o nárůstu neřešených dluhů v čase. Alternativou či doplňkem k Výpisu z Centrální evidence exekucí může být podání žádosti o výpis soudních řízení k obecnému soudu odsouzeného, z něhož lze zjistit i dluhy, které prozatím nejsou v exekuci. Na základě získaných podkladů lze odsouzenému sestavit tzv. soupis závazků, na němž uvidí přehled svých jednotlivých exekucí s uvedením vymáhajících exekutorů, věřitelů a výše dlužných částek. Soupis závazků může dát odsouzenému ucelenou představu o jeho celkové zadluženosti a o osobách jeho věřitelů. Spolu se soupisem závazků je vhodné odsouzenému ze strany dluhového poradce poskytnout též vysvětlení principů vykonávacího řízení a jednotlivých způsobů výkonu rozhodnutí a provedení exekuce tak, aby odsouzený plně porozuměl tomu, jak se do své současné situace dostal a jaké jsou možnosti jejího řešení.

1.3.2 Plnění dluhů ve VTOS

Jak bylo řečeno výše, z pohledu řešení dluhů představuje jedinou efektivní cestu jejich umenšování. Domluva s věřitelem, úspěšně uplatněná námitka promlčení, zastavení exekucí či jejich slučování jsou jistě nástroji, jimiž potenciálně lze celkovou výši dluhů ovlivnit, nicméně skutečným umenšováním dluhů je především jejich postupné zanikání. K tomu dochází nejčastěji jejich splněním, což je ostatně obecně předvídaný způsob zániku závazků¹⁰². V případě peněžitých závazků odsouzeného se jedná o jejich zaplacení. Placení dluhů je podmíněno existencí zdrojů pro tyto platby. Jaké zdroje má osoba vykonávající trest odnětí svobody k dispozici a jak lze tyto zdroje k plnění dluhů využít?

Odměna za práci odsouzeného

ZoVTOS ukládá odsouzenému povinnost pracovat, dovoluje-li mu to jeho zdravotní stav a je-li rozhodnutím ředitele věznice na návrh odborné komise zařazen do zaměstnání.¹⁰³ K zaměstnávání odsouzeného u jiného subjektu než věznice anebo u subjektu, jehož zřizovatelem nebo většinovým vlastníkem není stát, je třeba jeho předchozího písemného souhlasu.¹⁰⁴

Za práci odsouzený pobírá odměnu, jejíž výši a způsob určení stanovuje vláda v NoPO. Odsouzený je zařazen podle náročnosti práce do jedné ze čtyř skupin¹⁰⁵ a časová¹⁰⁶, popřípadě úkolová¹⁰⁷ složka odměny pak měsíčně činí částku odpovídající:

- v I. skupině (práce bez nutnosti odborné kvalifikace) 50 % minimální mzdy,
- ve II. skupině (práce vyžadující střední vzdělání s výučním listem či jinou odbornou kvalifikací) 70 % minimální mzdy,
- ve III. skupině (práce vyžadující střední vzdělání s maturitní zkouškou, vyšší odborné vzdělání či vysokoškolské vzdělání v bakalářském studijním programu) 95 % minimální mzdy,
- ve IV. skupině (práce vyžadující vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu) 120 % minimální mzdy.

Zde stojí za zmínku, že procentuální navázání výše odměny odsouzeného za práci na minimální mzdu bylo zavedeno 1. 1. 2020 s účinností nařízení vlády č. 87/2019 Sb., kterým bylo NoPO změněno. Při tvorbě NoPO, které nabylo účinnosti 1. 4. 2018, se sice při stanovování výše odměny v I. skupině z minimální mzdy vycházelo, nicméně tato částka byla v NoPO stanovena

¹⁰² Splnění dluhu uvádí OZ v § 1908 mezi způsoby zániku závazků na prvním místě.

¹⁰³ § 28 odst. 1 ZoVTOS.

¹⁰⁴ § 30 odst. 4 ZoVTOS.

¹⁰⁵ § 2 NoPO.

¹⁰⁶ § 3 NoPO.

¹⁰⁷ § 4 NoPO.

pevně ve výši 5 500 Kč, což odpovídalo 50 % tehdejší minimální mzdy. Pevnými částkami byly stanoveny výše časových i úkolových složek odměny i ve všech ostatních skupinách. Jak uvádí důvodová zpráva k nařízení vlády č. 87/2019, v důsledku následných změn předpisů týkajících se minimální mzdy¹⁰⁸ představovala pracovní odměna odsouzených v I. skupině od 1. 1. 2019 již jen 41,2 % minimální mzdy s výhledem poklesu na cca 1/3 minimální mzdy od 1. 1. 2020 při zachování tehdejšího stavu.¹⁰⁹ V případě absence adekvátní úpravy NoPO by se poměr pracovní odměny odsouzených vůči minimální mzdě trvale snižoval a pracovní mzda odsouzených by již nemohla být považována za odpovídající odměnu za práci podle evropských standardů (bod 26.10 Evropských vězeňských pravidel).¹¹⁰

Pro lepší představu vývoje výše pracovní odměny odsouzeného uvádím následující tabulku:

Tabulka č. 1: Vývoj výše odměny za práci odsouzeného v letech 2019–2022

Rok	Minimální mzda	I. skupina (% minimální mzdy)	II. skupina (% minimální mzdy)	III. skupina (% minimální mzdy)	IV. skupina (% minimální mzdy)
2019	13 350 Kč	5 500 Kč (41,2 %)	8 250 Kč (61,8 %)	11 000 Kč (82,4 %)	13 750 Kč (103 %)
2020	14 600 Kč	7 300 Kč (50 %)	10 220 Kč (70 %)	13 870 Kč (95 %)	17 520 Kč (120 %)
2021	15 200 Kč	7 600 Kč (50 %)	10 640 Kč (70 %)	14 440 Kč (95 %)	18 240 Kč (120 %)
2022	16 200 Kč	8 100 Kč (50%)	11 340 Kč (70 %)	15 390 Kč (95 %)	19 440 Kč (120 %)

Plnění dluhů z pracovní odměny odsouzeného

Plátcem pracovní odměny odsouzeného je věznice.¹¹¹ Právní rámec pro postup věznice při zpracovávání odměny a pro nakládání s pracovní odměnou odsouzeným je dán vyjma ZoVTOS zejména VoSO a NGR. Provádění srážek, celkové rozúčtování a vyplácení pracovní odměny odsouzeného má na starost ekonomické oddělení dané věznice.¹¹²

Některá ustanovení VoSO byla již zmíněna výše v souvislosti s rozborem typických dluhů osob ve VTOS a možností jejich úhrady právě prostřednictvím srážek z pracovní odměny. Pojďme se nyní na jednotlivé druhy a výše srážek z pracovní odměny odsouzeného podívat systematicky.

Věznice z odměny nejprve srazí a odvede tzv. zákonné srážky¹¹³. Následně z tzv. čisté odměny provede věznice srážky:

¹⁰⁸ Nařízení vlády č. 273/2018 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k nařízení vlády č. 87/2019, kterým se mění NoPO, s. 1.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ § 1 odst. 5 NoPO.

¹¹² § 7–9 NGR.

¹¹³ Tedy „pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na veřejné zdravotní pojištění a zálohu na daň z příjmů fyzických osob“, srov. § 1 odst. 1 VoSO.

- k úhradě výživného nezaopatřených dětí – 33 % z čisté odměny¹¹⁴
- k úhradě nákladů výkonu trestu – 23 % z čisté odměny, nejvýše však 1 500 Kč za kalendářní měsíc¹¹⁵
- k úhradě pohledávek na základě nařízeného výkonu rozhodnutí soudu (resp. exekuce) nebo orgánu státní správy – 12 % z čisté odměny¹¹⁶ (do této skupiny patří většina dluhů odsouzených – náklady trestního řízení, náhrada újmy, dluhy ze smluvních závazků, dluhy na pojistném,...)
- k úhradě ostatních dluhů – 4 % z čisté odměny¹¹⁷ (sem patří zejm. pokuty, náklady trestního řízení, které jsou stanoveny paušální částkou, přeplatky na dávkách nemocenského a důchodového pojištění, neprávem přijaté částky státní sociální podpory a sociální péče, částky zdravotního pojištění při neomluvené absenci odsouzeného v zaměstnání uhrazené věznicí, pohledávky zajištěné dohodou o srážkách podle zákoníku práce nebo písemnou dohodou mezi odsouzeným a věznicí)

Úhrn srážek nesmí překročit 72 % čisté odměny odsouzeného¹¹⁸, přičemž nevyčerpané částky z jednotlivých srážek se postupně převádí k použití na srážky jiné, primárně k úhradě pohledávek výživného nezaopatřených dětí; zbydou-li nějaké prostředky ze srážky k úhradě nákladů výkonu trestu¹¹⁹, použije se nevyčerpaná částka postupně na úhradu výživného, pohledávek na základě nařízeného výkonu rozhodnutí soudu (resp. exekuce) nebo orgánu státní správy, a ostatních dluhů. Podobně se nejprve k úhradě pohledávek výživného použije nevyčerpaná částka ze srážky na pohledávky na základě nařízeného výkonu rozhodnutí soudu (resp. exekuce) nebo orgánu státní správy a ze srážky na ostatní dluhy.

Naproti tomu absence pohledávek výživného umožňuje větší splácení jiných dluhů odsouzeného. Pokud zde není žádná pohledávka výživného vůči odsouzenému (např. když nemá žádné nezaopatřené děti), použije se srážka určená pro výživné na úhradu pohledávek na základě nařízeného výkonu rozhodnutí soudu (resp. exekuce) nebo orgánu státní správy. Ke 12 % z čisté odměny vyčleněných VoSO na tyto pohledávky se tedy přidá 33 % z čisté odměny vyčleněných na výživné, a dále 4 % z čisté odměny určená na srážky k úhradě ostatních dluhů podle § 5 VoSO, pakliže odsouzený tyto dluhy nemá. Za této situace tak lze k úhradě dluhů odsouzeného použít až

¹¹⁴ § 2 VoSO.

¹¹⁵ § 3 VoSO.

¹¹⁶ § 4 VoSO.

¹¹⁷ § 5 VoSO.

¹¹⁸ § 1 odst. 3 VoSO.

¹¹⁹ Což bude vždy v částce, která 23% srážkou z čisté odměny přesáhne částku 1 500 Kč.

49 % z jeho čisté odměny plus částku nad 1 500 Kč z 23% srážky určené k úhradě nákladů výkonu trestu podle § 3 VoSO.

K plnění dluhů může být použita i část úložného. Finanční prostředky úložného jsou vedeny věznicí na podúčtu s označením „U“¹²⁰, a jsou tvořeny srážkami na úložné z odměny odsouzeného ve výši 11 % z čisté odměny¹²¹, kapesným nevyplaceným z důvodu uložení kázeňského trestu a částkami, které vznikly zaokrouhlováním při výpočtu srážek z pracovní odměny. Z úložného nad 35 000 Kč mohou být na základě rozhodnutí ředitele věznice uhrazeny náklady spojené s výkonem trestu¹²² a náklady spojené s výkonem vazby¹²³ a náhrada škody, kterou způsobil obviněný na majetku státu během výkonu vazby¹²⁴ nebo odsouzený během výkonu trestu¹²⁵, pokud ovšem nedojde k úhradě těchto dluhů srážkami z pracovní odměny odsouzeného. Po splnění povinnosti uložené rozhodnutím ředitele věznice, případně není-li zde žádného takového rozhodnutí, může odsouzený část úložného nad 35 000 Kč použít k úhradě svých dluhů, pokud jde o výživné nebo újmu způsobenou trestným činem.¹²⁶ Dále může být úložné v části nad 35 000 Kč postiženo výkonem rozhodnutí či exekucí příkázáním jiné peněžité pohledávky. Podle § 16 odst. 6 NGŘ z podúčtu úložného „U“ nad 35 000 Kč „je možno provádět srážky bez souhlasu odsouzeného pouze na základě exekučního titulu, který zní na příkázání jiné peněžité pohledávky¹²⁷ a v exekučním příkazu bude uveden jako oprávněný soud, zdravotnické zařízení, popř. lékárna anebo VSČR, které byla způsobena škoda nebo nemajetková újma během výkonu trestu“. Pohledávkami uvedenými v § 25 odst. 4 ZoVTOS jsou pohledávky z titulu újmy způsobené trestným činem, pro který se odsouzený nachází ve výkonu trestu, pohledávky spojené s trestním řízením, pohledávky vzniklé v souvislosti s poskytnutím nebo zajištěním zdravotních služeb a úhrady regulačních poplatků a doplatků nad rámec veřejného zdravotního pojištění, soudní a správní poplatky a pohledávky z titulu škody způsobené VSČR. Pokud by exekuční příkaz cílil na vymožení jiné pohledávky, zaeviduje se, ale nebude realizován, nedá-li k tomu odsouzený výslovný souhlas.

A konečně, odsouzený může plnit dluhy rovněž z kapesného, na něž se použije 17 % z jeho čisté odměny. Kapesné je vedeno na zvláštním podúčtu s označením „K“¹²⁸ a kromě kapesného z pracovní odměny se na tento podúčet připisuje i odměna zvýšení kapesného a peněžítá odměna

¹²⁰ § 6 odst. 1 písm. c) NGŘ.

¹²¹ § 7 odst. 1 VoSO.

¹²² § 35 a 36 ZoVTOS.

¹²³ § 10 VoSO a § 21a ZoVV.

¹²⁴ § 21b ZoVV.

¹²⁵ § 38 a 39 ZoVTOS.

¹²⁶ § 7 odst. 4 VoSO.

¹²⁷ § 25 odst. 4 ZoVTOS.

¹²⁸ § 6 odst. 1 písm. a) NGŘ.

podle ZoVTOS¹²⁹. Z podúctu kapesného nesmí věznice bez souhlasu odsouzeného provádět žádné srážky, ale na základě písemné žádosti může odsouzený prostředky kapesného libovolně čerpat a na vlastní náklady je může též odesílat mimo věznici.¹³⁰

Pro lepší představu o tom, jak vypadá rozúčtování pracovní odměny odsouzeného, přikládám následující tabulku¹³¹:

Tabulka č. 2: Srážky z odměny odsouzeného zařazeného v I. pracovní skupině dle VoSO

Rozúčtování odměny dle VoSO pro I. skupinu pro rok 2022		Současný stav	
		% sazba	Kč
			8 100
Sociální pojištění		6,5 %	527
Zdravotní pojištění		4,5 %	365
Čistá odměna			7 208
Výživné	§ 2	33 %	2 378
Náklady výkonu trestu	§ 3	23 %	1 657
Další srážky prováděné na základě nařízení výkonu rozhodnutí soudu nebo orgánu státní správy	§ 4	12 %	864
Ostatní srážky	§ 5	4 %	288
Kapesné	§ 6	17 %	1225
Úložné	§ 7	11 %	796

Plnění dluhů z jiných příjmů odsouzeného

Jinými příjmy odsouzeného jsou zde myšleny finanční prostředky zaslané mu do věznice. Ty mohou pocházet např. z dávek státní sociální podpory (zejm. ve formě starobního či invalidního důchodu), výsluhového příspěvku anebo jde o peníze zaslané odsouzenému jeho blízkými. Je třeba, aby odsouzený peníze mu zaslané do věznice přijal, jinak se vrátí na jeho náklady odesílateli.¹³² Souhlas odsouzeného s přijetím není vyžadován, pokud jde o peníze zaslané orgány státní správy a příjem, který podléhá dani z příjmu.¹³³

Nakládání s prostředky odsouzeného, které nepochází z pracovní odměny, se řídí § 16 NGR. Veškeré peníze zaslané odsouzenému do věznice jsou automaticky rozděleny na dvě poloviny.

¹²⁹ § 45 odst. 2 písm. d) a e) ZoVTOS.

¹³⁰ § 11 NGR.

¹³¹ Částky jednotlivých srážek jsou dle § 13 odst. 1 VoSO zaokrouhleny na celé koruny směrem dolů a dle § 7 odst. 2 VoSO se o tyto částky zvyšuje částka úložného.

¹³² § 25 odst. 1 ZoVTOS.

¹³³ Tamtéž.

Z první poloviny je nejprve naplněn podúčet cestovního s označením „C“. Tento podúčet musí být naplněn do výše 500 Kč a tato částka¹³⁴ na něm zůstává blokována po celou dobu výkonu trestu. Zbylá část z první poloviny se převede na podúčet osobní s označením „O“¹³⁵. Pokud je však částka cestovního již na podúčtu úložného, převede se na podúčet osobní celá první polovina ze zaslaných peněz.

Druhá polovina zaslaných peněz se převede na podúčet rezerva s označením „R“ do výše nákladů výkonu trestu (tj. maximálně do výše 1 500 Kč za kalendářní měsíc) a do výše již zmiňovaných pohledávek podle § 25 odst. 4 ZoVTOS. Zbývající část z druhé poloviny se převede na podúčet osobní.

Peníze na podúčtu rezerva zůstávají do rozúčtování pracovní odměny a k úhradě nákladů výkonu trestu se použijí v části, v níž nebyly uhrazeny srážkou z odměny. Pokud má odsouzený v evidenci již zmíněné pohledávky dle § 25 odst. 4 ZoVTOS, převede se zůstatek peněz z podúčtu rezerva na účet exekuce s označením „E“, ze kterého lze tyto pohledávky hradit.

Podle § 16 odst. 6 NGR z podúčtu exekuce „je možno provádět srážky bez souhlasu odsouzeného pouze na základě exekučního titulu, který zní na příkázání jiné peněžité pohledávky¹³⁶ a v exekučním příkazu bude uveden jako oprávněný soud, zdravotnické zařízení, popř. lékárna anebo Vězeňská služba, které byla způsobena škoda nebo nemajetková újma během výkonu trestu“. Pokud má odsouzený dluhy uvedené v § 25 odst. 4 ZoVTOS, na které není vydáno rozhodnutí ředitele věznice ani exekuční příkaz, lze na ně z podúčtu exekuce provádět srážky pouze s jeho souhlasem.¹³⁷ Jestliže odsouzený žádný z dluhů uvedených v § 25 odst. 4 ZoVTOS nemá, jsou prostředky z podúčtu rezerva po rozúčtování pracovní odměny převedeny na podúčet osobní.

Peněžní prostředky na podúčtu osobní může odsouzený použít podle své úvahy, primárně k úhradě zdravotních služeb nehrazených z veřejného zdravotního pojištění a k nákupu potravin a věcí osobní potřeby podle § 23 ZoVTOS, ale též k úhradě svých jiných splatných závazků. Tyto prostředky lze rovněž postihnout výkonem rozhodnutí či exekucí, ovšem jen pro ty závazky odsouzeného, které nespádají pod pohledávky uvedené v § 25 odst. 4 ZoVTOS.¹³⁸

¹³⁴ Podle § 16 odst. 4 NGR se jedná se o minimální částku na dopravu a stravné odsouzeného při propuštění.

¹³⁵ S podúčtem osobní může odsouzený volně disponovat.

¹³⁶ § 25 odst. 4 ZoVTOS.

¹³⁷ § 16 odst. 7 NGR 14/2018.

¹³⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 12. 2017, č. j. 6 As 317/2017 – 38.

2 Oddlužení osob ve VTOS

Tato část pojednává již konkrétně o institutu oddlužení jakožto možném efektivním řešení zadluženosti odsouzeného. Zadluženost odsouzeného je zde, v souladu s poznatky z Části 1 této práce, chápána jako stav, kdy je proti odsouzenému vedeno více exekučních řízení najednou.

Každá z kapitol, případně podkapitol, v této části obsahuje právní analýzu daného institutu či stádia insolvenčního řízení se zaměřením na specifika, která mohou vyplynout z postavení dlužníka jakožto osoby ve VTOS.

2.1 Charakteristika institutu oddlužení

S nabytím účinnosti InsZ dne 1. 1. 2008 byl zaveden do českého právního řádu institut oddlužení jako jedna z forem řešení úpadku či hrozícího úpadku dlužníka¹³⁹. Účelem tohoto institutu je umožnit dlužníkovi se za stanovených podmínek zbavit podstatné části svých dluhů¹⁴⁰, důvodová zpráva k InsZ hovoří o oddlužení jako o „druhé šanci“ dlužníka, který by byl jinak „odsouzen“ k celoživotnímu splácení dluhů¹⁴¹. Oddlužení dlužníka může být přínosné i pro jeho věřitele, kteří na něm dlouhodobě a bezúspěšně vymáhají své pohledávky výkonem rozhodnutí či exekucí; přihlásí-li se se svou pohledávkou řádně a včas, mají jistotu, že v průběhu oddlužení obdrží alespoň její část.

Samotný pojem „oddlužení“ lze přitom chápat ve dvojím významu¹⁴², kdy oddlužení v širším smyslu představuje jeden ze způsobů řešení úpadku či hrozícího úpadku dlužníka v rámci insolvenčního řízení, zatímco oddlužení v užším smyslu označuje ono zbavení dlužníka jeho dluhů¹⁴³, tedy toliko následek úspěšného průběhu oddlužení coby způsobu řešení úpadku či hrozícího úpadku. Takovýto následek je pak důvodem, proč je oddlužení řazeno mezi tzv. sanační způsoby řešení úpadku dlužníka. Dlužníkovi, jehož dluhy se při zdárném projití oddlužením stávají v neuhrazené části nevymahatelnými, je takto umožněn ekonomický restart a odvrácena hrozba dluhové pasti, v níž by se mohl ocitnout, pokud by jediným možným řešením jeho úpadku byl konkurs (coby prototyp tzv. likvidačního způsobu řešení úpadku). Po skončení konkursu mohou být totiž dluhy v neuspokojené části i nadále vymáhány a dlužník by tak jimi mohl být zatížen

¹³⁹ § 4 odst. 1 písm. c) InsZ.

¹⁴⁰ SPRINZ, Petr, CHYTIL, Petr. In SPRINZ, Petr, JIRMÁSEK, Tomáš, ŘEHÁČEK, Oldřich, VRBA, Milan, ZOUBEK, Hynek a kol. Insolvenční zákon. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1002.

¹⁴¹ Důvodová zpráva k § 389–418 InsZ, s. 224.

¹⁴² SMOLÍK, Petr. Oddlužení v právním řádu ČR. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 5.

¹⁴³ Zbavením dluhů je zde ve smyslu § 414 odst. 1 InsZ myšleno rozhodnutí soudu, jímž dlužníka osvobodí od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny.

prakticky do konce svého života.¹⁴⁴ S ohledem na tuto možnost začít nanovo, jež oddlužení pro dlužníka představuje, lze oddlužení řadit též do oblasti sociální politiky státu¹⁴⁵.

2.2 Úpadek dlužníka

Bylo-li výše řečeno, že oddlužení představuje řešení úpadku či hrozícího úpadku dlužníka, je na místě též rozebrat pojmy úpadku, resp. hrozícího úpadku v souvislosti s dlužníky ve VTOS.

Úpadek lze vykládat jednak jako ekonomický stav, vyústění ekonomické krize dlužníka objektivně předluženého či v platební neschopnosti, a jednak jako stav deklarovaný insolvenčním soudem v rozhodnutí o úpadku.¹⁴⁶ Hrozící úpadek, jak již název napovídá, představuje situaci, kdy je dlužník bezprostředně či vzdáleně¹⁴⁷ ohrožen neschopností řádně a včas plnit podstatnou část svých peněžitých závazků¹⁴⁸.

Úpadek dlužníka se může projevovat ve dvou formách, kterými jsou platební neschopnost a předlužení¹⁴⁹. Předlužení jako forma úpadku připadá v úvahu jen u dlužníka – právnické osoby či fyzické osoby – podnikatele a jelikož se tato práce zaměřuje na dlužníky ve VTOS, tedy nepodnikající fyzické osoby, nebudu se úpadku ve formě předlužení dále věnovat.

Dlužník ve VTOS může být v úpadku pouze ve formě platební neschopnosti, a to tehdy, jestliže má více věřitelů, peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit, přičemž tyto znaky musejí být splněny kumulativně¹⁵⁰. Pro určení, kdy dlužník není schopen plnit své peněžité závazky, zakládá InsZ v § 3 odst. 2 alternativně 4 vyvratitelné domněnky. V případě dlužníka vykonávajícího trest odnětí svobody budou při tomto určování připadat v úvahu zejména domněnky stanovené v § 3 odst. 2 písm. b) a c) InsZ. Co se týče první domněnky z písm. a) daného ustanovení, tedy zastavení plateb podstatné části dluhů dlužníkem, musí jít podle judikatury Nejvyššího soudu o rozhodnutí dlužníka, že své dluhy nebude nadále plnit, zpravidla doprovázené prohlášením.¹⁵¹ Zastavení dlužnických plateb je přitom třeba posuzovat jen ve vztahu k podstatné části jeho dluhů, kterou se může rozumět většinová či významná část dluhů.¹⁵² Pokud jde o dlužníka ve VTOS, domnívám se, že tuto domněnku platební neschopnosti není možné aplikovat, a to především z důvodu nemožnosti dlužníka se ve výkonu trestu volně rozhodovat pro zastavení plateb podstatné části svých dluhů. Pokud dlužník ve výkonu

¹⁴⁴ SMOLÍK (2016) op. cit. pozn. 142, s. 17.

¹⁴⁵ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140.

¹⁴⁶ SPRINZ, Petr, SCHÖNFELD, Jaroslav. In SPRINZ, Petr, JIRMÁSEK, Tomáš, ŘEHÁČEK, Oldřich, VRBA, Milan, ZOUBEK, Hynek a kol. Insolvenční zákon. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 7–8.

¹⁴⁷ SMOLÍK (2016) op. cit. pozn. 142, s. 54.

¹⁴⁸ § 3 odst. 5 InsZ.

¹⁴⁹ § 3 odst. 1 a 4 InsZ.

¹⁵⁰ § 3 odst. 1 InsZ.

¹⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2015, č. j. 29 NSČR 24/2013-A-175

¹⁵² SPRINZ a SCHÖNFELD (2019) op. cit. pozn. 146, s. 13.

trestu pracuje, sráží se mu na dluhy z pracovní odměny dle VoSO a jsou-li mu do vězení zaslány finance, i z nich jsou určité dluhy hrazeny po rozúčtování dle NGR.¹⁵³ Tyto postupy nemůže dlužník ve VTOS nijak ovlivnit. Za určitých okolností nemusí odsouzený ke svému zaměstnání udělit souhlas, případně může svůj dříve projevovaný souhlas se zaměstnáním odvolat¹⁵⁴. Tímto jednáním se může připravit o příjem, což v důsledku znamená i zastavení splácení dluhů. Zda by tímto jednáním dlužníka ve VTOS došlo k zastavení plateb podstatné části jeho dluhů, by bylo třeba posuzovat individuálně. Uvedený příklad je nicméně spíše teoretický, neboť v praxi se ukazuje, že poptávka odsouzených po práci během výkonu trestu převyšuje možnosti nabídky.¹⁵⁵

Domněnka platební neschopnosti uvedená v ustanovení § 3 odst. 2 písm. b) InsZ bude naplněna, pokud má dlužník alespoň dva věřitele a každý z těchto věřitelů má vůči němu neuhrazenou pohledávku po dobu delší než tři měsíce po splatnosti. U odsouzeného, který vystupuje jako povinný ve vícero exekučních řízeních, je namístě tuto domněnku aplikovat. Vzhledem k času, který uplyne od splatnosti pohledávky k jejímu vymáhání exekuční cestou, lze u většiny exekučně vymáháných pohledávek dobu tří měsíců po splatnosti předpokládat, byť datum splatnosti pohledávky musí být v souladu s tvrzenou domněnkou platební neschopnosti uvedeno na předepsaném formuláři, na němž dlužník podává insolvenční návrh spojený s návrhem na povolení oddlužení.

Domněnka z ustanovení § 3 odst. 2 písm. c) InsZ je podle mě rovněž domněnkou, kterou může dlužník ve VTOS pro doložení své platební neschopnosti využít. Tato domněnka předpokládá úpadek dlužníka v případě nemožnosti uspokojení splatné peněžité pohledávky vůči dlužníku výkonem rozhodnutí či exekucí. Komentářová literatura k tomuto ustanovení se shoduje na tom, že k naplnění této domněnky je zapotřebí rozhodnutí o zastavení výkonu rozhodnutí či exekuce podle § 268 odst. 1 písm. e) OSŘ.¹⁵⁶ Dle mého názoru je takového rozhodnutí třeba zejména v případě věřitelského insolvenčního návrhu, kdy jím věřitel objektivně dosvědčuje, že jeho pohledávku není možno uspokojit výkonem rozhodnutí nebo exekucí. Naproti tomu dlužník ve VTOS, který má přehled o svých závazcích, bude pravděpodobně vědět, které jeho dluhy nejsou hrazeny a jaké jsou šance, že se vůbec začnou splácet; představit si lze například exekuce daleko v pořadí, před nimiž se nachází velké množství jiných exekucí či exekuce na vysoké částky. Obdobně pak v případě závazků, kde dlužná částka roste rychleji, než je dlužník schopen ji splácet.

¹⁵³ Zde odkazuji na podkapitulu 1.3.2 této práce, kde jsou možnosti plnění dluhů ve VTOS podrobně rozebrány.

¹⁵⁴ § 30 odst. 5 ZoVTOS.

¹⁵⁵ RIEMLOVÁ, Martina. *Odsouzení chtějí pracovat. Pro firmy jde o levnou a spolehlivou pracovní sílu* [online]. iDNES.cz, 30. 1. 2021 [cit. 14. 1. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/prace-odsouzeni-vezni-zamestnanost.A210124_150849_ekonomika_rie

¹⁵⁶ SPRINZ a SCHÖNFELD (2019) op. cit. pozn. 146, s. 12.

Vyjdeme-li z údajů uvedených v Části 1 této práce, zejména pak z informací prezentovaných spolkem LIGHTHOUSE¹⁵⁷, je zřejmé, že většina zadlužených osob ve VTOS se v úpadku nachází, a to s ohledem na více exekučních řízení, která jsou proti nim najednou vedena, v kombinaci s délkou těchto exekučních řízení a rovněž s výší jednotlivých peněžitých závazků. Stav vícečetných exekucí vůči jednomu povinnému označuje Smolík¹⁵⁸ jako typický případ tzv. kvalifikovaného úpadku (ekonomickým jazykem též dluhová past). Pro zjištění úpadku dlužníka je již v takovém případě naplněna podmínka v podobě plurality věřitelů a dle Smolíka by bylo možné uvažovat samotnou situaci vícečetné exekuce jako objektivní neschopnost dlužníka plnit své závazky, jež jsou předmětem exekucí, čímž by byla naplněna i další podmínka podmínka pro zjištění úpadku dlužníka ve formě platební neschopnosti.¹⁵⁹

2.3 Způsoby provedení oddlužení

Oddlužení lze provést dvěma způsoby, a sice zpeněžením majetkové podstaty nebo plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty.¹⁶⁰ Způsob oddlužení může navrhnout dlužník v návrhu na povolení oddlužení a navrhuje jej i insolvenční správce ve zprávě pro oddlužení, nicméně volba způsobu, jakým bude oddlužení realizováno, náleží věřitelům dlužníka. Rozhodnout o způsobu oddlužení jsou však oprávněni pouze nezajištění věřitelé, kteří včas přihlásili svoji pohledávku do insolvenčního řízení a současně nejsou ve vztahu k dlužníkovi osobou blízkou nebo s ním netvoří koncern.¹⁶¹ Takoví věřitelé mohou o způsobu oddlužení hlasovat buďto na schůzi věřitelů či mimo schůzi věřitelů korespondenčním způsobem. Podrobnosti o hlasování věřitelů o způsobu oddlužení stanoví InsZ v ustanoveních § 399–402. Tyto podrobnosti zde nebudu blíže rozebírat, neboť aktivita věřitelů v rámci rozhodování o způsobu oddlužení je obecně nízká. V souvislosti s pasivitou věřitelů ve vztahu nejen k oddlužení se hovoří o tzv. racionální apatii věřitelů, jejíž podstatou je uvědomění věřitelů, že s ohledem na vložený čas a náklady se jim aktivní účast v insolvenčním řízení v důsledku nevyplatí.¹⁶² Navíc v případě, že věřitelé nerozhodnou o způsobu oddlužení na schůzi věřitelů ani korespondenčním hlasováním, bude oddlužení provedeno plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty.¹⁶³ Věřitelé, kteří jsou oprávněni hlasovat, tedy mohou svým

¹⁵⁷ Tedy že na jednoho zadluženého klienta, s nímž ve VTOS pracují, připadá 15 exekucí, srov. str. 4 této práce.

¹⁵⁸ SMOLÍK (2016) op. cit. pozn. 142, s. 55.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 56.

¹⁶⁰ § 398 odst. 1 InsZ.

¹⁶¹ § 402 InsZ.

¹⁶² K podrobnějšímu rozboru racionální apatie věřitelů srov. RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 107–108.

¹⁶³ § 402 odst. 5 InsZ.

aktivním jednáním docílit toliko toho, že oddlužení bude provedeno zpeněžením majetkové podstaty.

Automatickou volbou způsobu oddlužení při neprosazení vůle věřitelů dává zákonodárce najevo, že ve většině případech bude oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty pro věřitele výhodnější.¹⁶⁴ V oddluženích dlužníků ve VTOS tomu tak bude téměř jistě vždy, neboť dlužníci ve VTOS, kteří čelí mnohačetným exekucím, nevlastní většinou při vstupu do oddlužení žádný hodnotný majetek, jehož zpeněžením by bylo možno dosáhnout uspokojení jejich dluhů. Pokud tito dlužníci nějakým takovým majetkem disponovali, došlo k jeho zpeněžení již v rámci vykonávacího řízení. Pasivnímu přístupu věřitelů k rozhodování o způsobu oddlužení se v případech dlužníků ve VTOS nelze vůbec divit. Na jednu stranu tito věřitelé mají určité povědomí o majetkové situaci dlužníků, ať už z probíhajícího insolvenčního řízení anebo z dřívějšího řízení exekučního, a zároveň mají jistotu, že způsob oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty bude zvolen i v případě, nebudou-li vůbec aktivní. Navíc oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty je pro věřitele dlužníků ve VTOS výhodné i s ohledem na možné nabytí majetku, který bude možno v oddlužení zpeněžit, dlužníky v budoucnu, po schválení oddlužení. Zatímco v případě oddlužení zpeněžením majetkové podstaty jsou budoucí příjmy dlužníků nepostižitelné, neboť nelze zpeněžit majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení poté, co nastaly účinky schválení oddlužení¹⁶⁵, při oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty je po dobu trvání účinků schváleného oddlužení dlužník povinen vydat insolvenčnímu správci ke zpeněžení hodnoty, které nabude darem či dědictvím¹⁶⁶. U způsobu oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty si tedy dlužníkovi věřitelé nezavírají cestu k možnému uspokojení svých pohledávek z výtěžku zpeněžení majetku, který dlužník teprve získá.

U většiny dlužníků ve VTOS bude tedy způsob oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty připadat v úvahu jako jediný možný, přičemž s ohledem na svou nemajetnost budou tito dlužníci do oddlužení de facto vstupovat pouze s ekonomickou nabídkou měsíční splátky v rámci splátkového kalendáře.¹⁶⁷

Při oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty bude majetková podstata dlužníka zpeněžena obdobným způsobem jako v konkursu a k tomu musí

¹⁶⁴ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1086.

¹⁶⁵ § 398 odst. 2 InsZ.

¹⁶⁶ § 412 odst. 1 písm. b) InsZ.

¹⁶⁷ Zde vycházím mj. i ze zkušenosti RUBIKON Centra coby sepisovatele návrhů na povolení oddlužení dlužníků ve VTOS, kdy z 29 insolvenčních řízení dlužníků ve VTOS zahájených v letech 2019–2021 se pouze u 2 dlužníků nacházel v době zahájení insolvenčního řízení ve vlastnictví zpeněžitelný majetek.

dlužník do doby podání zprávy o splnění oddlužení měsíčně splácet svým nezajištěným věřitelům ze svých příjmů stejnou částku, jaká by mu byla z příjmů sražena při výkonu rozhodnutí či exekuci na přednostní pohledávky.¹⁶⁸ U dlužníků na svobodě jsou srážky ze mzdy a jiných příjmů při výkonu rozhodnutí či exekuci činěny způsobem podle § 279 a násl. OSŘ a dlužníkovi musí vždy zůstat alespoň tzv. nezabavitelná částka¹⁶⁹; způsoby výpočtu této částky stanoví NoNČ.

U dlužníků ve VTOS vstupujících do oddlužení bude nejčastějším příjmem odměna za práci. Odměna odsouzeného za práci ve VTOS, jakož i srážky, které jsou z této odměny činěny, jsou podrobně rozebrány v podkapitole 1.3.2 této práce. Srážky z odměny odsouzeného jsou činěny dle VoSO a NoNČ se při těchto srážkách neuplatňuje. Na srážky k uspokojení přednostních pohledávek odsouzeného lze použít celkově až 49 % z jeho čisté odměny plus částku nad 1 500 Kč z 23% srážky určené k úhradě nákladů výkonu trestu podle § 3 VoSO. Tato částka tedy může být z odměny odsouzeného použita i při oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty a u pracujících odsouzených představuje jejich základní ekonomickou nabídku do oddlužení.

2.4 Průběh oddlužení do rozhodnutí o návrhu na povolení oddlužení

Tato kapitola se zabývá fází oddlužení od rozhodnutí dlužníka ve VTOS řešit svůj úpadek oddlužením do chvíle rozhodování insolvenčního soudu o návrhu na povolení oddlužení. Název kapitoly záměrně nehovoří o insolvenčním řízení, neboť to je zahájeno dnem, kdy insolvenční návrh dojde věcně příslušnému soudu.¹⁷⁰ Tomuto okamžiku však předchází sepsání insolvenčního návrhu, opatření všech příloh vyžadovaných InsZ a správný výběr příslušného soudu, na který bude insolvenční návrh spojený s návrhem na povolení oddlužení podán. Prostředí věznice pro tyto činnosti představuje v mnoha směrech zajímavé výzvy a odchylky od situace, kdy se dlužník nachází na svobodě, na které se zaměřím v následujících podkapitolách.

2.4.1 Insolvenční návrh a návrh na povolení oddlužení

Ještě než přistoupím k procesu sepisování a podání insolvenčního návrhu, je namístě osvětlit pojmy insolvenční návrh a návrh na povolení oddlužení a jejich vzájemný vztah. Insolvenční návrh je návrhem na zahájení insolvenčního řízení a může být podán dlužníkem nebo jeho věřitelem¹⁷¹. Oproti tomu návrh na povolení oddlužení je návrhem na konkrétní způsob řešení úpadku dlužníka, kterým je oddlužení. Navrhnout insolvenčnímu soudu, aby byl jeho úpadek či

¹⁶⁸ § 398 odst. 3 InsZ.

¹⁶⁹ § 278 OSŘ.

¹⁷⁰ § 97 odst. 1 věta za středníkem InsZ.

¹⁷¹ § 97 odst. 7 InsZ.

hrozící úpadek řešen oddlužením, je oprávněn pouze dlužník¹⁷² a v takovém případě je povinen podat návrh na povolení oddlužení spolu s insolvenčním návrhem¹⁷³. Není možné, aby dlužník usilující o oddlužení podal pouze samostatný návrh na povolení oddlužení bez současného podání insolvenčního návrhu, neboť v případě návrhu na povolení oddlužení se nejedná o podání, s nímž InsZ spojuje zahájení insolvenčního řízení.¹⁷⁴ Jediná situace, kdy dlužník může podat samotný návrh na povolení oddlužení, nastane v případě, že jím reaguje na insolvenční návrh, který na něho podal jeho věřitel. V této situaci tzv. věřitelského insolvenčního návrhu má dlužník možnost nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy je mu insolvenční návrh doručen, podat insolvenčnímu soudu návrh na povolení oddlužení.¹⁷⁵

V praxi je naprostá většina návrhů na povolení oddlužení podávána společně s insolvenčním návrhem¹⁷⁶, jsou to tedy především dlužníci, kdo zahajuje insolvenční řízení za účelem oddlužení. Je to logické, neboť právě dlužníkům přináší institut oddlužení největší benefit v podobě osvobození od zbytku dluhů. V případě dlužníků ve VTOS platí řečené tím spíše, že z pohledu věřitele nedává příliš smysl podávat insolvenční návrh na dlužníka, který je ve vězení, vzhledem k nízkému potenciálnímu uspokojení jeho pohledávek v důsledku omezených příjmových možností, časově ohraničených trváním výkonu trestu.

2.4.2 Náležitosti insolvenčního návrhu

Byť bylo výše řečeno, že dlužník, který chce svůj úpadek řešit oddlužením, je povinen podat návrh na povolení oddlužení spolu s insolvenčním návrhem (a v praxi tak činí podáním obou návrhů na jednom formuláři), je třeba v této a následující podkapitole tyto návrhy oddělit. Toto oddělení je nutné proto, že InsZ předepisuje pro každé podání jiné náležitosti.

Podle § 103 InsZ musí insolvenční návrh kromě obecných náležitostí podání¹⁷⁷ obsahovat označení dlužníka, kterého se týká, a to jménem, příjmením a bydlištěm. Dále musí být v insolvenčním návrhu uvedeny „rozhodující skutečnosti, které osvědčují úpadek dlužníka nebo jeho hrozící úpadek, skutečnosti, ze kterých vyplývá oprávnění podat návrh, není-li insolvenčním navrhovatelem dlužník, označeny důkazy, kterých se insolvenční navrhovatel dovolává, a musí z něj být patrné, čeho se jím insolvenční navrhovatel domáhá“¹⁷⁸.

¹⁷² § 389 odst. 3 InsZ.

¹⁷³ § 390 odst. 1 InsZ.

¹⁷⁴ SMOLÍK (2016) op. cit. pozn. 142, s. 95.

¹⁷⁵ § 390 odst. 1 InsZ.

¹⁷⁶ „Podle dostupných statistik Ministerstva spravedlnosti za prvních deset let účinnosti InsZ bylo ze všech insolvenčních řízení, v rámci nichž byl podán návrh na povolení oddlužení, jen zhruba 0,5 % z nich zahájeno ze strany věřitelů.“ Srov. SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1011.

¹⁷⁷ § 42 odst. 4 OSŘ.

¹⁷⁸ § 103 odst. 2 InsZ.

V § 104 následně InsZ vyjmenovává jednotlivé listiny, které ke svému insolvenčnímu návrhu musí dlužník přiložit. Jsou jimi:

- a) seznam majetku včetně pohledávek dlužníka s uvedením jeho dlužníků,
- b) seznam závazků dlužníka s uvedením jeho věřitelů, nespojil-li s insolvenčním návrhem návrh na povolení oddlužení,
- c) seznam dlužníkových zaměstnanců,
- d) listiny, které dokládají úpadek nebo hrozící úpadek.¹⁷⁹

Seznam majetku a pohledávek dlužníka

Podle § 104 odst. 2 musí dlužník označit jednotlivě svůj majetek včetně pohledávek. Seznam majetku slouží jako podklad pro vytvoření soupisu majetkové podstaty, v němž je vymezen rozsah zpeněžitelného majetku dlužníka.¹⁸⁰ Dlužník je povinen uvést všechny věci, které vlastní, a které jsou obecně vnímané jako hodnotné; věci bezcenné či nepatrné hodnoty uvádět nemusí. Je-li dlužník nemajetný, nezbavuje ho to povinnosti seznam majetku předložit, nýbrž je třeba, aby tuto skutečnost v seznamu majetku výslovně uvedl.¹⁸¹ Stejně tak dlužník výslovně uvede, pokud nemá žádné dlužníky.¹⁸²

Podle zkušeností RUBIKON Centra, osoby ve VTOS, které čelí mnohačetným exekucím a mají zájem svoji dluhovou situaci řešit oddlužením, převážně nevlastní ničeho vyjma věcí osobní potřeby. Pokud se kdy v jejich vlastnictví nacházely hodnotné věci, zejména nemovitosti a automobily, jsou již většinou dávno prodány v exekučních dražbách a mají jiné vlastníky. Ke splnění povinnosti předložit seznam majetku včetně pohledávek využívá RUBIKON Centrum u klientů ve VTOS standardizované čestné prohlášení, které je obecně insolvenčními soudy akceptováno.

Seznam závazků

InsZ v ustanovení § 104 odst. 1 písm. b) ukládá dlužníkovi povinnost připojit k insolvenčnímu návrhu „seznam svých závazků s uvedením svých věřitelů“. Tato povinnost ovšem nedopadá na dlužníka, který podává insolvenční návrh spolu s návrhem na povolení oddlužení.¹⁸³ Povinnost předložit seznam závazků odstranila Oddlužovací novela; důvodem byla především obava

¹⁷⁹ § 104 odst. 1 InsZ.

¹⁸⁰ JIRMÁSEK, Tomáš. In SPRINZ, Petr, JIRMÁSEK, Tomáš, ŘEHÁČEK, Oldřich, VRBA, Milan, ZOUBEK, Hynek a kol. Insolvenční zákon. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 253.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² § 104 odst. 4 InsZ.

¹⁸³ § 104 odst. 1 písm. b) InsZ.

zákonodárce, že sepisovatelé návrhů na povolení oddlužení nebudou mít dostatečné kapacity pro zvýšený počet dlužníků se zájmem o oddlužení a přesvědčení o zbytečnosti tohoto seznamu.¹⁸⁴

Zrušení povinnosti předložit seznam závazků obecně představuje pro dlužníky značné usnadnění a urychlení procesu obstarávání dokumentů tvořící nezbytné přílohy insolvenčního návrhu, přičemž pro dlužníky ve VTOS to platí dvojnásob. V případě dlužníka na svobodě, pokud tento nemá uchovány všechny informace ke svým dluhům a není si jist, komu, kolik a za co dluží, může se těchto informací dobrat mnoha způsoby. Jako nejjednodušší cesta se jeví zřídit si bezplatně datovou schránku a následně z ní obeslat své domnělé věřitele. Platí přitom, že komunikace s úřady prostřednictvím datové schránky není zpoplatněna a zpráva odeslaná úřadu se považuje za doručenou již v okamžiku dodání do jeho datové schránky, tedy prakticky ihned po odeslání.¹⁸⁵ Dlužník na svobodě si tedy řečeno s nadsázkou může sestavit přehled o svých dluzích z pohodlí domova, když zdarma a rychle prostřednictvím datové schránky osloví soudy, zdravotní pojišťovny, Českou správu sociálního zabezpečení, Finanční úřad, soudní exekutory atd., aby ověřil, zda tyto subjekty vůči němu evidují nějaké pohledávky, a v jaké výši. Za poplatek pak může z datové schránky komunikovat i se soukromými osobami. Nic taky nebrání dlužníkovi v tom, aby dané subjekty oslovil písemně, případně aby se s žádostí o poskytnutí informace o jejich pohledávkách vůči němu dostavil osobně.

V případě dlužníka ve VTOS je situace velmi odlišná. Jen stěží si lze představit, že by si dlužník do výkonu trestu s sebou bral veškeré dokumenty ke svým závazkům, které u sebe měl na svobodě. Určité písemnosti mu budou jistě doručovány do vězení, zejména v souvislosti se zahájením exekučního řízení, případně s vydáním exekučního příkazu na postižení jeho odměny za práci či peněz, které má uloženy ve věznici, nicméně nikdy není jisté, že ho ve VTOS „zastihnou“ či „doženou“ všechny jeho dluhy. Z výše uvedených způsobů, jak si sám může informace o svých dluzích opatřit, má dlužník ve VTOS možnost pouze písemné komunikace, případně může k mapování svých dluhů zplnomocnit třetí osobu. Odesílat dopisy může odsouzený sice bez omezení, nicméně na svoje náklady.¹⁸⁶ Pokud by měl dlužník ve VTOS ke svému insolvenčnímu návrhu přikládat seznam závazků, které by zjišťoval korespondenčně, znamenalo by to pro něj ve většině případů značnou finanční zátěž a pro jeho insolvenční řízení značné časové zdržení. Co se týče datové schránky, tak v případě, že byla osoba ve VTOS jejím držitelem před výkonem trestu, Ministerstvo vnitra jí datovou schránku zneprístupní zpětně ke dni „kdy byla tato

¹⁸⁴ JIRMÁSEK (2019) op. cit. pozn. 180, s. 255.

¹⁸⁵ *Výhody datových schránek* [online], Datové schránky.info, 2019 [cit. 15. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.datoveschranky.info/o-datovych-schrankach/vyhody-datovych-schrank>

¹⁸⁶ § 17 odst. 1 ZoVTOS.

osoba omezena na osobní svobodě z důvodu vzetí do vazby, výkonu trestu odnětí svobody, výkonu zabezpečovací detence, ochranného léčení nebo ochrany zdraví lidu¹⁸⁷.

Seznam zaměstnanců

Seznam zaměstnanců dlužníka slouží insolvenčnímu soudu jako podklad pro rozhodnutí, zda má ustanovit insolvenčního správce ze zvláštní části seznamu insolvenčních správců podle § 25 odst. 3 InsZ.¹⁸⁸ V případě dlužníka – fyzické osoby se tak stane pouze v případě, že zaměstnává nejméně 100 zaměstnanců v pracovním poměru.¹⁸⁹

Domnívám se, že situace, kdy má dlužník nacházející se ve VTOS zaměstnance v aktivním pracovněprávním vztahu, bude naprosto raritní. Je možné, že před nástupem do výkonu trestu dlužník ať už jako podnikající či nepodnikající fyzická osoba někoho zaměstnával, jen stěží si lze ale představit, že by měl o pokračování pracovněprávního vztahu jako zaměstnavatel zájem i po svém uvěznění. Nedojde-li po uvěznění zaměstnavatele k přechodu práv a povinností z pracovněprávních vztahů na přejímajícího zaměstnavatele, lze nejspíše vůči zaměstnanci uplatnit výpověď podle § 52 písm. a) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce. Zmíněné ustanovení hovoří o možnosti zaměstnavatele dát zaměstnanci výpověď z důvodu rušení zaměstnavatele či jeho části. Fyzická osoba se přitom jako zaměstnavatel ruší vždy, když přestane podnikat či vykonávat jiné činnosti, pro které dosud zaměstnávala fyzické osoby v pracovněprávním vztahu¹⁹⁰, což dle mého názoru dopadá též na situaci, kdy se zaměstnavatel ocitne ve vězení.

Pokud dlužník žádné zaměstnance nemá, je povinen toto uvést výslovně.¹⁹¹ Stejně jako v případě prohlášení o majetku a o pohledávkách dlužníka využívá RUBIKON Centrum u svých klientů ve VTOS pro prohlášení o zaměstnancích standardizované čestné prohlášení, které je obecně insolvenčními soudy akceptováno.

Listiny dokládající úpadek nebo hrozící úpadek

Dlužník by měl předložit konkrétní listiny, z nichž lze jeho úpadek či hrozící úpadek dovodit. Zejména by mělo jít o listiny zachycující právní důvod jeho dluhů, tedy různé smlouvy, výkazy nedoplatků, ale též rozhodnutí soudu nebo jiných orgánů, jimiž bylo o dlužníkově dluhu rozhodnuto.¹⁹²

¹⁸⁷ § 11 odst. 1 písm. d) zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů.

¹⁸⁸ JIRMÁSEK (2019) op. cit. pozn. 180, s. 256.

¹⁸⁹ § 3 odst. 2 ZoIS.

¹⁹⁰ PTÁČEK, Lubomír. In BĚLINA, Miroslav, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 304.

¹⁹¹ § 104 odst. 4 InsZ.

¹⁹² JIRMÁSEK (2019) op. cit. pozn. 180, s. 256.

Dlužník ve VTOS je tedy povinen doložit listiny alespoň ke dvěma svým dluhům, za předpokladu, že tyto dluhy mají různé věřitele. Ze zkušeností RUBIKON Centra s dluhovým poradenstvím ve věznicích vyplývá, že dlužníkům ve VTOS většinou nečiní doložení listin prokazující úpadek větší problémy, neboť k vyhovění tomuto zákonnému požadavku zpravidla postačuje přiložit exekuční příkazy na vymožení pohledávek dvou odlišných věřitelů. Takovéto dokumenty má většina odsouzených u sebe, neboť jim jsou doručeny do věznice v souvislosti s exekucí například na jejich odměnu za práci. V případě, že odsouzený u sebe žádné dokumenty ke dluhům nemá a nelze ani zajistit jejich předání třetí osobou na svobodě, postupují poradci z RUBIKON Centra tak, že odsouzenému s jeho souhlasem zajistí výpis z Centrální evidence exekucí a odsouzený následně požádá exekutory, kteří vůči němu vedou exekuční řízení, o zaslání podkladů do věznice.

2.4.3 Náležitosti návrhu na povolení oddlužení

Náležitosti a povinné přílohy k návrhu na povolení oddlužení stanoví § 391, respektive § 392 InsZ. Do velké míry jsou náležitosti návrhu na povolení oddlužení předurčeny formulářem, na kterém musí být návrh povinně podán¹⁹³. V této souvislosti je důležitým předpisem VoNP, která v § 17 stanoví náležitosti formuláře návrhu na povolení oddlužení. Povinným náležitostem návrhu na povolení oddlužení pak odpovídají svým názvem jednotlivé kolonky na formuláři. Formulář též v kolonce II. umožňuje spojení návrhu na povolení oddlužení s insolvenčním návrhem, přičemž tuto kolonku musí zaškrtnout každý dlužník, který chce svůj úpadek řešit oddlužením.

Podle § 391 odst. 1 InsZ musí návrh na povolení oddlužení kromě obecných náležitostí podání¹⁹⁴ obsahovat označení dlužníka a osob oprávněných za něch jednat, údaje o jeho očekávaných příjmech v následujících 12 měsících a o příjmech za posledních 12 měsíců a návrh způsobu oddlužení nebo sdělení, že dlužník takový návrh nevznáší. Pokud chce dlužník, který navrhuje oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty, požádat insolvenční soud o stanovení nižších než zákonem stanovených splátek, musí v návrhu na povolení oddlužení uvést výši těchto splátek nebo způsob jejich určení spolu s důvody, které vedly k jeho úpadku.¹⁹⁵

V ustanovení § 392 odst. 1 následně InsZ vyjmenovává jednotlivé přílohy, které je dlužník k návrhu na povolení oddlužení povinen připojit. Jsou jimi:

¹⁹³ § 391 odst. 3 InsZ.

¹⁹⁴ § 42 odst. 4 OSŘ.

¹⁹⁵ § 391 odst. 2 InsZ.

- a) seznam majetku, případně prohlášení o změnách nastalých v mezidobí v porovnání se seznamy, které předložil již dříve v insolvenčním řízení,
- b) listiny dokládající dlužníkovy příjmy za posledních 12 měsíců,
- c) písemný souhlas nezajištěného věřitele, který se s dlužníkem dohodl na nižší hodnotě plnění, které při oddlužení obdrží,
- d) čestné prohlášení dlužníka o tom, že byl při sepisu insolvenčního návrhu náležitě poučen o svých povinnostech v insolvenčním řízení.

Vzhledem k zaměření této práce níže podrobněji rozvádím pouze ty z povinných příloh či náležitostí návrhu na povolení oddlužení, u nichž hraje nějakým způsobem roli skutečnost, že se dlužník nachází ve VTOS.

Doložení příjmů

Dlužník je povinen k návrhu na povolení oddlužení připojit listiny, které dokládají jeho příjmy za uplynulých 12 měsíců a rovněž listiny, které doloží jeho příjmy očekávané v následujících 12 měsících¹⁹⁶. Listinami, kterými dlužník doloží své příjmy za posledních 12 měsíců, mohou být například kopie výplatních pásek, výpisy z účtů, kopie daňových přiznání, kopie potvrzení o příjmech od zaměstnavatele či kopie potvrzení o vyplacených dávkách, důchodech apod. Příjmy očekávané v následujících 12 měsících doloží dlužník nejčastěji příslušnou pracovní smlouvou, rozhodnutím o přiznání dávek či důchodů atd.

Dlužníka ve VTOS mohou při dokládání příjmů provázet komplikace spojené především s významným ztížením obstarávání si příslušných listin, a to zejména, pokud se ve VTOS nenacházel po celou dobu 12 měsíců před podáním návrhu na povolení oddlužení. V takovém případě, pakliže u sebe nemá listiny, kterými by své příjmy za poslední rok doložil, může se obrátit na osobu mimo věznic, která má k těmto listinám přístup a může mu je zaslat (např. rodinný příslušník). V případě, že tuto možnost dlužník nemá, nezbývá mu než písemně kontaktovat svého bývalého zaměstnavatele či příslušné instituce a požádat o zaslání kopií listin, které dokládají jeho příjmy, do vězení.

V případě dokládání příjmů očekávaných v následujících 12 měsících je důležité zmínit, že v případě zařazení odsouzeného do práce s ním není uzavírána pracovní smlouva. Odsouzený zařazený do práce dostane k podpisu formulář s popisem pracovní činnosti, který je svým obsahem

¹⁹⁶ Tuto povinnost lze dovodit z § 17 odst. 2 písm. e) VoNP, který zakotvuje povinnost dlužníka k návrhu na povolení oddlužení připojit „listiny, které prokazují skutečnosti tvrzené v návrhu na povolení oddlužení“. Údaje o očekávaných příjmech dlužníka v následujících 12 měsících jako povinnou náležitost návrhu na povolení oddlužení zmiňuje § 391 odst. 1 písm. b) InsZ.

pracovní smlouvě podobný.¹⁹⁷ Zároveň odsouzený obdrží „Potvrzení o výši pracovní odměny“, v němž mu ředitel věznice s účinností ode dne zařazení do práce stanoví složky měsíční odměny dle NoPO. Výplatní pásky odsouzený zařazený do práce dostává standardně a jejich přiložení k návrhu na povolení oddlužení pro něj tak nepředstavuje problém.

O něco složitější je situace, pokud má v následujících 12 měsících dojít k propuštění dlužníka na svobodu. Dlužník musí uvádět pouze příjmy, které v budoucnu objektivně očekává, nikoli příjmy fiktivní či hypotetické.¹⁹⁸ Pokud tedy dlužník ví, že bude v průběhu 12 měsíců z výkonu trestu propuštěn, měl by své budoucí příjmy doložit např. písemným příslibem zaměstnání od budoucího zaměstnavatele. Pokud dlužník žádné příjmy po propuštění na svobodu zajištěné nemá, měl by nejdříve svůj úmysl vstoupit do oddlužení ještě zvážit a případně jej odložit na dobu po propuštění, kdy bude mít již zajištěn takový příjem, se kterým bude schopen učinit v rámci svého oddlužení dostatečnou ekonomickou nabídku. Dlužník přitom nemůže spoléhat na plnění oddlužení např. z dávky podpory v nezaměstnanosti, protože i když splní zákonem vyžadované podmínky pro její přiznání¹⁹⁹, je třeba si uvědomit, že na rozdíl od odměny za práci ve VTOS, podpora v nezaměstnanosti podléhá výkonu rozhodnutí dle OSŘ²⁰⁰, přičemž se při jejím postizení výkonem rozhodnutí (a tedy i v rámci oddlužení) uplatní NoNČ. Aby bylo možné podporu v nezaměstnanosti pro účely splátkového kalendáře v oddlužení vůbec postihnout, musel by být odsouzený pracovní zařazen ve III. nebo IV. pracovní skupině, kde odměna za práci činí 95, resp. 120 % minimální mzdy, přičemž ani v jednom případě by dlužník nesplnil požadavek tzv. minimální splátky stanovený v § 395 odst. 1 písm. b) InsZ.²⁰¹

Listinou dokládající dlužníkovy příjmy v následujících 12 měsících může být i smlouva o důchodu uzavřená podle § 2701 a násl. OZ, v níž se třetí osoba (plátce) písemně zaváže poskytovat dlužníkovi (příjemci) pravidelně peněžité dávky. Pro dlužníky ve VTOS, kde je možnost výdělků značně limitována, ať už nedostatečným počtem pracovních míst či omezením výše odměny za práci, může smlouva o důchodu představovat často jedinou možnost, jak dostat požadavku na minimální splátku dle § 395 odst. 1 písm. b) InsZ. Zjednodušení pro dlužníky

¹⁹⁷ Formulář kromě osobních údajů odsouzeného a označení věznice obsahuje též název pracoviště, datum zařazení do práce, jméno odpovědného pracovníka, kategorii práce, rozvržení pracovní doby, údaje k pracovní činnosti (název, číslo, charakteristiku a popis) a údaje o případném zaškolení.

¹⁹⁸ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1022.

¹⁹⁹ § 39 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti.

²⁰⁰ § 299 odst. 1 písm. f) OSŘ.

²⁰¹ V případě pracovního zařazení odsouzeného ve IV. pracovní skupině by jeho čistý měsíční příjem činil 16 947 Kč a podpora v nezaměstnanosti po první dva měsíce jejího vyplácení 11 015 Kč (65 % z 16 947, viz § 50 odst. 3 zákona č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti). Z této částky by mohla být pro účely oddlužení použita částka 2 005 Kč (částka v rozsahu výkonu rozhodnutí či exekuce pro přednostní pohledávky, viz § 398 odst. 3. InsZ), přičemž tato částka nedosahuje minimální splátky vyžadované insolvenčním zákonem v § 395 odst. 1 písm. b).

příkládající ke svému návrhu smlouvu o důchodu přinesla Oddlužovací novela, když zrušila povinnost úředního ověření podpisu dárců; úředně ověřený podpis dlužníka vyžadován nebyl²⁰².

Doložení plné moci sepisovatele návrhu

Dlužník, který nemá právnické či ekonomické vzdělání v magisterském studijním programu nebo nevykonal zkoušku insolvenčního správce, není oprávněn samostatně sepsat a podat návrh na povolení oddlužení.²⁰³ V takovém případě musí být návrh na povolení oddlužení sepsán a za dlužníka některou z osob vyjmenovaných v ustanovení § 390 odst. 1 insolvenčního zákona (dále též „sepisovatel návrhu“); o těchto osobách bude podrobněji pojednáno v následující podkapitole. Zmocnění sepisovatele návrhu musí být prokázáno plnou mocí s úředně ověřeným podpisem²⁰⁴ a tato plná moc musí být přiložena k návrhu na povolení oddlužení²⁰⁵.

Úřední ověření podpisu dlužníka v prostředí věznice představuje především značné zdržení celého procesu vstupu do oddlužení; ze zkušeností RUBIKON Centra vyplývá, že je to právě úřední ověření podpisu, na co dlužník v procesu obstarávání všech povinných dokumentů čeká nejdelší dobu. Je-li třeba úředně ověřit podpis odsouzeného, může se za tímto účelem do věznice dostavit notář či pověřený pracovník obecního nebo krajského úřadu.²⁰⁶ Pro návštěvy těchto osob ve věznicích ovšem nejsou stanovena obecně platná pravidla, každá věznice je zajišťuje a organizuje dle svého uvážení, mnohdy nepravidelně a s velkými časovými rozestupy. Sjednocení pravidel pro návštěvy osob, které mohou v prostředí věznice úředně ověřit podpis odsouzeného by bylo na místě, nicméně podle mého názoru by bylo vhodnější, aby ověřování podpisů odsouzených mohla činit též Vězeňská služba. Tím by byl proces podávání návrhů na povolení oddlužení za dlužníky ve VTOS nejen významně urychlen, ale především by bylo zajištěno ověřování podpisů odsouzených i v případě, že se věznice uzavrou pro návštěvy, jako jsme tomu byli svědky v nedávné době v souvislosti s pandemií COVID-19.

Další údaje a přílohy vyžadované VoNP

VoNP v ustanovení § 17 vyjmenovává nezbytné náležitosti a přílohy formuláře, na němž se podává návrh na povolení oddlužení. V souvislosti s výkonem trestu a na základě zkušeností RUBIKON Centra považují za důležité pozastavit se nad dokládáním údajů o vyživovaných osobách a vylíčení podrobného popisu okolností, z nichž lze usuzovat na výši hodnoty plnění, které při oddlužení obdrží nezajištění věřitelé dlužníka.

²⁰² Srov. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 3. 2017, č. j. 3 VSPH 340/2017-A-14.

²⁰³ § 390a odst. 2 písm. a) InsZ.

²⁰⁴ § 97 odst. 3 InsZ.

²⁰⁵ § 17 odst. 2 písm. g) VoNP.

²⁰⁶ § 34 odst. 7 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Doložení rozhodnutí, v něm bylo stanoveno výživné, předpokládá VoNP v § 17 odst. 1 písm. g) ve spojení s odst. 2 písm. e). Podle zkušeností RUBIKON Centra představuje tento požadavek pro dlužníka ve VTOS jednu z největších výzev, obzvláště v případech, kdy odsouzený s rodičem či jinou osobou, která má vyživované dítě v péči, nekomunikuje. Pokud odsouzený ve VTOS pracuje, může být z jeho odměny sráženo na výživné pro nezaopatřené děti na základě pravomocného rozhodnutí soudu, kterým byla odsouzenému uložena povinnost hradit výživné nebo soudem schválené dohody o výši výživného²⁰⁷. Pro tento případ postačí, pokud je rozhodnutí či dohoda doručena do příslušné věznice a pro odsouzeného se tak nabízí možnost získat kopii těchto dokumentů ve věznici. Jestliže je výživné vymáháno exekučně a exekuce byla zahájena až v průběhu uvěznění odsouzeného, je mu kopie rozsudku, v němž bylo výživné stanoveno a jenž je exekučním titulem, zaslána do věznice spolu s vyrozuměním o zahájení exekuce.²⁰⁸ Daleko častější je ovšem situace, kdy dlužník do VTOS vstupuje s již probíhající exekucí na plnění vyživovací povinnosti. V takovém případě již většinou není exekuční titul do věznice zaslán a odsouzený může pro jeho získání zkusit oslovit exekutora, který danou exekuci vede²⁰⁹, nebo se s žádostí o zaslání kopie obrátit na soud, který dané rozhodnutí vydal²¹⁰. Jako nejjednodušší a nejrychlejší cesta se pak jeví za účelem získání daného rozhodnutí zplnomocnit třetí osobu, kterou může být i sepisovatel návrhu na povolení oddlužení. Pokud je odsouzenému z odměny sráženo na tzv. dobrovolné výživné²¹¹, měl by k návrhu na povolení oddlužení připojit listiny dokládající nezaopatřenost dítěte, např. rodný list, potvrzení o studiu apod. V případě dobrovolného výživného nepředstavuje dokládání listin zpravidla pro odsouzeného větší komplikaci, neboť se jedná většinou o případy, kdy je s druhým rodičem a dítětem v pravidelném styku.

Ustanovení § 17 odst. 1 písm. h) VoNP zmiňuje jako náležitost formuláře „podrobný popis okolností, z nichž lze usuzovat na výši hodnoty plnění, které při oddlužení obdrží nezajištění věřitelé dlužníka“; tomu odpovídá kolonka VI. formuláře, v níž dlužník současně vyplňuje údaje o vyživovaných osobách, o výživném a o výši odměny sepisovatele návrhu na povolení oddlužení. Dle mého názoru je právě tato kolonka pro dlužníka ve VTOS místem, kde by měl insolvenční soud upozornit na svou nestandardní situaci, tedy že se nachází ve výkonu trestu. I s ohledem na

²⁰⁷ § 2 odst. 2 písm. b) VoSO.

²⁰⁸ § 44 odst. 1 EŘ.

²⁰⁹ Ten mu však daný exekuční titul již nemusí poskytnout s odkazem na skutečnost, že mu byl již jednou doručován v souvislosti se zahájením exekuce.

²¹⁰ Tento způsob je ovšem velmi časově náročný vzhledem k požadavku soudů na úhradu poplatku za vyhotovení stejnopisu (opisu) daného rozhodnutí ve výši 70 Kč za stranu. Tato úhrada je požadována předem a ve formě kolkových známek.

²¹¹ Tedy podle § 2 odst. 2 písm. d) VoSO na jeho žádost anebo na žádost osoby, která je příjemcem výživného, pokud s tím odsouzený vyjádřil písemně souhlas.

zásadu *iura novit curia* je dle zkušeností RUBIKON Centra přesto vhodné, aby dlužník, který ve VTOS pracuje, v návrhu poukázal na skutečnost, že jsou mu srážky z odměny za práci činěny dle VoSO a že se při jejich výpočtu neuplatňuje NoNČ.

Za významné usnadnění pro dlužníky ve VTOS je třeba považovat vyjmutí výpisu z Rejstříku trestů dlužníka z povinných příloh k návrhu na povolení oddlužení s účinností od 1. ledna 2021²¹². Získat z vězení výpis z rejstříku trestů, aniž by k tomuto jednání udělil plnou moc s úředně ověřeným podpisem²¹³ třetí osobě, je pro odsouzeného prakticky nemožné.

2.4.4 Sepis insolvenčního návrhu spojeného s návrhem na povolení oddlužení

Tato práce je zaměřena na oddlužení z pohledu dlužníka – zadluženého vězně, který prostřednictvím oddlužení usiluje o řešení své dluhové situace již při výkonu trestu, a jako takový musí vždy podat návrh na povolení oddlužení spolu s insolvenčním návrhem. Z tohoto důvodu, jakož i z důvodu, že při užívání formuláře pro podání návrhu na povolení oddlužení fakticky splývá insolvenční návrh s návrhem na povolení oddlužení v jedno, budu z důvodu úspory textu nadále insolvenční návrh spojený s návrhem na povolení oddlužení označovat jako „návrh na povolení oddlužení“.

Jak bylo řečeno výše, pokud dlužník nemá právnícké či ekonomické vzdělání v magisterském studijním programu nebo nevykonal zkoušku insolvenčního správce, nemůže si návrh na povolení oddlužení sepsat a za sebe podat sám.²¹⁴ V takovém případě musí být návrh na povolení oddlužení sepsán a za dlužníka podán advokátem, notářem, soudním exekutorem, insolvenčním správcem anebo akreditovanou osobou. Akreditovanou osobou se rozumí právnícká osoba, která má od Ministerstva spravedlnosti udělenou akreditaci pro poskytování služeb v oblasti oddlužení.²¹⁵

Dlužník ve VTOS, který nedisponuje uvedenou odbornou způsobilostí k tomu, aby si návrh na povolení oddlužení sepsal a podal sám, se tedy může obracet na zmíněné osoby. V prostředí věznice má však odsouzený velmi omezený přístup k informacím, nemůže si osobu, která mu návrh na povolení oddlužení sepíše, najít například na internetu. Jsou zde ale jiné možnosti, jak může odsouzený vhodnou osobu k sepsu návrhu na povolení oddlužení nalézt a oslovit. Velkou roli v tomto procesu hraje, pokud odsouzený spolupracuje s nějakou organizací v rámci dluhového poradenství. V rámci tohoto poradenství může být dlužníkovi ve VTOS zprostředkován kontakt s osobou, která mu návrh na povolení oddlužení sepíše. V lepším případě je pak subjekt

²¹² Srov. čl. 1 bod 58 vyhlášky č. 581/2020 Sb., kterou se mění vyhláška č. 191/2017 Sb., o náležitostech podání a formulářů elektronických podání v insolvenčním řízení a o změně vyhlášky č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, ve znění vyhlášky č. 131/2019 Sb.

²¹³ § 11 odst. 1 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů.

²¹⁴ § 390a odst. 2 písm. a) InsZ.

²¹⁵ § 390a odst. 1 InsZ.

poskytující odsouzenému dluhové poradenství ve věznici sám akreditovanou osobou. Mezi nejvýznamnější subjekty s akreditací pro poskytování služeb v oblasti oddlužení, které se dlouhodobě zaměřují na poskytování dluhové poradenství v českých věznicích, patří nezisková organizace VOLONTÉ CZECH, o.p.s., která spolupracuje s 32 věznicemi²¹⁶ a nezisková organizace RUBIKON Centrum, z.ú., působící v 21 věznicích²¹⁷.

Pomoci dlužníkovi ve VTOS vyhledat a oslovit vhodného sepisovatele návrhu na povolení oddlužení může rovněž sociální pracovník dané věznice, zde však velmi záleží na tom, do jaké míry je o institutu oddlužení informován a nakolik je ochoten se do oddlužení odsouzeného zapojit, neboť oddlužení odsouzených přeci jen nepatří k hlavní náplni práce sociálních pracovníků ve věznicích.

Akreditované osoby poskytují služby v oblasti oddlužení bezúplatně.²¹⁸ Ostatní osoby podle § 390a odst. 1 písm. a) InsZ kvalifikované k sepisu a podání návrhu na povolení oddlužení (tedy advokáti, notáři, soudní exekutoři a insolvenční správci; dále jen „kvalifikované osoby“) mohou za své služby požadovat odměnu, jejíž maximální výše je limitována částkou 4 000 Kč bez DPH a v případě společného oddlužení manželů částkou 6 000 Kč bez DPH (dále též „regulovaná odměna“).²¹⁹ Tato odměna náleží kvalifikovaným osobám za sepis a podání návrhu na povolení oddlužení včetně nákladů v souvislosti s těmito činnostmi vynaloženými, jakož i za další činnosti s nimi nezbytně spojené, zejména poradu s klientem a odstranění vad návrhu.²²⁰ V případě dlužníků ve VTOS je zřejmé, že náklady spojené se sepisem a podáním návrhu na povolení oddlužení budou pro danou kvalifikovanou osobu vyšší než v případě dlužníka na svobodě, neboť dlužník ve VTOS se nemůže například dostavit do provozovny dané osoby na konzultaci ohledně svého oddlužení. Je tedy na kvalifikované osobě, aby navštívila dlužníka ve věznici, případně aby s dlužníkem realizovala celý proces vstupu do oddlužení korespondenčně, a to včetně porady, na níž dlužníka poučí o jeho povinnostech v insolvenčním řízení tak, jak jí to v § 390a odst. 1 ukládá InsZ. Korespondenční způsob může znamenat úsporu nákladů na cestu za dlužníkem do místa výkonu trestu a zpět, zároveň však celý proces značně zpomaluje a je otázkou, zda se touto cestou dá ověřit dlužníkovu porozumění svým povinnostem stejně kvalitně jako při osobním jednání.

Zajímavým aspektem u regulované odměny kvalifikovaných osob je rovněž otázka, zda může být tato odměna požadována a hrazena již před zahájením insolvenčního řízení anebo jen v jeho

²¹⁶ O nás [online]. Volonté: vůle pomáhat [cit. 18. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.volonte.cz/volonte>

²¹⁷ Výsledky za rok 2021 [online]. RUBIKON Centrum: pomáháme překročit minulost [cit. 20. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/vysledky-za-rok-2021/>

²¹⁸ § 390a odst. 4 InsZ.

²¹⁹ § 390a odst. 3 InsZ.

²²⁰ Tamtéž.

rámci. Tato otázka je přitom pro dlužníka ve VTOS významná, neboť požadavek kvalifikované osoby uhradit odměnu za sepis a podání návrhu na povolení oddlužení předem pro něj může představovat překážku vstupu do oddlužení, pokud si úhradu nemůže dovolit. InsZ v § 390a odst. 5 stanoví, že kvalifikovaná osoba „může odměnu podle odstavce 3 uplatnit pouze v insolvenčním řízení ve lhůtě podle § 136 odst. 3; tato pohledávka se považuje za pohledávku postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou“. Z dikce citovaného ustanovení lze dovodit, že kvalifikovaná osoba není oprávněna požadovat úhradu regulované odměny po dlužníkovi předem a mimo insolvenční řízení, což potvrzuje i Ministerstvo spravedlnosti ve svém stanovisku na internetových stránkách justice.cz: „Osoba, která za Vás sepsala a podala návrh, si pohledávku na odměnu musí přihlásit do insolvenčního řízení jako pohledávku postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou (pohledávky z této skupiny se v insolvenčním řízení uspokojují v plné výši kdykoliv po rozhodnutí o úpadku), nesmí úhradu žádat přímo po dlužníkovi před zahájením insolvenčního řízení a rozhodnutím o úpadku!“²²¹ Zároveň nelze opomenout ustanovení § 36b odst. 1 písm. b) ZoIS, které insolvenčním správcům zapovídá vyžadovat odměnu nebo jiné plnění za sepis a podání návrhu na povolení oddlužení.²²² Přestože toto ustanovení dopadá pouze na insolvenční správce, nelze vyloučit obdobný postup ze strany dohledového orgánu, jímž je Ministerstvo spravedlnosti, ani ve vztahu k ostatním kvalifikovaným osobám, za využití jiných sankčních metod a postupů.²²³

I přes výše uvedené je podle názorů odborné veřejnosti úhrada odměny za sepis a podání návrhu na povolení oddlužení možná i před zahájením insolvenčního řízení.²²⁴ Podle Strnada²²⁵ by měl dlužník tuto odměnu uhradit co nejdříve po povolení oddlužení, tzn. ještě před případným rozhodnutím o schválení oddlužení. Strnad přitom argumentuje pravidly pro uspokojování pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou, tedy že tyto pohledávky uspokojí osoba s dispozičními oprávněními z majetkové podstaty²²⁶ kdykoli po rozhodnutí o úpadku v plné výši²²⁷, a je-li to podle stavu majetkové podstaty možné, tak v termínech

²²¹ *Sepisovatelé návrhu* [online]. JUSTICE.CZ: INSOLVENCE [cit. 1. 2. 2022]. Dostupné z: <https://insolvency.justice.cz/sepisovatele-navrhu/>

²²² § 36b odst. 1 písm. g) ZoIS: „Insolvenční správce se dopustí přestupku tím, že požádá za sepis a podání návrhu na povolení oddlužení anebo také insolvenčního návrhu podle § 390 odst. 1 insolvenčního zákona nebo další činnosti s tím nezbytně spojené odměnu nebo jiné plnění v rozporu s § 390a odst. 3 nebo 5 insolvenčního zákona.“

²²³ STRNAD, Zdeněk. In KOZÁK, Jan, BROŽ, Jaroslav, DADAM, Alexandr, STANISLAV, Antonín, STRNAD, Zdeněk, ZRŮST Lukáš, ŽIŽLAVSKÝ, Michal. *Insolvenční zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 1358.

²²⁴ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1015.

²²⁵ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1359.

²²⁶ § 203 odst. 3 InsZ.

²²⁷ § 169 odst. 2 InsZ.

splatnosti²²⁸. Zároveň je k tomu dle Strnada dlužník nepřímým nabádán InsZ v § 405 odst. 3, který předjímá úhradu pohledávky na odměnu a sepis návrhu na povolení oddlužení před rozhodnutím o neschválení oddlužení, tedy zásadně před zahájením uspokojování jednotlivých pohledávek dlužníkem.²²⁹ Aby tomuto doporučení k úhradě odměny kvalifikované osobě ještě před schválením oddlužení mohl dlužník ve VTOS vyhovět, musel by mít odpovídající sumu na podúctu kapesného či osobního. V případě, že tak neučiní, mu ovšem nehrozí žádný postih, a odměna uplatněná vůči němu postupem podle § 203 InsZ bude uspokojena v rámci oddlužení, a to přednostně vzhledem ke svému postavení pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou.

Ještě o něco komplikovanější se jeví otázka regulované odměny v případě, že je kvalifikovanou osobou advokát zastupující dlužníka na základě procesní plné moci. Ustanovení § 390a odst. 1 v písm. b) InsZ totiž výslovně stanovuje, že kvalifikovaná osoba zmocněna dlužníkem k sepisu a podání návrhu na povolení oddlužení „není zástupcem dlužníka v insolvenčním řízení“, což pro advokáta představuje výjimku z obecného pravidla, že jemu udělená plná moc zahrnuje co do rozsahu zastoupení celé řízení. V případě generální plné moci ovšem advokát zastupuje dlužníka, kterému poskytuje služby v oblasti oddlužení, v celém insolvenčním řízení a je otázkou, co vše je v takovém případě regulovanou odměnou „kryto“.²³⁰

Otázkou, co všechno v sobě zahrnuje regulovaná odměna, a zda advokát, který sepíše návrh na povolení oddlužení, může klientovi účtovat další poskytnuté právní služby, se zabývala odborná sekce pro insolvenční právo České advokátní komory, která k tomuto tématu zpracovala výkladové stanovisko.²³¹ V něm je rozsah činností spadajících do regulované odměny vykládán spíše restriktivně. Podle stanoviska nemůže vzniknout kárná odpovědnost advokáta jen tím, že dlužníkovi vyúčtuje vyšší odměnu než 4 000 Kč nebo 6 000 Kč a je potřeba vždy zkoumat, jaký byl rozsah poskytnutých právních služeb. Do cenové regulace odměny podle stanoviska nespádají „právní služby spojené s rozhodovacím procesem dlužníka“ ani „komplexní právní rozbor“ jeho situace. Je připuštěna realizace poučení dlužníka o jeho povinnostech v insolvenčním řízení, jež ukládá InsZ, písemnou formou v podobě standardizovaného poučení, které dlužník podepíše. Výslovně je uvedeno, že výdaje spojené s cestou mimo sídlo advokáta nelze podřadit pod náklady vynaložené v souvislosti se sepisem návrhu na povolení oddlužení podle § 390a odst. 3 InsZ

²²⁸ § 111 odst. 2 InsZ.

²²⁹ SPRINZ a CHYTL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1015; shodně STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1359.

²³⁰ SPRINZ a CHYTL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1014.

²³¹ *Odměny advokátů za sepis návrhů na povolení oddlužení: výkladové stanovisko* [online]. Odborná sekce ČAK pro insolvenční právo [cit. 12. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/assets/vykladove-stanovisko-sekce.pdf>

a regulovaná odměna je tedy nezahrnuje. Co se týče úhrady regulované odměny, je připuštěna možnost jejího přijetí od dlužníka či jiné osoby i před zahájením insolvenčního řízení.

Výkladové stanovisko bylo 15. 1. 2019 vzato na vědomí představenstvem České advokátní komory a stalo se tak jejím oficiálním stanoviskem.²³² Pro dlužníky ve VTOS to znamená, že pokud si k sepisu a podání návrhu na povolení oddlužení zvolí advokáta, může se jim vstup do oddlužení značně prodražit. Zejména, pokud se ve své situaci neorientují, nemají o svých dluzích přehled a nedisponují všemi zákonem vyžadovanými dokumenty, což je u dlužníků ve VTOS běžný jev.²³³

Lze uzavřít, že pro dlužníka ve VTOS je bezpochyby nejlepší sepis a podání návrhu akreditovanou osobou, a to nejen po finanční stránce. Zejména jedná-li se o osobu, se kterou navázal spolupráci v rámci dluhového poradenství ještě před podáním návrhu na povolení oddlužení. U takového dlužníka lze totiž předpokládat, že do oddlužení vstupuje náležitě informován, a to nejen ohledně samotného oddlužení²³⁴, nýbrž celkově o své dluhové situaci. Má přehled o svých závazcích, chápe, proč se dostal do dluhové pasti a ví, co může očekávat v případě úspěšného, ale i neúspěšného oddlužení. Dluhové poradenství ze strany neziskových organizací je zároveň většinou kontinuální a dlužník má tedy jistotu, že daná organizace bude jeho oporou a průvodcem po celou dobu trvání oddlužení a nepůjde jen o jednorázový úkon. Rovněž mají neziskové organizace v rámci své spolupráce s věznicemi do nich domluvený a vyřešený přístup v podobě pravidlených návštěv, což celý proces výrazně usnadňuje.

2.4.5 Příslušnost soudu k podání návrhu na povolení oddlužení

Návrh na povolení oddlužení je třeba podat k věcně a místně příslušnému soudu. Dnem, kdy návrh dojde věcně příslušnému soudu, je zahájeno insolvenční řízení.²³⁵ Věcně příslušnými soudy jsou v insolvenčním řízení krajské soudy jako soudy prvního stupně.²³⁶ Místně příslušným soudem v insolvenčním řízení je podle § 7b odst. 1 InsZ obecný soud dlužníka, tedy v případě fyzické osoby – nepodnikatele jde o krajský soud, v jehož obvodu má bydliště, a pokud bydliště nemá, tak je místně příslušný krajský soud, v jehož obvodu se zdržuje. Jestliže má dlužník bydliště na více místech, mohou být pro jeho insolvenční řízení místně příslušné všechny krajské soudy, v jejichž obvodech bydlí s úmyslem zdržovat se tam trvale. Pokud nelze bydliště dlužníka zjistit nebo pokud nelze zjistit, v obvodu kterého krajského soudu se zdržuje, nebo lze-li to zjistit jen s velkými

²³² STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1360.

²³³ Ze zkušeností RUBIKON Centra s dluhovým poradenstvím ve VTOS.

²³⁴ Ostatně poučení dlužníka o jeho povinnostech v insolvenčním řízení ukládá insolvenční zákon všem sepisovatelům návrhu na povolení oddlužení, srov. § 390a odst. 1 poslední věta InsZ.

²³⁵ § 97 odst. 1 InsZ.

²³⁶ § 7a písm. a) InsZ.

obtížemi, bude místně příslušným soudem dlužníka krajský soud, v jehož obvodu se nachází místo trvalého pobytu evidované v informačním systému evidence obyvatel podle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), popřípadě místo jiného pobytu evidované podle jiných právních předpisů.²³⁷

Určení věcné příslušnosti v praxi nepředstavuje žádný problém, už proto, že formulář, na němž se návrh na povolení oddlužení podává, neumožňuje v kolonce I. „Označení soudu a spisová značka“ zvolit jiný než krajský soud, případně Městský soud v Praze, který vykonává působnost krajského soudu v obvodu Hlavního města Prahy²³⁸. Naproti tomu určení místní příslušnosti není vždy stejně jednoznačné, obzvláště v případě dlužníků ve VTOS.

Dlužník ve VTOS by stejně jako dlužník na svobodě měl návrh na povolení oddlužení podat ke krajskému soudu, v jehož obvodu má bydliště. Obsah pojmu bydliště přitom není totožný s obsahem pojmu trvalý pobyt podle § 10 zákona o evidenci obyvatel; bydliště je ve smyslu § 85 odst. 1 OSŘ chápáno jako místo, kde dlužník skutečně bydlí a kde má v úmyslu se trvale zdržovat. U dlužníků se často jedná o odlišná místa, kdy trvalým pobytem je zpravidla adresa městského či obecního úřadu, což je typické pro dlužníky ve VTOS, kdy „úřední“ trvalý pobyt zpravidla souvisí s životem mimo systém či na ulici anebo se snahou vyhnout se mobiliární exekuci. Zatímco dlužník na svobodě může své skutečné bydliště insolvenčnímu soudu doložit např. nájemní smlouvou či čestným prohlášením rodinného příslušníka o společném bydlení, v případě dlužníka ve VTOS je zřejmé, že se v době podání návrhu na povolení oddlužení zdržuje na adrese příslušné věznice.

Nicméně s ohledem na ustálenou judikaturu by dlužník ve VTOS neměl návrh na povolení oddlužení podávat ke krajskému soudu v obvodu, v němž se nachází věznice, kde toho času vykonává trest, neboť jak judikoval Nejvyšší správní soud „skutečnost, že navrhovatel je ve výkonu trestu odnětí svobody, nemá na určení místa jeho bydliště vliv, neboť z žádných skutečností nelze usuzovat, že by ve věznici bydlel s úmyslem dlouhodobě či trvale se zde zdržovat“²³⁹. Uvedené přitom platí i v případě, kdy lze vzhledem k délce uloženého trestu předpokládat, že se dlužník bude v dané věznici zdržovat po většinu doby trvání insolvenčního řízení.²⁴⁰ Situace, v níž by místně příslušným soudem byl soud, v jehož obvodu se nachází věznice,

²³⁷ § 85 odst. 1 ve spojení s § 85a OSŘ a § 7b odst. 1 větou první InsZ.

²³⁸ § 9 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)

²³⁹ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 6. 2004, č. j. Nad 79/2004-25; shodně např. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 1. 2015, č. j. 4 VSPH 16/2015-A-17 a Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 8. 2018, č. j. 2 VSOL 552/2018-A-11.

²⁴⁰ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 8. 2018, č. j. 2 VSOL 552/2018-A-11.

by patrně nastala v případě doživotně odsouzeného vězně, byť ani zde by zřejmě nebylo lze uvažovat o jeho úmyslu se v daném místě zdržovat trvale.²⁴¹

Dlužník ve VTOS by tedy návrh na povolení oddlužení měl podat ke krajskému soudu, v jehož obvodu má bydliště; s ohledem na judikaturou akcentovaný úmysl dlužníka se v tomto místě trvale zdržovat, je tedy dle mého názoru možné, aby dlužník návrh na povolení oddlužení podal i k jinému soudu než je soud, v jehož obvodě má nahlášený trvalý pobyt, tím spíše, pokud jde o trvalý pobyt „úřední“ a dlužník po svém propuštění plánuje žít jinde.

Situace, kdy se odsouzený po propuštění vrací do jiného místa, než je místo jeho trvalého pobytu, přitom není nijak neobvyklá; motivací k tomu může být celá řada důvodů, od těch ekonomických (v podobě lepší vyhlídky na nalezení pracovního uplatnění či již přímo přislíbené zaměstnání) po ryze osobní (odvrhnutí rodinou či touha začít „nanovo na novém místě“, bez vazeb na předchozí kriminální prostředí apod.). V takovém případě je ovšem na dlužníkovi, aby svůj úmysl zdržovat se po výstupu z VTOS trvale v daném místě řádně a přesvědčivě insolvenčnímu soudu doložil.

Na následujících stranách uvádím příklady přístupů insolvenčních soudů, jimiž se v praxi vypořádaly s určováním místní příslušnosti v případech, kdy dlužník jako místo, kde se má v úmyslu trvale zdržovat, uvedl místo odlišné od místa jeho trvalého pobytu.

Určování místní příslušnosti soudu u dlužníků ve VTOS – případy z praxe

V insolvenčním řízení²⁴² dlužníka, nacházejícího se t. č. ve VTOS ve Věznici Plzeň (Plzeňský kraj) a s místem trvalého pobytu v Českých Budějovicích (Jihočeský kraj), byl návrh na povolení oddlužení podán k Městskému soudu v Praze, na základě tvrzení dlužníka, že se po propuštění hodlá trvale zdržovat na území kraje Hlavního města Prahy. Toto své tvrzení dlužník doložil dopisem od společnosti Pražské služby, a.s., u níž si zjišťoval možnost zaměstnání po výstupu z výkonu trestu. V tomto dopisu, který je volně k nahlédnutí v rámci příloh k návrhu na povolení oddlužení v insolvenčním rejstříku, vyzývá daná společnost dlužníka, aby se po svém propuštění zastavil na jejím personálním oddělení. Dále jsou v dopisu zmíněny pozice, na něž společnost Pražské služby, a.s. průběžně nabírá podle svých aktuálních potřeb.

Vyhláška oznamující zahájení insolvenčního řízení byla v insolvenčním rejstříku zveřejněna 27. 5. 2021 v 15:52. V tento den současně Městský soud v Praze vyslovil svou místní nepřislušnost²⁴³ a věc postoupil Krajskému soudu v Plzni. Tvrzení dlužníka, že se po svém

²⁴¹ JIRMÁSEK (2019) op. cit. pozn. 180, s. 31.

²⁴² Insolvenční řízení vedené u Krajského soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn 44 INS 10003/2021.

²⁴³ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 5. 2021, č. j. MSPH 79 INS 10003/2021-A-6.

propuštění hodlá zdržovat v Praze, spolu s dopisem od společnosti Pražské služby, a.s., označil Městský soud v Praze za „zcela irelevantní“. Aniž by se Městský soud v Praze dále zaobíral skutečností, že je dlužník ve VTOS, postoupil věc Krajskému soudu v Plzni s odůvodněním, že „je zřejmé, že se dlužník v době zahájení insolvenčního řízení neměl v úmyslu trvale se zdržovat v obvodu působnosti zdejšího soudu“.

Krajský soud v Plzni dne 12. 7. 2021 věc předložil Vrchnímu soudu v Praze k rozhodnutí o nesouhlasu s jejím postoupením²⁴⁴. V předkládací zprávě Krajský soud v Plzni jako důvod svého nesouhlasu s přenesením působnosti z Městského soudu v Praze uvádí nerespektování dikce ustanovení § 85 odst. 1 OSŘ, když „výkon trestu odnětí svobody je tzv. okolností dočasného charakteru, která nemá vliv na určení či změnu místní příslušnosti“. K podpoře svých tvrzení dále Krajský soud v Plzni uvádí judikaturu Nejvyššího správního soudu²⁴⁵, Krajského soudu v Praze²⁴⁶ i Vrchního soudu v Praze²⁴⁷, podle níž nemá skutečnost, že je navrhovatel ve VTOS, vliv na určení místa jeho bydliště.

Vrchní soud v Praze shledal nesouhlas Krajského soudu v Plzni s postoupením věci důvodným.²⁴⁸ Přisvědčil Krajskému soudu v Plzni v tvrzení, že VTOS dlužníka nemá vliv na určení místa jeho bydliště, potažmo místní příslušnosti insolvenčního soudu. Zároveň se však Vrchní soud v Praze vyjádřil k dopisu od společnosti Pražské služby, a.s., že tento má pouze informativní charakter a nejedná se o příslib zaměstnání. Podle Vrchního soudu v Praze je obecným soudem dlužníka ve smyslu § 85 odst. 1 OSŘ Okresní soud v Českých Budějovicích, jenž patří do obvodu Krajského soudu v Českých Budějovicích; Vrchní soud v Praze při tomto určení vyšel z adresy, kterou dlužník v návrhu na povolení uvedl jako adresu trvalého pobytu, a dále konstatoval, že jiné faktické bydliště nebylo v řízení zjištěno. Věc byla dne 6. 8. 2021 vrácena Krajskému soudu v Plzni jako soudu I. stupně a 30. 9. 2021 došlo k jejímu postoupení Krajskému soudu v Českých Budějovicích.

I ve druhém případě uvedl dlužník jako místo, kde má v úmyslu žít trvale po svém propuštění, místo odlišné od místa jeho trvalého pobytu. V insolvenčním řízení²⁴⁹ dlužníka, nacházejícího se t. č. ve VTOS ve Věznici Oráčov (Středočeský kraj) a s místem trvalého pobytu v Černé Vodě (Olomoucký kraj), byl návrh na povolení oddlužení podán ke Krajskému soudu v Praze. Dlužník v návrhu na povolení oddlužení dále uvedl, že po svém propuštění má v úmyslu trvale se zdržovat

²⁴⁴ Předkládací zpráva Krajského soudu v Plzni ze dne 12. 7. 2021, č. j. KSPL 56 INS 10003/2021-A-10.

²⁴⁵ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 6. 2004, čj. Nad 79/2004-25.

²⁴⁶ Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 12. 12. 2014, č. j. KSPH 67 INS 27668/2014-A-12.

²⁴⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 1. 2015, č. j. 4 VSPH 16/2015-A-17.

²⁴⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 8. 2021, č. j. 1 VSPH 782/2021-A-13.

²⁴⁹ Insolvenční řízení vedené u Krajského soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 44 INS 12213/2021.

na konkrétní uvedené adrese v obci Skály (Jihočeský kraj), přičemž na této adrese bydlí jeho rodina.

Vyhláška oznamující zahájení insolvenčního řízení byla v insolvenčním rejstříku zveřejněna 29. 6. 2021 v 10:20. Krajský soud v Praze následně vyzval dlužníka²⁵⁰, aby sdělil soudu adresu, na níž se naposledy zdržoval před nástupem do výkonu trestu, a aby toto své tvrzení doložil listinami. Dlužník na tuto výzvu reagoval sdělením ze dne 14. 7. 2021, v němž prostřednictvím sepisovatele návrhu sdělil soudu, že se před nástupem do VTOS zdržoval na totožné adrese v obci Skály, na níž se plánuje vrátit i po svém propuštění. Toto své tvrzení doložil čestným prohlášením vlastníků nemovitosti, která se na dané adrese nachází.

Na základě sdělení dlužníka Krajský soud v Praze dne 20. 7. 2021 vyslovil svou místní nepřislusnost a věc postoupil Krajskému soudu v Českých Budějovicích²⁵¹. O úpadku dlužníka spolu s povolením jeho řešení oddlužením rozhodl Krajský soud v Českých Budějovicích dne 31. 8. 2021²⁵². Zvláštností tohoto případu je skutečnost, že Krajský soud v Praze při posuzování místní příslusnosti odvozoval dlužníkovu skutečné bydliště od místa, na němž se dlužník zdržoval naposledy před nástupem do výkonu trestu, když ve své výzvě na dlužníka, aby adresu tohoto místa soudu sdělil, explicitně uvedl, že „Na místo takového skutečného bydliště nemá vliv (...) ani to, že se dlužník po propuštění hodlá zdržovat na jiném místě.“²⁵³. Oproti tomu z vyjádření Vrchního soudu v Praze z prvního případu se lze domnívat, že v případě, že by dlužník namísto prostého dopisu od společnosti Pražské služby, a.s. doložil řádný příslib zaměstnání od této společnosti, byla by zachována místní příslusnost Městského soudu v Praze, i přesto, že dlužník nemá v obvodu tohoto soudu trvalý pobyt ani se v něm nezdržoval před nástupem do VTOS.

Z uvedených případů vyplývá, jak důležité pro dlužníky ve VTOS je, aby tvrzení o svých skutečných bydlištích doložili co nejpřesvědčivějším způsobem. V případě odsouzených dlužníků, kteří chtějí po propuštění začít nový život v místě, k němuž nemají žádné vazby vyjma úmyslu se v něm trvale zdržovat, pak půjde o problém řešitelný snad jen zmiňovaným řádným příslibem zaměstnání s místem výkonu práce v daném kraji.

Někdy ovšem insolvenční soudy poněkud překvapivě svoji místní nepřislusnost nevyslovují ani v případech, kdy tak jednoznačně učinit mohou a mají, přičemž dlužníky ani nevyzvou k doložení bydliště v obvodu krajů, pro něž jsou tyto soudy místně příslušné. Tak se tomu stalo v insolvenčním řízení²⁵⁴ dlužníka, nacházejícího se t. č. ve VTOS ve Věznicí Nové Sedlo (Ústecký

²⁵⁰ Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. 6. 2021, č. j. 67 INS 12213/2021-A-5.

²⁵¹ Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. 7. 2021, č. j. 67 INS 12213/2021-A-7.

²⁵² Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 8. 2021, č. j. 44 INS 12213/2021-A-13.

²⁵³ Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. 6. 2021, č. j. 67 INS 12213/2021-A-5.

²⁵⁴ Insolvenční řízení vedené u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod sp. zn. 92 INS 21241/2020.

kraj) a s místem trvalého pobytu v Praze, jehož návrh na povolení oddlužení byl podán ke Krajskému soudu v Ústí nad Labem. Kromě uvedení pražské adresy se dlužník ohledně svého bydliště nijak nevyjádřil, Krajský soud v Ústí nad Labem svou místní nepřislušnost nevyslovil a insolvenční řízení je u něho nadále vedeno; k datu uzavření rukopisu této práce se nachází ve fázi schváleného oddlužení. Naprosto stejná situace nastala u téhož soudu v případě insolvenčního řízení²⁵⁵ dlužníka, nacházejícího se t. č. ve VTOS v téže věznici a s místem trvalého pobytu v Plzni (Plzeňský kraj). Svoji místní nepřislušnost nevyslovil ani Krajský soud v Praze v insolvenčním řízení²⁵⁶ dlužníka, nacházejícího se t. č. ve Věznici Oráčov (Středočeský kraj) a s místem trvalého pobytu v Počenicích-Teteticích (Zlínský kraj), který se kromě uvedení adresy trvalého pobytu v návrhu na povolení oddlužení rovněž ohledně svého bydliště nijak nevyjádřil; insolvenční řízení pokračuje u Krajského soudu v Praze a k datu uzavření rukopisu této práce je ve fázi schváleného oddlužení. Obdobně nevyslovil svou místní nepřislušnost ani Krajský soud v Ostravě po zahájení insolvenčního řízení²⁵⁷ dlužnice, nacházející se t. č. ve Věznici Opava (Moravskoslezský kraj), která ke svému bydlišti uvedla pouze adresu trvalého pobytu v České Lípě (Liberecký kraj); insolvenční řízení pokračuje u Krajského soudu v Ostravě a k datu uzavření rukopisu této práce je ve fázi schváleného oddlužení.

Ve všech čtyřech právě zmíněných insolvenčních řízeních byly návrhy na povolení oddlužení podány k insolvenčním soudům místně příslušným pro řízení v krajích, v jejichž obvodu se nachází věznice, kde dlužníci vykonávají své tresty. Tento postup jde však proti judikaturou ustáleným pravidlům pro určení místní příslušnosti insolvenčních soudů v řízení dlužníků ve VTOS a v zájmu zachování právní jistoty nezbývá než doufat, že se jednalo o pouhé excesy.

2.4.6 Zahájení insolvenčního řízení

Dnem, kdy dlužník návrh na povolení oddlužení dojde věcně příslušnému soudu, je zahájeno insolvenční řízení.²⁵⁸ Ode dne dojití návrhu má insolvenční soud lhůtu v délce 3 pracovních dnů, aby zveřejnil vyhlášku oznamující zahájení insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku.²⁵⁹ Okamžikem zveřejnění vyhlášky v insolvenčním rejstříku nastávají účinky zahájení insolvenčního řízení²⁶⁰, které trvají po celou dobu až do jeho skončení²⁶¹.

²⁵⁵ Insolvenční řízení vedené u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod sp. zn. 74 INS 24149/2020.

²⁵⁶ Insolvenční řízení vedené u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. 72 INS 11655/2021.

²⁵⁷ Insolvenční řízení vedené u Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. 12 INS 20693/2020.

²⁵⁸ § 97 odst. 1 InsZ.

²⁵⁹ § 101 odst. 2 InsZ.

²⁶⁰ § 109 odst. 4 InsZ.

²⁶¹ § 109 odst. 5 InsZ.

Účinky, které se pojí se zahájením insolvenčního řízení, jsou předmětem třetího dílu hlavy páté InsZ (§ 109–102). Z pohledu dlužníka ve VTOS je obzvláště významný účinek, který InsZ zmiňuje v ustanovení § 109 odst. 1 písm. c): „výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty, lze nařídit nebo zahájit, nelze jej však provést. Pro pohledávky za majetkovou podstatou (§ 168) a pohledávky jim na roveň postavené (§ 169) však lze provést nebo vést výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek náležející do majetkové podstaty dlužníka, na základě rozhodnutí insolvenčního soudu vydaného podle § 203 odst. 5 a s omezeními tímto rozhodnutím založenými. Není-li dále stanoveno jinak, výkon rozhodnutí nebo exekuce se i nadále nařizuje nebo zahajuje a provádí proti povinnému“.

Smyslem zákazu provedení výkonu rozhodnutí či exekuce na majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i na jiný majetek náležející do majetkové podstaty, který předjímá zmíněné ustanovení, je především znemožnit dlužníkovým věřitelům, aby dosáhli uspokojení svých pohledávek mimo rámec insolvenčního řízení.²⁶² Pokud mají věřitelé vůči dlužníkovi pohledávky či jiná práva týkající se majetkové podstaty, nemohou je po zahájení insolvenčního řízení vůči dlužníkovi uplatnit žalobou, lze-li je uplatnit přihláškou.²⁶³ Pokud již o jejich nároku bylo soudem či jiným orgánem rozhodnuto, mohou v této fázi insolvenčního řízení proti dlužníkovi zahájit výkon rozhodnutí či exekuci, z čehož ovšem neobdrží žádné plnění, protože výkon rozhodnutí ani exekuci nelze provést.

Pro dlužníka ve VTOS toto ustanovení v praxi znamená, že od chvíle zveřejnění vyhlášky oznamující začátek insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku nebude věznice již odesílat srážky z jeho odměny za práci anebo z jiných příjmů ani oprávněným, ani exekutorům, ale bude je nadále deponovat. Z pohledu odsouzeného se tedy zdánlivě nic nemění, když jsou mu srážky z příjmu nadále činěny ve stejném rozsahu jako doposud; ve skutečnosti má ovšem tento účinek zásadní dopady pokud jde o srážky z odměny k úhradě výživného nezaopatřených dětí (33 % z čisté odměny odsouzeného)²⁶⁴ a potažmo placení výživného jako takového. V praxi se tato problematika ukazuje jako jeden z nejsložitějších aspektů zahájení insolvenčního řízení dlužníka ve VTOS, a to zejména kvůli mnohdy svéráznému přístupu věznic k vyplácení výživného po nastoupení účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení. V následujících odstavcích se

²⁶² SPRINZ, Petr. In SPRINZ, Petr, JIRMÁSEK, Tomáš, ŘEHÁČEK, Oldřich, VRBA, Milan, ZOUBEK, Hynek a kol. Insolvenční zákon. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 282.

²⁶³ § 109 odst. 1 písm. a) InsZ.

²⁶⁴ § 2 VoSO.

pokusím tuto otázku rozebrat z teoretického hlediska a následně ilustruji přístupy věznic na případech z praxe.

Dopady zahájení insolvenčního řízení na placení výživného z VTOS

Úvodem je v této souvislosti důležité zohlednit, z jakého titulu je srážka na výživné z odměny odsouzeného činěna.

Prvním případem je vymáhání výživného výkonem rozhodnutí či exekucí, kdy věznice podle § 2 odst. 2 písm. a) VoSO provádí srážky na základě došlého rozhodnutí soudu, jímž byl nařízen výkon rozhodnutí, respektive exekučního příkazu, na srážky ze mzdy (zde odměny odsouzeného). Jelikož je pohledávka výživného v tomto případě konkretizovaná rozhodnutím obecného soudu, jedná se o pohledávku postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 169 odst. 1 písm. e) InsZ.²⁶⁵ Pro tyto pohledávky, stejně jako pro pohledávky za majetkovou podstatou (§ 168 InsZ), platí, že se v insolvenčním řízení neuplatňují přihláškou, nýbrž se uplatňují písemně vůči osobě s dispozičními oprávněními²⁶⁶, a uspokojují se v plné výši kdykoli po rozhodnutí o úpadku²⁶⁷.

Po zveřejnění vyhlášky oznamující zahájení insolvenčního řízení bude věznice srážku na výživné z odměny odsouzeného nadále provádět, ale tyto prostředky bude deponovat, což z hlediska nezaopatřeného dítěte, k jehož životním potřebám výživné slouží, není právě optimální. Aby za této situace mohly být pohledávky výživného kontinuálně vypláceny, je zapotřebí rozhodnutí insolvenčního soudu podle § 203 odst. 5 InsZ. Toto rozhodnutí insolvenční soud učiní pouze na návrh oprávněné osoby nebo osoby s dispozičními oprávněními. Oprávněnou osobou může být zákonný zástupce nezaopatřeného dítěte či nezaopatřené dítě. Osobou s dispozičními oprávněními je v době do rozhodnutí o úpadku dlužník.²⁶⁸

Věznice může dále provádět z odměny odsouzeného srážky na výživné podle § 2 odst. 2 písm. b) VoSO, na základě pravomocného rozhodnutí soudu, kterým byla povinnost hradit výživné odsouzenému uložena, nebo soudem schválené dohody o výši výživného, a písemné žádosti odsouzeného o provádění srážek. V tomto případě tedy není v době zahájení insolvenčního řízení výživné vymáháno výkonem rozhodnutí ani exekucí, je zde ale exekuční titul, v němž je pohledávka výživného konkretizována, a jedná se tedy opět o pohledávku postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou. Právě proto, že zde není žádný výkon či exekuce, neměla by věznice dle mého názoru v tomto případě srážky na výživné deponovat, nýbrž je dále vyplácet

²⁶⁵ SPRINZ (2019) op. cit. pozn. 262, s. 462.

²⁶⁶ § 203 odst. 1 InsZ.

²⁶⁷ § 168 odst. 3 a 169 odst. 2 InsZ.

²⁶⁸ § 229 odst. 3 písm. a) InsZ.

straně z výživného oprávněné. Rozhodnutí soudu podle § 203 odst. 5 InsZ na rozdíl od situace v prvním případě přitom zde není potřeba. Mám za to, že tento postup je v souladu s ustanovením § 111 odst. 2 InsZ, jež stanoví výjimky z omezení dlužníka nakládat s majetkovou podstatou, které se jinak s nástupem účinků zahájení insolvenčního řízení pojí²⁶⁹. Mezi těmito výjimkami je i uspokojování pohledávek postaveným na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou, dlužník tedy není nijak omezen v tom, aby výživné prostřednictvím srážky ze své odměny platil i po zahájení insolvenčního řízení. V případě, že by dlužník pracoval na svobodě, měl by soudem stanovenou povinnost hradit výživné a tato povinnost by nebyla vymáhána výkonem rozhodnutí ani exekucí, musel by toto výživné platit nadále i po zahájení insolvenčního řízení; v opačném případě by se vystavil riziku trestního stíhání pro trestný čin zanedbání povinné výživy. Placením výživného v tomto případě zároveň dlužník neporušuje zákaz nakládání s majetkovou podstatou podle § 111 odst. 1 InsZ, jelikož se uplatní výjimka z odst. 2 tohoto ustanovení. Stejně jako dlužníka na svobodě, ani dlužníka ve VTOS nezabavuje zahájení insolvenčního řízení povinnosti platit výživné a stejně jako pro dlužníka na svobodě platí výjimka z § 111 odst. 2 InsZ i pro dlužníka ve VTOS.

Dalším podkladem, na jehož základě může věznice odsouzenému srážet na výživné z jeho odměny za práci je dle ustanovení § 2 odst. 2 písm. c) VoSO „žádost zařízení, kde je dítě umístěno v ústavní nebo ochranné výchově, nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ve kterém je dítě umístěno na základě rozhodnutí soudu nebo žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností“. V takovém případě věznice na výživné sráží do výše, které požaduje zmíněné zařízení²⁷⁰, přičemž výživným se zde kromě soudně určeného výživného rozumí též příspěvek na úhradu nákladů při péči o dítě v ústavní nebo ochranné výchově nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ve kterém je dítě umístěno²⁷¹ (dále jen „příspěvek na náklady péče“).

V tomto případě je dle mého názoru zapotřebí rozlišovat výživné, jehož výše byla odsouzenému stanovena soudem při svěřeni dítěte do některého ze zařízení zmiňovaných VoSO, a příspěvek na náklady péče, byť je obé požadováno současně jedním zařízením. Nezřídka totiž v praxi dochází k situaci, kdy je rodiči při svěřeni dítěte do péče některého ze zařízení stanoveno výživné ve výši 0 Kč (případně je zde výrok, že se rodiči výživné nestanoví) a rodič je tedy povinen platit danému zařízení pouze onen příspěvek na náklady péče.

²⁶⁹ § 111 odst. 1 InsZ.

²⁷⁰ § 2 odst. 2 písm. c) VoSO.

²⁷¹ § 1 odst. 2 písm. a) VoSO.

V případě soudně stanoveného výživného jde potom o obdobnou situaci jako v předešlých dvou případech srážení na výživné a měl by tudíž být aplikován též obdobný postup.²⁷² Naproti tomu příspěvek na náklady péče je veřejnoprávním nárokem, který je předmětem rozhodnutí ve správním řízení a jako takový by měl, dle mého názoru, být po zahájení insolvenčního řízení věznicí deponován.

Posledním případem srážení na výživné z odměny odsouzeného je případ tzv. dobrovolného výživného. Jde o situaci, kdy je na výživné sráženo dle § 2 odst. 2 písm. d) VoSO „na žádost odsouzeného, nebo pokud s tím odsouzený vyjádřil písemně souhlas, též na žádost osoby, která je příjemcem výživného“. V tomto případě se většinou jedná o děti, s nimiž odsouzení dlužníci před svým uvězněním žili ve společné domácnosti. V případě, že by dlužníci pracovali na svobodě a byly by jim za účelem výkonu rozhodnutí či exekuce činěny srážky ze mzdy, byly by tyto děti považovány za vyživované osoby ve smyslu ustanovení § 1 odst. 1 NoNČ. Jelikož zde není žádná konkrétní stanovená částka výživného, činí věznice srážku ve výši 33 % z čisté odměny odsouzeného a tuto částku zasílá celou příjemci výživného.

I v tomto případě jde dle mého názoru o plnění zákonné vyživovací povinnosti dlužníka ve smyslu § 111 odst. 2 InsZ a není zde žádný důvod k tomu, aby věznice i po nastoupení účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení srážky nadále neprováděla a nezasílala je příjemci výživného. Ke stejnému závěru mě ostatně vede i využití analogie dobrovolného výživného dlužníka pracujícího ve VTOS s vyživovanou osobou při srážkách ze mzdy dlužníka pracujícího na svobodě.

Dopady zahájení insolvenčního řízení na placení dobrovolného výživného z VTOS – případy z praxe

V prvním případě bylo dlužníkovi, t. č. ve VTOS ve Věznici Bělušice, sráženo z odměny za práci na dobrovolné výživné, tedy na výživné pro dítě, které má dlužník ve společné péči s manželkou. Insolvenční řízení dlužníka²⁷³ bylo zahájeno 27. 7. 2021 a věznice začala srážky určené k úhradě výživného deponovat. Dlužník se pokoušel s věznicí jednat tak, aby bylo výživné i nadále kontinuálně hrazeno, ale ze strany věznice obdržel zamítavou reakci a požadavek na vyjádření insolvenčního soudu, kterým bude přivoleno k zasílání srážek výživného straně oprávněné. Dne 3. 8. 2021 byla v insolvenčním rejstříku zveřejněna žádost dlužníka, jíž se obrací na insolvenční soud za účelem vyjmutí srážek určených k úhradě výživného z deponace. Na tuto

²⁷² Tedy výživné by mělo být vypláceno i po zahájení insolvenčního řízení a nemělo by docházet k jeho deponaci, neboť se jedná o plnění zákonné vyživovací povinnosti dlužníka ve smyslu § 111 odst. 2 InsZ.

²⁷³ Srov. insolvenční řízení vedené u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 79 INS 13668/2021.

žádost dlužníka insolvenční soud nijak nereagoval a 6. 9. 2021 vydal usnesení o úpadku spojené s povolením oddlužení²⁷⁴, přičemž ani v tomto usnesení problematiku výživného vůbec nereflektoval. Dne 20. 12. 2021 byla v insolvenčním rejstříku zveřejněna nová žádost dlužníka, v níž opětovně žádá insolvenční soud o vyjmutí srážek určených k úhradě výživného z deponace a jejich zasílání matce nezaopatřeného dítěte a poukazuje na skutečnost, že doposud neobdržel odpověď na svou předchozí žádost v této věci. Dne 30. 12. 2021 uložil insolvenční soud povinnost insolvenčnímu správci se k žádosti dlužníka vyjádřit.²⁷⁵ Insolvenční správce tak učinil sdělením ze dne 10. 1. 2022, v němž vyjádřil přesvědčení, že srážky na výživné by měly být vypláceny oprávněné osobě bez ohledu na stav insolvenčního řízení a pokud se tak neděje, souhlasí insolvenční správce s vynětím srážek z deponace. Na toto sdělení insolvenčního správce reagoval dne 17. 1. 2022 insolvenční soud usnesením, v němž uložil insolvenčnímu správci, aby do doby, než se stane účinné rozhodnutí o schválení oddlužení, vyjmul z deponace u dlužníkovy zaměstnavatele již sraženou částku na výživné a vyplácel ji k rukám matky nezletilého dítěte.²⁷⁶ Na základě sdělení insolvenčního správce ze dne 24. 1. 2022, v němž sděluje soudu, že deponované prostředky jsou v dispozici zaměstnavatele dlužníka, který je insolvenčnímu správci dosud nezaslal, požádal insolvenční soud přípisem ze dne 27. 1. 2022 o vyjmutí srážek na výživné z deponace a jejich následné vyplácení na účet insolvenčního správce též zaměstnavatele dlužníka, tedy VSČR, resp. Věznici Bělušice. Trvalo tedy bezmála půl roku od žádosti dlužníka adresované insolvenčnímu soudu, než insolvenční soud rozhodl o tom, že srážky výživného mohou být z deponace vyjmuty a vypláceny oprávněné straně, tedy matce nezletilého dítěte, a to za situace, kdy dle mého názoru nemělo po zahájení insolvenčního řízení k deponaci srážek výživného vůbec dojít.

Ve druhém případě bylo dlužníkovi, t. č. ve VTOS ve Věznici Oráčov, rovněž z odměny za práci sráženo na dobrovolné výživné pro dvě děti. V případě, že by takto bylo výživné hrazeno i nadále, nesplňoval by dlužník podmínku uvedenou v ustanovení § 395 odst. 1 písm. b), tedy nebyl by schopen plnit tzv. minimální splátku, protože by došlo ze strany soudu k zamítnutí návrhu na povolení oddlužení. Z tohoto důvodu došlo ze strany dlužníka k dohodě s matkou dětí coby příjemkyní výživného, že jí po vstupu dlužníka do oddlužení bude nadále ze srážky výživného poukazována nižší částka, než je částka odpovídající 33 % z čisté odměny dlužníka, s tím, že zbytek ze srážky výživného se určí k rozdělení mezi nezajištěné věřitele. Tyto skutečnosti dlužník uvedl v návrhu na povolení oddlužení a rovněž je konzultoval s věznicí, která k tomuto postupu

²⁷⁴ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 6. 9. 2021, č. j. MSPH 79 INS 13668/2021-A-11.

²⁷⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 2021, č. j. MSPH 79 INS 13668/2021-B-5.

²⁷⁶ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 17. 1. 2022, č. j. MSPH 79 INS 13668/2021-B-7.

vyslovila souhlas. Insolvenční řízení dlužníka bylo zahájeno 29. 6. 2021²⁷⁷, úpadek dlužníka byl zjištěn 31. 8. 2021²⁷⁸, a výživné je od nástupu účinků zahájení insolvenčního řízení hrazeno dle zmíněné dohody.

Na výše uvedených příkladech je vidět, jak se v otázce placení výživného po zahájení insolvenčního řízení liší přístupy jednotlivých věznic. Deponace výživného v oddlužení přitom může trvat měsíce, po které se nezaopatřeným dětem dlužníka, na něž už tak jeho uvěznění ekonomicky dopadá, nedostane ničeho. Z tohoto hlediska neshledávám deponaci výživného po zahájení insolvenčního řízení správným postupem a mám za to, že pokud se nejedná o výživné vymáhané výkonem rozhodnutí či exekucí, je ve všech ostatních případech *de lege lata* možné jeho kontinuální hrazení i po zahájení insolvenčního řízení.

2.5 Rozhodnutí o návrhu na povolení oddlužení

Tato kapitola popisuje další fázi insolvenčního řízení od dojití návrhu na povolení oddlužení příslušnému insolvenčnímu soudu až do rozhodnutí soudu o povolení oddlužení. Byť jsem výše uvedla, že pojem návrh na povolení oddlužení budu užívat souhrnně pro insolvenční návrh spojený s návrhem na povolení oddlužení, je zde dle mého názoru na místě opět připomenout, že i přes jejich podání na jednom formuláři jde o dvě různá procesní podání, na která vztahuje insolvenční zákon odlišná pravidla.

Insolvenční soud nejprve postupem podle § 97 InsZ zkoumá, zda tu nejsou takové vady vztahující se k insolvenčnímu návrhu, které mají za následek, že se k němu nebude vůbec přihlížet.²⁷⁹ Existenci těchto vad zkoumá insolvenční soud ještě před zveřejněním vyhlášky oznamující zahájení insolvenčního řízení (tj. ve lhůtě 3 pracovních dnů ode dne, kdy mu návrh došel) a dojde-li k závěru, že se k insolvenčnímu návrhu nepřihlíží, není zahájeno insolvenční řízení a soud se tedy nebude zabírat ani návrhem na povolení oddlužení.

Insolvenční návrh může rovněž obsahovat vady, pro které je odmítnut²⁸⁰; ani v tomto případě insolvenční soud nebude zkoumat návrh na povolení oddlužení.

Ke zkoumání a rozhodování o návrhu na povolení oddlužení tedy insolvenční soud přistoupí až v případě, že je insolvenční návrh bezvadný. V rámci svého rozhodnutí může návrh na povolení oddlužení odmítnout či zamítnout anebo vezme na vědomí jeho zpětvzetí dlužníkem, pokud tak dlužník učiní. Pakliže neučiní žádné z právě jmenovaných rozhodnutí a nedojde ani ke zpětvzetí návrhu dlužníkem, rozhodne soud o povolení oddlužení.

²⁷⁷ Insolvenční řízení vedené u Krajského soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 44 INS 12213/2021.

²⁷⁸ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 8. 2021, č. j. KSCB 44 INS 12213/2021-A-13.

²⁷⁹ Vady, které způsobují, že se k insolvenčnímu návrhu nepřihlíží, jsou vyjmenovány v § 97 odst. 2 až 5 InsZ.

²⁸⁰ § 128 InsZ.

Rozhodování insolvenčního soudu o návrhu na povolení oddlužení, s ohledem na specifika, která se vyskytují u dlužníků ve VTOS, je předmětem této kapitoly.

2.5.1 Odmítnutí návrhu na povolení oddlužení

Podle § 393 odst. 3 InsZ insolvenční soud návrh na povolení oddlužení odmítne, pokud:

- není sepsán a podán osobou podle § 390a odst. 1 nebo 2 InsZ nebo
- pokud není přes jeho výzvu řádně doplněn a v řízení o něm není možné přes tento nedostatek pokračovat nebo
- pokud k němu nejsou přes jeho výzvu připojeny zákonem vyžadované přílohy anebo pokud tyto přílohy neobsahují přes jeho výzvu stanovené náležitosti.

Insolvenční soud nicméně v případě, že návrh na povolení oddlužení nesplňuje všechny požadavky uvedené v § 393 odst. 1 InsZ²⁸¹ nebo pokud k návrhu na povolení oddlužení nejsou připojeny zákonem požadované přílohy nebo pokud tyto přílohy neobsahují stanovené náležitosti²⁸², nejprve usnesením vyzve dlužníka nebo kvalifikovanou osobu, která za dlužníka podle § 390a odst. 1 InsZ návrh na povolení oddlužení podala, k jeho opravě či doplnění v určené lhůtě, která nesmí být delší než 7 dnů. V této výzvě též soud poučí dlužníka nebo kvalifikovanou osobu o tom, jak je opravu či doplnění návrhu na povolení oddlužení třeba provést. Jestliže byl návrh na povolení oddlužení podán kvalifikovanou osobou, je usnesení s výzvou k jeho opravě či doplnění doručeno také dlužníku. Zmíněná lhůta nezačne běžet dříve, než je usnesení doručeno jak dlužníku, tak kvalifikované osobě.²⁸³

Uvedená sedmidenní lhůta pro opravu či doplnění návrhu na povolení oddlužení je velmi krátká, obzvláště je-li dlužník vyzván k doložení nějaké listiny. Pro dlužníka ve VTOS, který vyžadovanou listinu nemá ve výkonu trestu u sebe, je pak její doložení v rámci sedmi dnů takřka nemožné. Listinami, jejichž doložení činí dlužníkům ve VTOS v praxi obvykle největší problémy, jsou zejména rozsudky, v nichž byla stanovena výše výživného anebo listiny dokládající příjmy dlužníka za uplynulých 12 měsíců v případě, že se dlužník po celou tuto dobu nenacházel ve výkonu trestu. V případě dlužníka ve VTOS je tedy, mnohem více než v případě dlužníka na svobodě, důležité, aby byl jeho návrh na povolení oddlužení spolu se všemi přílohami zpracován bezvadně již před jeho podáním na insolvenční soud.

²⁸¹ Tedy že je návrh na povolení oddlužení podán na stanoveném formuláři, ve stanoveném formátu nebo stanoveným způsobem, se všemi náležitostmi a není nesrozumitelný anebo neurčitý.

²⁸² § 393 odst. 2 InsZ.

²⁸³ § 393 odst. 1 InsZ.

2.5.2 Zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení

Dlužník může vzít svůj návrh na povolení oddlužení zpět až do chvíle, dokud insolvenční soud nerozhodne o schválení oddlužení.²⁸⁴ Pakliže tak učiní, vezme insolvenční soud zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení na vědomí rozhodnutím.²⁸⁵ Pokud byl návrh na povolení oddlužení sepsán a za dlužníka podán kvalifikovanou osobou podle § 390a odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona a pokud byla uplatněna její odměna podle § 390a odst. 5 insolvenčního zákona, uloží insolvenční soud dlužníkovi současně i povinnost tuto odměnu ve stanovené lhůtě uhradit.²⁸⁶ Rozhodnutí insolvenčního soudu, kterým dlužníkovi stanoví povinnost k úhradě odměny kvalifikované osobě, je exekučním titulem.²⁸⁷

Důvody, které mohou dlužníka vést ke zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení, mohou být různé a dlužník nemá povinnost je insolvenčnímu soudu (nebo komukoli jinému) sdělovat. Pokud však dlužník ve VTOS v oddlužení vidí cestu ven ze své dluhové pasti, nebude nejspíše iniciovat zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení bez objektivního důvodu. Objektivním důvodem, který by mohl přimět dlužníka ve VTOS k tomu, aby svůj návrh na povolení oddlužení vzal zpět, by byla pravděpodobně změna okolností, která zapříčiní výrazné snížení dlužnických vyhlídek na povolení, respektive schválení oddlužení. Konkrétně takovou změnou okolností může být například pozbytí pracovního zařazení a s tím související ztráta příjmů do oddlužení.

Na druhou stranu se nabízí otázka, čím by zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení mohlo být pro dlužníka z právě uvedeného příkladu prospěšné. Pokud dlužník ve VTOS záhy po podání návrhu na povolení oddlužení ztratí příjem, má zásadně prostor v řádu měsíců, aby o jeho znovuzískání usiloval. Při rozhodování o úpadku dlužníka a o povolení oddlužení vychází insolvenční soud ze skutečností uvedených v návrhu na povolení oddlužení a v přílohách k němu připojených a dlužník má tak v praxi čas na zajištění příjmu až do rozhodování insolvenčního soudu o schválení oddlužení. Navíc, pokud dlužník vezme svůj návrh na povolení oddlužení zpět, znamená to pro něho, že další tři měsíce nemůže návrh na povolení oddlužení podat znovu. Zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení v posledních třech měsících před podáním dalšího návrhu na povolení oddlužení je zásadně jedním z důvodů pro zamítnutí tohoto návrhu.²⁸⁸

²⁸⁴ § 394 odst. 1 InsZ.

²⁸⁵ § 394 odst. 2 InsZ.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1379, shodně SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1027.

²⁸⁸ § 395 odst. 5 InsZ.

2.5.3 Zamítnutí návrhu na povolení oddlužení

Pokud je návrh na povolení oddlužení formálně bezvadný, přistoupí insolvenční soud k jeho posouzení dle kritérií uvedených v § 395 odst. 3 až 6 InsZ. Zmíněné ustanovení stanovuje základní předpoklady pro řešení úpadku dlužníka oddlužením, kterými jsou: poctivý záměr dlužníka, prokázání schopnosti uspokojení věřitelů v určitém minimálním rozsahu (schopnost dlužníka v oddlužení platit tzv. minimální měsíční splátku), absence lehkomyšlného nebo nedbalého přístupu dlužníka k plnění svých povinností v insolvenčním řízení a absence překážek oddlužení spočívající v předchozích insolvenčních řízeních dlužníka.²⁸⁹

Poctivý záměr dlužníka

Podle § 395 odst. 1 písm. a) InsZ insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení, jestliže se zřetelem ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat, že jím dlužník sleduje nepoctivý záměr. Ve znění účinném do 31. 12. 2013 obsahoval insolvenční zákon demonstrativní výčet dvou příkladů nepoctivého záměru dlužníka. S ohledem na zaměření této práce je významný zejména předpoklad nepoctivého záměru u dlužníka, ohledně kterého „podle výpisu z rejstříku trestů v posledních 5 letech před zahájením insolvenčního řízení proběhlo trestní řízení, které skončilo pravomocným odsouzením pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy; to neplatí, lze-li na základě dlužníkem prokázaných skutečností usuzovat na to, že se o nepoctivý záměr nejedná“²⁹⁰. Tato úprava subjektivní přípustnosti oddlužení se podle Jirmáska²⁹¹ dopouštěla „paušalizace ve smyslu trestanec = zákaz oddlužení“, s čímž lze jen souhlasit. Zejména majetková trestná činnost má v celkové kriminalitě v ČR největší zastoupení²⁹² a i mezi osobami ve výkonu trestu pachatelé odsouzení za majetkovou trestnou činnost převažují²⁹³. Všechny tyto osoby tedy byly až do 31. 12. 2013 apriorně z možnosti oddlužit se vyloučeny a chtěly-li o ni usilovat, musely prokázat takové okolnosti, z nichž bylo možné usuzovat na to, že i přes existenci odsouzení se u nich o nepoctivý záměr nejedná.

K 1. 1. 2014 byly oba příklady zakládající domněnku o nepoctivém záměru dlužníka z insolvenčního zákona vypuštěny²⁹⁴ a nyní je pouze na insolvenčním soudu, aby poctivost či nepoctivost dlužníka posoudil. Trestněprávní minulost dlužníka přitom na posouzení jeho

²⁸⁹ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1034.

²⁹⁰ § 395 odst. 3 písm. b) InsZ ve znění účinném do 31. 12. 2013.

²⁹¹ JIRMÁSEK, Tomáš. S poctivostí oddlužení dojdeš. *Právní rozhledy*, 2015, č. 23-24, s. 811-821.

²⁹² V roce 2020 byl podíl majetkové kriminalitě na celkové kriminalitě v České republice 49,6 %, srov. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020*. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor prevence kriminality, 2021, s. 23.

²⁹³ Srov. MÁŠIAROVÁ (2020) op. cit. pozn. 5, s. 127.

²⁹⁴ Stalo se tak zákonem č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů.

poctivosti v insolvenčním řízení stále může mít vliv, avšak insolvenční soud by k ní měl přistupovat vždy individuálně, neboť jak píše Jirmásek „je pouze možným vodítkem, ze kterého lze na nepoctivé jednání usuzovat, nikoliv je mít za nezvratné“²⁹⁵.

Schopnost dlužníka platit minimální měsíční splátku

Podle § 395 odst. 1 písm. b) InsZ zamítne insolvenční soud dlužníkův návrh na povolení oddlužení, pokud lze se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, „že dlužník nebude schopen splácet v plné výši ani pohledávky podle § 168 odst. 2 písm. a), přičemž výše splátky ostatním věřitelům včetně věřitelů pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek postavených jim na rověň nesmí být nižší než tato pohledávka, a dále ani pohledávky podle § 169 odst. 1 písm. e) a § 390a odst.5“.

Uvedené ustanovení představuje kvantitativní předpoklad oddlužení a je jednou z nejvýznamnějších změn, které do oddlužení vnesla Oddlužovací novela. Ta s účinností od 1. 6. 2019 v tomto ustanovení odstranila dosavadní klíčovou podmínku vstupu do oddlužení, v rámci které musel dlužník prokázat, že ze svých příjmů za dobu trvání schváleného oddlužení uspokojí své nezajištěné věřitele v rozsahu alespoň 30 %. S ohledem na své profesní zkušenosti mohu konstatovat, že to byla právě tato změna, která přinesla dlužníkům ve VTOS, jež nedisponují žádným hodnotným majetkem a zároveň nemají jiné příjmy než ty z odměny za práci ve VTOS, vůbec nejzásadnější zvýšení dostupnosti oddlužení. Zároveň je však nutno dodat, že požadavek na určitou míru plnění v oddlužení nezmizel z InsZ zcela; Oddlužovací novela nahradila dříve požadované uspokojení nezajištěných věřitelů v rozsahu 30 % požadavkem na schopnost dlužníka poskytovat do oddlužení alespoň určité minimální plnění, které se někdy označuje jako tzv. minimální měsíční splátka²⁹⁶.

Ohledně způsobu výpočtu minimální měsíční splátky přitom panují mnohé dohady, přičemž podrobné zpracování této tematiky by pravděpodobně vydalo na samostatnou práci. Přestože meritum této práce v počítání minimální měsíční splátky neleží, považuji za důležité jej alespoň základně rozebrat, neboť jak bude patrné z uvedených příkladů, různé přístupy k výpočtu minimální měsíční splátky mohou mít v případě dlužníků ve VTOS vliv na to, zda jejich návrh na povolení oddlužení bude podle § 395 odst. 1 písm. b) InsZ zamítnut či nikoliv.

²⁹⁵ JIRMÁSEK (2015) op. cit. pozn. 291.

²⁹⁶ Srov. např. JIRMÁSEK, Tomáš. *Výpočet minimální měsíční splátky v oddlužení podle ust. § 395 odst. 1 písm. b) InsZ, ve znění účinném od 1. 6. 2019* [online]. Insolvence 2008: Insolvenční zóna, 3. 5. 2021 [cit. 1. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.insolvenznizona.cz/clanky/vypocet-minimalni-mesicni-splatky-v-oddluzeni-podle-ust-%C2%A7-395-odst-1-pism-b-insz-ve-zneni-ucinnem-od-1-6-2019/>

Úvodem je třeba podotknout, že současné znění ustanovení § 395 odst. 1 písm. b) InsZ představuje kompromisní řešení, neboť původní vládní návrh Oddlužovací novely v daném ustanovení zněl: „b) že dlužník nebude schopen splácet v plné výši ani pohledávky podle § 168 odst. 2 písm. a), § 169 odst. 1 písm. e) a § 390a odst. 5.“²⁹⁷

Vládou navrhovaná úprava se blížila tzv. nulovému oddlužení, kdy by mohlo oddlužení být povoleno (resp. schváleno) i dlužníkům, kteří by v průběhu oddlužení byli schopni splácet pouze:

1. pohledávky dle ustanovení § 168 odst. 1 písm. a) InsZ, kterými jsou hotové výdaje a odměna insolvenčního správce (dále jen „plnění pro insolvenčního správce“),
2. pohledávky dle ustanovení § 169 odst. 1 písm. e) InsZ, kterými jsou pohledávky výživného ze zákona, přičemž jde jak o výživné běžné, tak dlužné (dále jen „pohledávky výživného ze zákona“),
3. pohledávku dle ustanovení § 390a odst. 5 InsZ, kterou je odměna za sepis a podání návrhu na povolení oddlužení (dále jen „odměna sepisovatele“),

a jejich ostatním věřitelům by se nemuselo dostat ničeho. Tato varianta však nezískala v rámci legislativního procesu dostatečnou podporu a nakonec bylo přijato ustanovení ve znění, jež vzešlo především z pozměňovacího návrhu č. 1189 poslance Patrika Nachera, který doplnil: „přičemž výše splátky ostatním věřitelům včetně věřitelů pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek postavených jim na roveň nesmí být nižší než tato pohledávka, a dále ani pohledávky podle...“²⁹⁸

Současná úprava tedy v ustanovení § 395 odst. 1 písm. b) InsZ počítá se zamítnutím návrhu na povolení oddlužení v případě, že dlužník nebude schopen splácet v plné výši ani:

1. plnění pro insolvenčního správce,
2. pohledávky výživného ze zákona,
3. odměnu sepisovatele

a současně

4. výše splátky na pohledávky ostatním věřitelům nesmí být nižší než plnění pro insolvenčního správce.

Základem pro výpočet minimální měsíční splátky je tedy určení výše plnění pro insolvenčního správce, od kterého se následně odvíjí výše splátky ostatním věřitelům. Plnění insolvenčnímu správci přitom může mít v oddlužení několik složek, kterými jsou²⁹⁹:

²⁹⁷ Srov. bod 14 vládního návrhu zákona ze dne 22. 12. 2017, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

²⁹⁸ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1038–1039.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 1040.

- odměna (750 Kč + DPH) a paušální náhrada hotových výdajů (150 Kč + DPH) za každý započatý kalendářní měsíc od rozhodnutí o povolení oddlužení do skončení plnění splátkového kalendáře³⁰⁰, celkem tedy 900 Kč, resp. 1089 Kč vč. DPH,
- odměna za přezkum přihlášek pohledávek ve výši 250 Kč + DPH, tedy 302,5 Kč vč. DPH, za každou přezkoumanou přihlášku³⁰¹,
- odměna za zpeněžení majetku, která se odvíjí od výše výtěžku zpeněžení³⁰².

Zde nastává podle odborníků ve vztahu k výpočtu výše splátky ostatním věřitelům první problém, neboť ze zákona není jasné, zda se má do plnění insolvenčnímu správci v případě oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty zahrnout pouze složka měsíční odměny a paušální náhrady hotových výdajů (tj. 1 089 Kč vč. DPH) či i ostatní složky odměny, tedy odměna za přezkum přihlášek pohledávek a odměna za zpeněžení. Odměnu insolvenčního správce za zpeněžení majetku zde blíže rozebírat nebudu, jelikož jak jsem uvedla v kapitole 2.3, dlužníci se zpeněžitelným majetkem se mezi dlužníky ve VTOS, na něž se tato práce zaměřuje, vyskytují v naprosto minimální míře. Zásadnější otázkou je tak z pohledu těchto dlužníků, zda se do plnění pro insolvenčního správce počítá i odměna za přezkum přihlášených pohledávek, kterážto se pro účely výpočtu splátky ostatním věřitelům vydělí předpokládaným počtem měsíců trvání splátkového kalendáře, tedy dělitelem bude číslo 36 v případě tříletého oddlužení, respektive číslo 60 v případě oddlužení pětiletého.

Názor, podle kterého by do plnění insolvenčnímu správci měla být odměna za přezkum přihlášených pohledávek zahrnuta, zastávají například Jirmásek³⁰³, Strnad³⁰⁴, Sprinz a Chytil³⁰⁵. S ohledem na zrušení povinnosti dlužníka předložit seznam závazků však nebude počet přihlášek, jež bude insolvenční správce přezkoumávat, insolvenčnímu soudu ve fázi rozhodování o povolení oddlužení většinou znám. Z tohoto důvodu jakož i z důvodu malé výše této odměny (s ohledem na její rozmělnění do předpokládaného počtu měsíců schváleného oddlužení) navrhuji Sprinz a Chytil pro účely povolení oddlužení odměnu za přezkum přihlášek pohledávek opomenout s tím, že tato bude zohledněna až při schvalování oddlužení.³⁰⁶

Zároveň není vyjasněna ani otázka, zda se splátka ostatním věřitelům počítá z plnění pro insolvenčního správce zahrnující DPH či nikoli a zda je tedy dlužník povinen prokázat schopnost splácení minimální měsíční splátky ve výši 1089 Kč + 1 089 Kč (v případě zahrnutí DPH z plnění

³⁰⁰ § 3 odst. 2 písm. a) ve spojení s § 7 odst. 4 VOHVIS.

³⁰¹ § 38 odst. 1 InsZ ve spojení s § 2a VOHVIS.

³⁰² § 3 odst. 2 písm. b) VOHVIS.

³⁰³ JIRMÁSEK (2021) op. cit. pozn. 296.

³⁰⁴ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1384-1387.

³⁰⁵ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1039-1044.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 1041.

insolvenčního správce do výpočtu splátky ostatním věřitelům) anebo ve výši 1 089 Kč + 900 Kč (v případě jejího nezahrnutí). Jirmásek³⁰⁷ a shodně i Strnad³⁰⁸ a Sprinz s Chytil³⁰⁹ mají za to, že se výše minimální měsíční splátky počítá z plnění pro insolvenčního správce zahrnující DPH. Tato otázka, byť zákonem neřešená, na poli insolvenční praxe nicméně nepředstavuje významný problém.

Naproti tomu zásadní rozpor a z něj pramenící kritika zákonodárce panuje v určení, koho zahrnuje pojem „ostatní věřitel“, jimž má být poskytováno plnění ve výši odpovídající minimálně plnění pro insolvenčního správce. Dle názoru Jirmásk³¹⁰, jakož i Sprinze a Chytil³¹¹ zahrnuje výčet ostatních věřitelů:

- věřitele s pohledávkami za majetkovou podstatou (vyjma insolvenčního správce s pohledávkou na plnění pro insolvenčního správce),
- věřitele s pohledávkami postavenými na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou, včetně věřitelů s pohledávkami výživného ze zákona a věřitele s pohledávkou na odměně sepisovatele,
- věřitele s nezajištěnými pohledávkami
- věřitele se zajištěnými pohledávkami.

Zmíněný názor je možné za účelem výpočtu minimální měsíční splátky dlužníka vtělit do jednoduchého matematického vzorce jako³¹²:

1. **a** = plnění pro insolvenčního správce

2. $x = a$

3. $y = \text{běžné výživné} + \left(\frac{\text{dlužné výživné} + \text{odměna sepisovatele}}{\text{předpokládaný počet měsíců trvání schváleného oddlužení}} \right)$

4. **b**: když: $x \leq y \rightarrow y$; když: $x > y \rightarrow x$

5. minimální měsíční splátka = **a + b**

Tento způsob výpočtu minimální měsíční splátky, který dle Jirmásk³¹³ vyplývá z doslovného výkladu ustanovení § 395 odst. 1 písm. b) insZ, tedy počítá s tím, že plnění pro ostatní věřitele musí vždy zahrnovat plnění pohledávek výživného ze zákona a pohledávky na odměnu sepisovatele. Je zřejmé, že v případě dlužníků povinných platit výživné ze zákona (ať už běžné, dlužné nebo obojí), se tento přístup blíží původnímu vládnímu návrhu. Těmto dlužníkům by totiž

³⁰⁷ JIRMÁSEK (2021) op. cit. pozn. 296.

³⁰⁸ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1385.

³⁰⁹ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1042.

³¹⁰ JIRMÁSEK (2021) op. cit. pozn. 296.

³¹¹ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1043.

³¹² Tento vzorec používá ve svých rozhodnutích o schválení oddlužení například Krajský soud v Praze.

³¹³ JIRMÁSEK (2021) op. cit. pozn. 296.

stačilo prokázat, že jsou schopni v oddlužení měsíčně splácet toliko plnění pro insolvenčního správce, běžné výživné a $1/60$ resp. $1/36$ ³¹⁴ odměny sepisovatele, případně též dlužného výživného. Dalším věřitelům by nemuselo být uhrazeno ničeho, a přesto by dlužníkův návrh na povolení oddlužení nebyl zamítnut z důvodu neschopnosti platit minimální měsíční splátku.

Druhý přístup ke způsobu výpočtu minimální měsíční splátky, který zastává především insolvenční justice³¹⁵, vychází z názoru, že pohledávky na výživné ze zákona ani pohledávka sepisovatele se do pohledávek „ostatních věřitelů“ nezahrnují. Minimální měsíční splátka se tak vypočte jako součet plnění pro insolvenčního správce, stejné částky ostatním věřitelům, částky běžného výživného a $1/60$ resp. $1/36$ ³¹⁶ odměny sepisovatele a případně též dlužného výživného.

Vyjádření tohoto způsobu výpočtu minimální měsíční splátky pomocí matematického vzorce by pak mohlo vypadat například takto:

1. **a** = plnění pro insolvenčního správce
2. **b** = plnění pro ostatní věřitele
3. **b** = **a**
4. **c** = běžné výživné + $\left(\frac{\text{dlužné výživné} + \text{odměna sepisovatele}}{\text{předpokládaný počet měsíců trvání schváleného oddlužení}} \right)$
5. minimální měsíční splátka = **a** + **b** + **c**
6. minimální měsíční splátka = **2a** + **c**

K tomuto způsobu výpočtu minimální měsíční splátky se přiklonila většina insolvenčních soudců na jednání konaném v červnu 2019 v Kroměříži, na němž bylo soudci deklarováno, že po dlužnících budou „zásadně požadovat úhradu minimální měsíční částky ve výši 2 200 Kč, resp. 3 300 Kč v případě společného oddlužení manželů; u dlužníka mající povinnost hradit výživné by se přitom měla uvedená částka navýšit (v případě běžného výživného o příslušnou výši, kdežto v případě dlužného výživného o poměrnou výši připadající na jeden měsíc)“.³¹⁷ K částce 2 200 Kč, resp. 3 300 Kč se dospělo pravděpodobně zaokrouhlením součtu měsíčního „paušálu“ odměny a hotových nákladů insolvenčního správce včetně DPH, ve výši 1 089 Kč, resp. 1 633,50 Kč, což dává smysl s ohledem na v této fázi řízení neznámý počet přezkoumaných přihlášek pohledávek, méně však v případě DPH, když se v této fázi řízení ještě neví, jaký insolvenční správce bude ustanoven.

³¹⁴ V závislosti na předpokládaný počet měsíců trvání oddlužení.

³¹⁵ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1386. Tento přístup zaujal i Vrchní soud v Olomouci, srov. usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18. 8. 2020, č. j. 4 VSOL 276/2020-A-25.

³¹⁶ V závislosti na předpokládaný počet měsíců trvání oddlužení.

³¹⁷ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1044.

Způsob výpočtu minimální měsíční splátky, při němž jsou pohledávky na výživné ze zákona a pohledávka sepisovatele postaveny mimo pohledávky ostatních věřitelů a přičítají se k součtu plnění pro insolvenčního správce a částce odpovídající tomuto plnění, je odůvodňován tím, že úmyslem zákonodárce nebylo vyloučit či zkrátit uspokojení nezajištěných a jiných věřitelů o výši plnění pohledávek výživného ze zákona a pohledávky na odměnu sepisovatele³¹⁸. Jinými slovy má být zajištěno, aby tito věřitelé obdrželi v každém případě alespoň nějaké plnění, jehož výše odpovídá minimálně plnění pro insolvenčního správce. Kritici tohoto způsobu výpočtu minimální měsíční splátky však namítají jeho rozpor se smyslem a účelem Oddlužovací novely, která proklamovala jako jeden ze svých hlavních záměrů zpřístupnit oddlužení co nejširší skupině dlužníků.³¹⁹

S ohledem na výše uvedené tedy lze shrnout, že nejasnosti ve vztahu k výpočtu minimální měsíční splátky se týkají především obsahu plnění pro insolvenčního správce a rozdílných přístupů k otázce, zda mezi „ostatní věřitele“ z ustanovení § 395 odst. 1 písm. b) InsZ patří i věřitelé s pohledávkami na výživné ze zákona a s pohledávkou na odměnu sepisovatele. Otázka, co vše je zahrnuto do plnění pro insolvenčního správce, od něž se odvíjí výše splátky ostatním věřitelům, přitom není dle mého názoru v době rozhodování soudu o povolení oddlužení příliš podstatná. V této fázi insolvenčního řízení totiž nebudou soudu známy všechny proměnné (jako např. počet přihlášených pohledávek, které bude insolvenční správce přezkoumávat) a je tedy možné vyjít toliko z měsíčního „paušálu“ odměny a hotových výdajů insolvenčního správce, přičemž mám za to, že by měl insolvenční soud vycházet z částek bez DPH, když ještě není jasné, zda bude ustanoven insolvenční správce, který je plátcem DPH či nikoliv.

Naproti tomu názor soudu na to, zda mají být mezi „ostatní věřitele“ zahrnuti i věřitelé s pohledávkami na výživné ze zákona a s pohledávkou na odměnu sepisovatele, bude hrát v povolení oddlužení zásadní roli, neboť s využitím rozdílných způsobů výpočtu je možné dospět u jednoho dlužníka k různým hodnotám výše jeho minimální měsíční splátky. Může se tedy stát, že zatímco pro jeden insolvenční soud bude dlužníkovou ekonomická nabídka do oddlužení vzhledem k vypočtené výši minimální měsíční splátky dostačující, soud s jiným názorem ohledně způsobu výpočtu minimální měsíční splátky by u stejného dlužníka návrh na povolení oddlužení zamítl.

³¹⁸ Tamtéž, s. 1043.

³¹⁹ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1387, shodně SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1043.

Aplikace odlišných způsobů výpočtu minimální měsíční splátky z odměny za práci dlužníka ve VTOS – příklad

Dopady využití odlišných přístupů k výpočtu minimální měsíční splátky dlužníka ve VTOS budu nyní ilustrovat na příjmu dle na anonymizované výplatní pásky dlužníka-klienta RUBIKON Centra, t. č. ve výkonu trestu ve Věznici Oráčov. Dlužník je pracovně zařazen v I. pracovní skupině s odměnou odpovídající 50 % minimální mzdy, tedy 8 100 Kč hrubého. Jedná se o dlužníka, který nemá stanovenou povinnost platit výživné, pro účely ilustrace vlivu odlišných přístupů na výpočet minimální měsíční splátky však budu u tohoto dlužníka uvažovat běžné výživné ve výši 2 700 Kč a dlužné výživné ve výši 51 000 Kč³²⁰. Jelikož byl návrh na povolení oddlužení za dlužníka sepsán a podán akreditovanou osobou, odměna sepisovatele je 0 Kč. Zároveň dlužník nesplňuje žádnou podmínku pro tzv. zkrácené oddlužení v délce 36 měsíců, a proto je počítáno s předpokládanou dobou oddlužení 60 měsíců. Plnění pro insolvenčního správce je uvažováno bez DPH, neboť jak jsem uvedla výše, není v této fázi insolvenčního řízení zřejmé, jaký insolvenční správce bude ustanoven.

Obrázek č. 1: Výplatní páska odsouzeného zařazeného v I. pracovní skupině

S = 424

7/1 Oráčov		B poukázka	0,0	K+S kap+soc	3222,0
	ZP: 111	Z na zdr.péči	0,0	U úložné	10169,0
		R rezervováno	0,0	O osobní	2451,0
2/2022		E na pohledávky	0,0	C cestovné	500,0
hodin odprac.	166,00	výživné	0,0	stav účtu ke dni 28.02.2022	
dnů absence	0	NVT z prac.odm.	1500,0	24.2.	K/POPLATKY -60,0
dnů NVT	28	NVTDP sráž.pohl.	0,0	14.3.	K/ROZUCTOVANI 1548,0
základní mzda	8100,0	pohledávky VS	0,0	14.3.	U/ROZUCTOVANI 1004,0
příplatky	152,0	pohledávky ost.	5058,0		
přesčasy	365,0	soc. poukázky	0,0		
náhrada za úraz	0,0	kapesné social.	0,0		
odm.káz+ostatní	1620,0	kapesné celkem	1548,0		
pojistné soc.	666,0	kapesné odměna	0,0		
pojistné zdr.	461,0	kapesné trest	0,0		
daň po slevě	0,0	úložné	1004,0		
zúčtování daně	0,0	odměna vazba	0,0		
náhrada za nem.	0,0	neuhraz.reg.pop	0,0		
nemocenská	0,0	neuhraz. NVT	0,0		
čistá odměna	9110,0	pohl. VS stav	26210,0		
náhrada hodin	0,0	pohl. ost. stav	4089698,0		
nemoc dnů	0,0	ex.na konto stav	0,0		
NVT DP stav	0,00	insolv. správce	0,0		
		konto exekutor	0,0		
PŘIJATO DO ÚSCHOVY					
R rezervováno	0,0	P Z E pohledávky	0,0		
O osobní	0,0	O O osobní	0,0		
C cestovné	0,0	U R			
		Ž E POUŽITO Z KONTA E:			
		I Z sraženo	0,0		
celkem	0,0	T . O vráceno	0,0		
Akt. stav účtu: R=0 E=0 D=0 K=4770 U=11173 O=2451 C=500 S=0 Z=0 B=0 (k 14.03.2022)					

³²⁰ Částky výživného jsou zvoleny s ohledem na průměrnou výši běžného a dlužného výživného v České republice v roce 2020, srov. *Rok 2020 v číslech* [online]. VašeVýživné.cz, 4. ledna 2021 [cit. 15. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.vasevyzivne.cz/rok-2020-v-cislech/>

Dlužníkův čistý příjem (čistá odměna) činil v daném měsíci 9 110 Kč. Pro detailní popis rozúčtování pracovní odměny odsouzených a srážek, které jsou z odměny činěny, srov. podkapitolu 1.3.2 této práce „Plnění dluhů ve VTOS“. Zde jen ve stručnosti shrnuji, že k úhradě dluhů odsouzeného lze využít až 49 % z jeho čisté odměny plus částku nad 1 500 Kč z 23% srážky z čisté odměny, která je určena k úhradě nákladů výkonu trestu, jejichž výše za kalendářní měsíc je právě částkou 1 500 Kč limitována³²¹ (položka na výplatní pásce „NVT z prac. odm.“). Částky srážek z odměny se zaokrouhlují na celé koruny směrem dolů³²² a veškeré částky vzniklé zaokrouhlováním se připočítávají k částce úložného, na které se použije 11 % z čisté odměny³²³.

Z uvedené výplatní pásky odsouzeného je možné vyčíst, že jeho ekonomická nabídka do oddlužení představuje částku 5 058 Kč (položka na výplatní pásce „pohledávky ost.“), což je částka, která s využitím zmíněného pravidla pro zaokrouhlování odpovídá součtu 49% srážky z čisté odměny a 23% srážky z čisté odměny v částce převyšující 1 500 Kč.

Po dosazení číselných hodnot do vzorce, jenž vychází z prvního přístupu ke způsobu výpočtu minimální měsíční splátky zmíněného výše, bude výpočet minimální měsíční splátky dlužníka vypadat následovně:

1. $a = 900$
2. $x = a$
3. $y = 2\,700 + \left(\frac{51\,000 + 0}{60}\right)$
4. $y = 3\,550$
5. **b**: když: $x \leq y \rightarrow y$; když: $x > y \rightarrow x$
6. $b = 3\,550$
7. minimální měsíční splátka = $a + b$
8. **minimální měsíční splátka = 4 450 Kč**

S využitím vzorce vycházejícího z prvního způsobu výpočtu tedy vidíme, že minimální měsíční splátka dlužníka odpovídá částce 4 450 Kč. Z příjmu dlužníka je přitom možné do oddlužení poskytnout částku 5 058 Kč, což je částka, která v této fázi insolvenčního řízení splňuje kvantitativní podmínku vstupu do oddlužení uvedenou v ustanovení § 395 odst. 1 písm. b) InsZ, a dlužníkův návrh na povolení oddlužení by tak neměl být z tohoto důvodu zamítnut.

Pokud ovšem pro určení minimální měsíční splátky zvolíme druhý z uvedených způsobů, bude výpočet minimální měsíční splátky po dosazení hodnot do matematického vzorce vypadat takto:

1. $a = 900$

³²¹ § 3 odst. 1 VoSO.

³²² § 13 odst. 1 VoSO.

³²³ § 7 odst. 1 a 2 VoSO.

2. $b = a$
3. $b = 900$
4. $c = 2\,700 + \left(\frac{51\,000 + 0}{60}\right)$
5. $c = 3\,550$
6. minimální měsíční splátka = $a + b + c$
7. minimální měsíční splátka = $2a + c$
8. **minimální měsíční splátka = 5 350 Kč**

Při zvolení druhého způsobu výpočtu tedy minimální měsíční splátka dlužníka vychází na částku 5 350 Kč, což je méně, než činí dlužníková ekonomická nabídka do oddlužení. S využitím tohoto způsobu by tedy dlužník z uvedeného příkladu pouze se svým příjmem z odměny za práci ve VTOS kvantitativní bariéru vstupu do oddlužení nepřekonal a jeho návrh na povolení oddlužení by byl soudem zamítnut s odkazem na neschopnost splácet minimální měsíční splátku.

Jak vyplývá z výše uvedeného příkladu, přístup, který insolvenční soud zaujme k výpočtu minimální měsíční splátky může mít na rozhodnutí o povolení či zamítnutí návrhu na povolení dlužníka ve VTOS zásadní vliv. Za účelem posílení právní jistoty by tedy bylo nanejvýš vhodné nyní sporné a nejednoznačné znění ustanovení § 395 odst. 1 písm. b) InsZ legislativně opravit tak, aby připouštělo pouze jeden výklad.

Absence lehkomyšlného nebo nedbalého přístupu dlužníka

Podle § 395 odst. 2 InsZ zamítne insolvenční soud dlužníkuv návrh na povolení oddlužení také tehdy, „jestliže dosavadní výsledky řízení dokládají lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení“.

To, zda dlužník přistupuje k plnění svých povinností v insolvenčním řízení lehkomyšlně či nedbale, bude posuzovat insolvenční soud s ohledem na konkrétní okolnosti individuálního případu.³²⁴ Je přitom důležité, aby soud posuzoval lehkomyšlný či nedbalý přístup dlužníka právě jen s ohledem na plnění jeho povinností v rámci insolvenčního řízení. Kdyby totiž insolvenční soudy posuzovaly z hlediska lehkomyšlnosti či nedbalosti i jednání dlužníků v době před podáním návrhu na povolení oddlužení, zůstali by v důsledku zamítnutí návrhu na povolení oddlužení v dluhové pasti bez poskytnutí druhé šance všichni dlužníci, kteří se v úpadku ocitli právě kvůli svému lehkomyšlnému či nedbalému jednání, což by na dlužníky ve VTOS dopadlo obzvlášť. Nejvyšší soud přitom judikoval, že „oddlužení je určeno také pro dlužníky, kteří si svou

³²⁴ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1037.

úpadkovou situaci přivodili svou lehkomyšlností, marnotratností, gamblerstvím či jinou formou nezodpovědného hospodaření“.³²⁵

Posuzování insolvenčního soudu, zda dlužník k plnění svých povinností v insolvenčním řízení přistupuje lehkomyšlně či nedbale, se přitom neomezuje pouze na dobu od podání návrhu na povolení oddlužení do povolení oddlužení. Pokud vyjde lehkomyšlný či nedbalý přístup dlužníka najevo v pozdější fázi insolvenčního řízení, může to být s ohledem na ustanovení § 405 odst. 1 insolvenčního zákona důvodem pro neschválení oddlužení.

Jako příklady lehkomyšlného či nedbalého přístupu dlužníka uvádí Strnad opožděné plnění povinností dlužníka uložených mu soudem, případně jejich neplnění vůbec, zaviněnou ztrátu příjmů či odmítnutí komunikace s kvalifikovanou osobou podle § 390a odst. 1 InsZ.³²⁶ K těmto příkladům pak přidává Backa³²⁷ případy jednání dlužníků, které byly jako lehkomyšlný či nedbalý přístup posouzeny insolvenčními soudy; jednalo se o zamlčení věřitelů³²⁸, zamlčení majetku, zatajení příjmů, neplnění informační povinnosti, maření zpeněžování majetku a neplacení záloh na odměnu a hotové výdaje insolvenčního správce.

V případě dlužníků ve VTOS mi z uvedených příkladů lehkomyšlného či nedbalého přístupu připadají relevantní zejména opožděné plnění soudem uložených povinností, neplnění informační povinnosti ve vztahu k insolvenčnímu správci a neplacení záloh na odměnu a hotové výdaje insolvenčního správce. Vzhledem k tomu, že se tato kapitola zaobírá fází insolvenčního řízení do rozhodnutí o povolení oddlužení, kdy dlužníku ještě není insolvenční správce ustanoven, zaměřím se na tomto místě pouze první ze zmíněných příkladů. Neplnění informační povinnosti ve vztahu k insolvenčnímu správci a neplacení záloh na jeho odměnu a hotové výdaje budou blíže rozebrány v kapitole 2.6, a to i z hlediska potenciálně nedbalého či lehkomyšlného přístupu dlužníka k plnění svých povinností v oddlužení.

Co se týče opožděného plnění povinností uložených soudem, případně jejich neplnění, těmito povinnostmi budou v této fázi insolvenčního řízení pravděpodobně především výzvy soudu k opravě či doplnění návrhu na povolení oddlužení či jiné výzvy soudu na dlužníka. Zákonná lhůta k opravě či doplnění návrhu na povolení oddlužení přitom činí maximálně 7 dnů³²⁹, lhůta pro

³²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, č. j. 29 NSČR 32/2011-B-37.

³²⁶ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1387.

³²⁷ BACKA, Jakub. Lehkomyšlný přístup dlužníka jako důvod neúspěšného oddlužení. *Právní rozhledy*, 2021, č. 13–14, s. 472–478.

³²⁸ Toto jednání však s ohledem na odstranění požadavku na předložení seznamu závazků již není možné za lehkomyšlný či nedbalý přístup dlužníka považovat, když dle současné úpravy mu k prokázání úpadku mimo jiné postačuje, aby doložil, že má věřitele alespoň dva.

³²⁹ § 393 odst. 1 InsZ.

splnění jiné výzvy soudu může být i delší³³⁰. Zákonná lhůta k opravě či doplnění návrhu na povolení oddlužení je přitom velmi krátká³³¹, tím spíše pro dlužníky ve VTOS. Pro tyto dlužníky může být velmi obtížné v této lhůtě, případně vůbec, doložit zejména listiny dokládající příjmy za uplynulých 12 měsíců, pakliže se po celou tuto dobu nenacházeli ve VTOS, anebo rozsudky na stanovení výše výživného. Je samozřejmě na dlužníkovi, aby projevoval aktivní přístup ke svému oddlužení a vyvinul maximální možnou snahu při obstarávání povinných příloh či jiných dokumentů dokládajících jeho tvrzení, v čemž mu může pomoci též sepisovatel návrhu na povolení oddlužení. Na druhou stranu se domnívám, že pokud dlužník již v samotném návrhu na povolení oddlužení soudu sdělí, že některé dokumenty není schopen z důvodu svého uvěznění (případně z dalších důvodů) doložit, a tato situace nebude jiná ani v době, kdy bude soudem k jejich doložení vyzván, měl by soud k okolnosti, že se dlužník nachází ve VTOS (případně k dalším okolnostem, které dlužník uvádí), přihlídnout, a nespátřovat automaticky v takovém jednání dlužníka lehkomyšlný či nedbalý přístup. Pakliže se jedná o dokumenty zachycující skutečnosti, které mají význam pro rozhodnutí soudu (což rozsudky stanovující výši výživného s ohledem na výpočet minimální měsíční splátky jistě jsou), může dlužník spolu s vylíčením důvodů, pro které není schopen tyto dokumenty doložit, navrhnout insolvenčnímu soudu, aby si je od příslušných orgánů vyžádal podle § 128 OSŘ.

Absence překážek oddlužení spočívající v předchozích insolvenčních řízeních dlužníka

Výslovná pravidla pro zamítnutí návrhu na povolení oddlužení v důsledku předchozích insolvenčních řízení dlužníka stanoví InsZ v § 395 odst. 3 až 6. Tato pravidla byla zavedena Oddlužovací novelou a z hlediska vstupu do oddlužení představují právní bariéry, které doplňují zmíněnou novelou zavedenou bariéru kvantitativní (požadavek na schopnost splácet minimální měsíční splátku) a bariéru politickou (upřednostnění některých pohledávek, zejména těch na výživném ze zákona).³³² Podle těchto pravidel zamítne insolvenční soud návrh na povolení oddlužení také tehdy, jestliže:

- „v posledních 10 letech před podáním insolvenčního návrhu bylo dlužníku pravomocným rozhodnutím přiznáno osvobození od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, v němž nebyly uspokojeny“³³³, nebo

³³⁰ Například v usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. 6. 2021, č. j. KSPH 67 INS 12213/2021-A-5, stanovil soud dlužníku, t. č. ve VTOS ve Věznici Oráčov, lhůtu 14 dnů ode dne doručení tohoto usnesení, aby sdělil soudu adresu, na které se před nástupem do VTOS zdržoval naposledy.

³³¹ Shodně STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1377.

³³² STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1387.

³³³ § 395 odst. 3 InsZ.

- „v posledních 5 letech před podáním insolvenčního návrhu byl návrh dlužníka na povolení oddlužení pravomocně zamítnut z důvodu, že je jím sledován nepoctivý záměr, nebo jestliže z téhož důvodu nebylo oddlužení schváleno nebo bylo schválené oddlužení zrušeno“³³⁴, nebo
- „v posledních 3 měsících před podáním insolvenčního návrhu vzal dlužník svůj předchozí návrh na povolení oddlužení zpět“³³⁵.

Ze všech zmíněných pravidel připouští InsZ v § 395 odst. 6 výjimku, podle níž se postup podle těchto pravidel neuplatní, „jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, zejména zavázal-li se dlužník z ospravedlnitelného důvodu nebo existuje-li výrazný nepoměr mezi výší dluhu a poskytnutého plnění“. Co se ve světle tohoto ustanovení rozumí ospravedlnitelným důvodem vzniku závazku dlužníka, bude třeba vyložit soudní praxí; Strnad uvádí, že takové důvody lze spatřovat například v případě nákladného léčení či zdravotní péče, přírodní katastrofy či jiné mimořádné události, úmrtí v rodině a tím vyvolanými souvisejícími náklady atd.³³⁶

Domnívám se, že uvěznění dlužníka nepředstavuje v kontextu uvedených právních bariér vstupu do oddlužení žádnou specifickou situaci. Dlužník, ať již na svobodě či ve VTOS, jenž prostřednictvím oddlužení usiluje o druhou šanci v podobě možnosti začít nanovo bez dluhů, by k tomuto institutu měl přistupovat jako k výjimečné nabídce na návrat do ekonomicky aktivní společnosti, s tím, že úplné osvobození od placení pohledávek by se nemělo stát běžnou praxí jeho ekonomického života³³⁷.

2.5.4 Důsledky odmítnutí, vzetí na vědomí zpětvzetí a zamítnutí návrhu na povolení oddlužení

Pokud je dlužníkův návrh na povolení oddlužení insolvenčním soudem odmítnut, zamítnut, či je soudem vzato na vědomí jeho zpětvzetí dlužníkem, může zároveň insolvenční soud rozhodnout o způsobu řešení dlužníkova úpadku konkursem nebo o zastavení insolvenčního řízení.

O tom, že dlužníkův úpadek bude řešen konkursem, může insolvenční soud rozhodnout pouze ve stanovených případech, kterými jsou³³⁸:

- insolvenční soud nezjistí, že majetek dlužníka je pro uspokojení věřitelů zcela nepostačující³³⁹, nebo

³³⁴ § 395 odst. 4 InsZ.

³³⁵ § 395 odst. 5 InsZ.

³³⁶ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1388–1389.

³³⁷ Důvodová zpráva k Oddlužovací novele, s. 34.

³³⁸ Zde připomínám, že práce je zaměřena na dlužníka usilujícího o oddlužení, kterýžto vždy podává insolvenční návrh spojený s návrhem na povolení oddlužení, proto na tomto místě nezmiňuji § 396 odst. 1 písm. a) InsZ ani věřitelské insolvenční návrhy.

³³⁹ § 396 odst. 1 písm. b) InsZ.

- insolvenční soud sice zjistí, že majetek dlužníka je pro uspokojení věřitelů zcela nepostačující, ovšem dlužník ve svém návrhu na povolení oddlužení požádal, aby byl způsobem řešení jeho úpadku konkurs, a rovněž zaplatil zálohu na náklady insolvenčního řízení, pakliže mu povinnost k jejich náhradě byla podle § 108 odst. 2 a 3 InsZ insolvenčním soudem stanovena³⁴⁰.

Tato práce je zaměřena především na nemajetné dlužníky ve VTOS v dluhové pasti a u takových nejspíše nepřichází v úvahu ani jeden z uvedených případů. Je tomu tak především proto, že zde není žádný majetek, který by mohl sloužit pro uspokojení věřitelů, a zároveň v případě takových dlužníků nedává smysl, aby navrhovali soudu jako způsob řešení svého úpadku konkurs, který jim na rozdíl od oddlužení nepřináší zánik té části jejich závazků, které v rámci insolvenčního řízení nebudou uspokojeny³⁴¹.

Pakliže insolvenční soud nerozhodne o řešení dlužníkova úpadku konkursem, insolvenční řízení zastaví a současně uloží dlužníkovi povinnost uhradit odměnu kvalifikované osobě podle § 390a odst. 1 InsZ, pokud bylo právo na odměnu touto osobou uplatněno, odměna dosud nebyla uhrazena a zároveň tato osoba odmítnutí či zamítnutí návrhu na povolení oddlužení nezavinila.³⁴² Právní mocí rozhodnutí soudu o zastavení řízení se insolvenční řízení končí.³⁴³ V případě dlužníků ve VTOS bude tedy spolu s rozhodnutím insolvenčního soudu o odmítnutí, zamítnutí či vzetí na vědomí zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení nejčastěji rozhodnuto o zastavení insolvenčního řízení.

2.5.5 Povolení oddlužení

Nerozhodne-li insolvenční soud o odmítnutí či zamítnutí návrhu na povolení oddlužení nebo nevezme-li na vědomí jeho zpětvzetí dlužníkem, oddlužení povolí.³⁴⁴ Rozhodnutí o povolení oddlužení, které nemusí být odůvodněno³⁴⁵, soud spojí s rozhodnutím o úpadku dlužníka, které při splnění podmínek uvedených v § 136 odst. 3 InsZ³⁴⁶ rovněž nemusí obsahovat odůvodnění; toto spojení obou rozhodnutí v jedno vychází z § 148 odst. 3 InsZ. Z důvodu úspory textu budu rozhodnutí o úpadku spojené s rozhodnutím o povolení oddlužení nadále označovat jako „rozhodnutí o povolení oddlužení“.

³⁴⁰ § 396 odst. 1 písm. c) InsZ.

³⁴¹ § 244 InsZ.

³⁴² § 396 odst. 2 InsZ.

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ § 397 odst. 1 InsZ.

³⁴⁵ Tamtéž.

³⁴⁶ Tedy, že žádný z věřitelů neuplatnil nesouhlasné stanovisko podle § 389 odst. 2 písm. a) InsZ a nejsou zde pochybnosti podle § 397 odst. 1 InsZ.

Rozhodnutí o povolení oddlužení bude obsahovat výroky a další náležitosti uvedené v ustanovení § 136 odst. 2 a 4 InsZ a jeho účinky nastanou jeho zveřejněním v insolvenčním rejstříku³⁴⁷. Účinky, které se pojí s rozhodnutím o povolení oddlužení, vyjmenovává InsZ v § 140a až § 140e. V těchto účincích se promítá povaha insolvenčního řízení jakožto speciálního kolektivního soudního řízení, které nahrazuje dosavadní individuální vymáhání pohledávek dlužníkových věřitelů. Ti jsou po zjištění úpadku dlužníka povinni uplatnit své pohledávky předepsaným způsobem, bez ohledu na to, zda je již na dlužníkovi vymáhají či je již částečně vymohli.³⁴⁸

Pro dlužníka ve VTOS je rozhodnutí o povolení oddlužení důležité zejména v souvislosti s ustanovením insolvenčního správce³⁴⁹ spolu s uložením povinnosti platit zálohy na jeho odměnu a hotové výdaje³⁵⁰. K problematice placení záloh na odměnu a hotové výdaje insolvenčního správce dlužníkem ve VTOS v období od rozhodnutí o úpadku do schválení oddlužení srov. následující kapitolu. Na tomto místě v souvislosti s ustanovením insolvenčního správce zmíním z pohledu dlužníka ve VTOS velmi problematický požadavek insolvenčního soudu, který se v rozhodnutí o povolení oddlužení často objevuje. Jedná se o výrok, jímž insolvenční soud ukládá dlužníkovi, aby neprodleně kontaktoval insolvenčního správce. S tím korespondují i časté výzvy insolvenčních správců na dlužníky zveřejňované v insolvenčním rejstříku, aby je dlužníci bezodkladně kontaktovali na uvedeném telefonním čísle či emailu za účelem sdělení svých kontaktních údajů a dalších informací. Dlužník na svobodě většinou insolvenčního správce kontaktuje telefonicky či emailem, a to zpravidla ještě před tím, než je mu rozhodnutí o povolení oddlužení doručeno, neboť není nijak omezen v přístupu k insolvenčnímu rejstříku a o povolení oddlužení, případně výzvě insolvenčního správce, se tak může dozvědět prakticky ihned po jejich zveřejnění. Dlužník ve VTOS může svého insolvenčního správce kontaktovat pouze písemně a až poté, co je mu rozhodnutí o povolení oddlužení doručeno do věznice. K případné výzvě insolvenčního správce k bezodkladnému kontaktování, pokud je tato zveřejněna pouze v insolvenčním rejstříku, se dlužník ve VTOS přímo nedostane vůbec, může mu být však zprostředkována např. sociálním pracovníkem věznice či sepisovatelem návrhu na povolení oddlužení, pokud je tento nadále s dlužníkem v kontaktu.

³⁴⁷ § 140a odst. 1 věta první InsZ.

³⁴⁸ ZOUBEK, Hynek. In SPRINZ, Petr, JIRMÁSEK, Tomáš, ŘEHÁČEK, Oldřich, VRBA, Milan, ZOUBEK, Hynek a kol. Insolvenční zákon. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 364 – 365.

³⁴⁹ Výrokem insolvenčního soudu podle § 136 odst. 2 písm. b) InsZ.

³⁵⁰ § 136 odst. 4 InsZ.

2.6 Průběh oddlužení do schválení oddlužení

Tato kapitola se zabývá fází insolvenčního řízení, která následuje od chvíle, kdy insolvenční soud povolí řešení dlužníkovy úpadku oddlužením, až do rozhodnutí soudu o schválení oddlužení. V této fázi vystupuje do popředí role insolvenčního správce, který je dlužníkovi v rozhodnutí o povolení oddlužení ustanoven insolvenčním soudem. Mezi hlavní činnosti insolvenčního správce v této fázi insolvenčního řízení patří zejména zjišťování majetkové podstaty dlužníka a vyhotovení jejího soupisu, administrace přihlášených či jinak uplatněných pohledávek dlužníkových věřitelů a jejich následný přezkum, realizace přezkumného jednání s dlužníkem a následné vypracování zprávy o přezkumu a zprávy pro oddlužení a jejich předložení insolvenčnímu soudu. Z pohledu dlužníka je tato fáze insolvenčního řízení charakteristická na jedné straně jeho povinnostmi, které spočívají především v poskytování nezbytné součinnosti insolvenčnímu správci, placení záloh na jeho odměnu a hotové výdaje a účasti na přezkumném jednání, na straně druhé pak jeho právy, zejména pokud jde o nahlížení do seznamu přihlášených pohledávek a činění popěrných úkonů.

I v této fázi insolvenčního řízení přináší výkon trestu odnětí svobody dlužníka z hlediska plnění jeho práv a povinností různá specifika. Těmto specifikům se po teoretické i praktické stránce věnují následující podkapitoly.

2.6.1 Placení záloh na odměnu a hotové výdaje insolvenčního správce

Povinnost platit zálohy na odměnu a hotové výdaje insolvenčního správce (dále jen „zálohy IS“) uloží insolvenční soud dlužníkovi v rozhodnutí o povolení oddlužení.³⁵¹ Tyto zálohy je dlužník povinen platit k rukám insolvenčního správce každý měsíc počínaje měsícem, v němž je rozhodnutí o povolení oddlužení vydáno. Výše záloh IS odpovídá částce 900 Kč bez DPH; je-li insolvenční správce plátcem DPH, činí výše záloh 1 089 Kč. Tato částka náleží insolvenčnímu správci od povolení oddlužení po celou dobu jeho trvání, rozdíl je ovšem ve způsobu jejího placení. Tento rozdíl se nejvíce projevuje u dlužníků, kterým bylo na dluhy sráženo ze mzdy v rámci výkonu rozhodnutí či exekuce ještě před zahájením insolvenčního řízení. Po zahájení insolvenčního řízení plátce mzdy dlužníka již neposílá sražené částky dlužníkovým věřitelům či exekutorům, nýbrž tyto prostředky deponuje na svém účtu, až do schválení oddlužení. Z příjmového hlediska se tedy pro dlužníka příliš mnoho nemění, neboť stále dostává mzdu po srážkách. Od povolení oddlužení má dlužník povinnost platit zálohy IS, přičemž tyto platí ze mzdy po srážkách, čímž se naopak jeho příjmová situace dočasně zhoršuje, neboť má na živobytí měsíčně o 900 Kč, resp. 1 089 Kč méně. Po schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře

³⁵¹ § 136 odst. 4 InsZ.

se zpeněžením majetkové podstaty si insolvenční správce již bere zálohy ze splátky do oddlužení. Pro dlužníky tedy představuje období od povolení do schválení oddlužení z hlediska financí poněkud napjatější období; tato doba přitom podle zkušeností RUBIKON Centra činí v průměru přibližně šest měsíců³⁵².

Placení záloh IS je jednou ze stěžejních povinností dlužníka v období od povolení do schválení oddlužení. Podle Backy³⁵³ by případné neplacení těchto záloh mohlo být považováno za lehkomyšlný přístup dlužníka a vést k neschválení oddlužení, ovšem současně jen za situace, kdy nedochází k deponaci srážek z dlužníkovy příjmu či zde nejsou jiné specifické okolnosti³⁵⁴. K otázce neplacení záloh IS dlužníkem v případě, kdy jsou mu z příjmu prováděny srážky a dochází k jejich deponaci, se vyjádřil Vrchní soud v Praze a dovodil, že v případech, „kdy zaměstnavatel dlužníka deponoval srážky ze mzdy v zákonné výši, nelze neplacení záloh na odměnu správce a na náhradu hotových výdajů poté, co jim bylo povoleno oddlužení, považovat za lehkomyšlný a nedbalý přístup dlužníků k plnění povinností v insolvenčním řízení. Protože bylo zřejmé, že po schválení oddlužení dlužníků bude z těchto srážek možné uspokojit nejen odměnu správce a jeho hotové výdaje, ale i uspokojovat pohledávky věřitelů.“³⁵⁵

Ve výroku, v němž insolvenční soud ukládá dlužníkovi povinnost platit zálohy IS, bývá často obsažena i výzva na dlužníka, aby insolvenčního správce neprodleně kontaktoval a dohodl s ním způsob provádění plateb. Dlužník ve VTOS se s insolvenčním správcem, který mu byl ustanoven, může spojit písemně dopisem, který odešle na adresu insolvenčního správce, která je uvedena v rozhodnutí o povolení oddlužení. Pro rychlejší komunikaci může dlužník v dopise insolvenčního správce požádat o sdělení kontaktního telefonu a následně požádat věznic, aby mu byl telefonický kontakt s insolvenčním správcem umožněn. Ze zákona má odsouzený právo na telefonický kontakt s osobami blízkými a se svým obhájcem nebo advokátem, který ho zastupuje v jiné věci.³⁵⁶ Telefonický kontakt s jinými osobami lze odsouzenému povolit v zájmu jeho nápravy nebo z jiného závažného důvodu.³⁵⁷ Domnívám se, že umožnění odsouzenému telefonovat s jeho insolvenčním správcem, aby mu v insolvenčním řízení mohl poskytovat včasnou součinnost, takovým závažným důvodem je. Je nutné mít na paměti, že odsouzený ne vždy plně rozumí písemným sdělením insolvenčního správce, jež jsou mnohdy psána odborným jazykem s využitím

³⁵² Shodně BACKA (2021) op. cit. pozn. 327, s. 472-478.

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ Jako příklad takových okolností uvádí Backa nečekaný úraz či krátkodobý výpadek příjmů dlužníka.

³⁵⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 8. 2020, č. j. 1 VSPH 1013/2020-B-23.

³⁵⁶ § 18 odst. 1 a 2 ZoVTOS.

³⁵⁷ § 18 odst. 3 ZoVTOS.

zákonných formulací. Z tohoto důvodu může být výlučně písemná komunikace zdlouhavá, zatímco v rámci telefonického kontaktu se většina nedorozumění objasní prakticky ihned.

Co se týče samotného placení záloh IS, již bylo řečeno, že možnosti dlužníka disponovat s financemi jsou ve výkonu trestu značně omezeny. Pokud dlužník ve VTOS pracuje a jsou mu z odměny činěny srážky podle VoSO, může volně nakládat pouze s kapesným, na které se použije 17 % z jeho čisté odměny. Pokud je odsouzený pracovní zařazen v I. pracovní skupině, odpovídá kapesné z jeho pracovní odměny částce přibližně 1 225 Kč, ve II. pracovní skupině je to pak částka přibližně 1 715 Kč, ve III. pracovní skupině jde o částku přibližně 2 328 Kč a ve IV. pracovní skupině činí kapesné přibližně 2 880 Kč.³⁵⁸ Z uvedených údajů je možné usuzovat, že platit zálohy IS ve výši 1 089 Kč by si teoreticky mohl dovolit i dlužník ve VTOS, který je zařazen v nejnižší, tedy v I. pracovní skupině. Takovýto úsudek má ovšem dvě zásadní úskalí. Za prvé je důležité vzít na zřetel, že uvedené výše částek kapesného platí pouze za předpokladu, že odsouzený pracuje na plný úvazek a v daném měsíci odpracuje veškeré hodiny, které na tento úvazek připadají. V praxi se ovšem toto děje spíše výjimečně a odsouzení zpravidla v daném měsíci odpracují hodin méně, k čemuž přispívá i skutečnost, že ve věznicích se často pracovní úvazky dělí mezi vícero odsouzených. Za druhé je nutné si uvědomit, že pokud odsouzenému nejsou zasílány peníze zvenčí, představuje pro něho kapesné opravdu jediné finance, se kterými může ve vězení volně nakládat. Z kapesného tak odsouzený provádí veškeré nákupy potravin a věcí osobní potřeby v prodejně věznice, náklady spojené s korespondencí, použitím telefonu atd. Pokud by odsouzený, který je zařazen v I. pracovní skupině, odpracoval veškeré hodiny v měsíci a obdržel kapesné ve výši 1 225 Kč, zbyly by mu po zaplacení záloh IS k dalšímu užití finanční prostředky ve výši 136 Kč.

Další finanční prostředky, se kterými může odsouzený volně nakládat, představují peníze zaslané mu do věznice zvenčí poté, co je věznice rozúčtuje postupem, který je popsán v podkapitole 1.3.2 této práce. Z hlediska hrazení záloh IS se jeví zasílání prostředků na tyto zálohy odsouzenému do věznice jako zbytečně komplikované. V případě, že má odsouzený mimo VTOS někoho, kdo je schopen a ochoten za něho zálohy IS hradit, je efektivnější a jednodušší, bude-li tato osoba úhrady na zálohy IS poukazovat přímo na účet insolvenčního správce.

Pokud dlužník ve VTOS nemá dostačující příjem na to, aby zálohy IS v období od povolení do schválení oddlužení platil z kapesného, a není zde ani žádná další osoba, která by mu s těmito

³⁵⁸ Částky jsou počítány z odměn odsouzeného v jednotlivých pracovních skupinách, k tomu srov. tabulku v podkapitole 1.3.2, kdy se z odměny nejprve srazí a odvede pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na veřejné zdravotní pojištění a zálohu na daň z příjmů fyzických osob. Následně jsou z tzv. čisté odměny prováděny srážky dle VoSO, kdy 17 % připadá právě na kapesné.

platbami vypomohla, nezbyvá mu, než se pokusit docílit toho, že budou zálohy IS uhrazeny po schválení oddlužení ze srážek z odměny, které věznice deponuje od zahájení insolvenčního řízení. Domnívám se, že by nebylo příliš spravedlivé, kdyby dlužník ve VTOS, který jinak splňuje všechny podmínky pro schválení oddlužení, nebylo oddlužení schváleno pouze z důvodu jeho objektivní nemožnosti platit v období od povolení do schválení oddlužení zálohy IS. Zároveň je třeba mít na zřeteli, že na postup, kdy budou zálohy IS uhrazeny z deponovaných srážek z odměny, neexistuje žádný nárok. K jeho dosažení je zapotřebí, aby dlužník aktivně komunikoval jak s insolvenčním správcem, tak s insolvenčním soudem a vysvětlil mimořádnost své situace, která mu placení záloh velmi ztěžuje, až znemožňuje. Jak vyplývá ze zkušeností RUBIKON Centra, v případě dlužníků ve VTOS přistupují insolvenční správci k jejich žádostem o uhrazení záloh z deponovaných peněz spíše vstřícně. V některých případech požadují insolvenční správci, aby se dlužník s touto žádostí obrátil na insolvenční soud. Dle zkušeností RUBIKON Centra jsou insolvenční soudy k žádostem dlužníků ve VTOS o úhradu záloh IS z deponovaných peněz rovněž vstřícné; úhradu záloh IS buď nechají na domluvě dlužníka a insolvenčního správce³⁵⁹, případně vyjádří stanovisko z výše zmíněného rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, že soud v případě deponování srážek ze mzdy nebude považovat za důvod pro nechválení oddlužení nezaplacení všech záloh IS³⁶⁰. V některých případech se insolvenční soud obrací přímo na danou věznici s pokynem, aby zálohy IS poukazovala z deponovaných prostředků z odměny na bankovní účet zřízený insolvenčním správcem pro dané insolvenční řízení.³⁶¹

2.6.2 Přezkumné jednání, zpráva o přezkumu a pro oddlužení, soupis majetkové podstaty

Přezkumným jednáním se rozumí osobní jednání insolvenčního správce s dlužníkem, jehož předmětem je přezkoumání pohledávek, které byly řádně a včas přihlášeny do insolvenčního řízení. Zajištění a realizace přezkumného jednání ve smyslu osobního jednání insolvenčního správce s dlužníkem je ovšem jen jednou z dílčích činností insolvenčního správce v rámci celého procesu přezkumu pohledávek při oddlužení.³⁶² Konečným výstupem tohoto procesu je zpráva o přezkumu, kterou spolu se všemi povinnými přílohami a se zprávou pro oddlužení předkládá insolvenční správce insolvenčnímu soudu.

Insolvenční správce sdělí dlužníkovi datum a místo přezkumného jednání nejméně 7 dní předem.³⁶³ Insolvenční správce s dostatečným předstihem o datu a místu konání přezkumného

³⁵⁹ Např. v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod sp. zn. KSUL 23 INS 7525/2021.

³⁶⁰ Např. v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod sp. zn. KSUL 63 INS 10304/2021.

³⁶¹ Např. v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. KSPH 72 INS 11655/2021.

³⁶² SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1110.

³⁶³ § 410 odst. 2 InsZ.

jednání informuje rovněž insolvenční soud; často bývá tato povinnost insolvenčnímu správci uložena insolvenčním soudem v rozhodnutí o povolení oddlužení, ačkoli insolvenční zákon ji výslovně nezmiňuje. Insolvenční správce je ovšem povinen postupovat při výkonu své funkce pečlivě a svědomitě³⁶⁴, přičemž tento požadavek je při přezkoumání pohledávek naplněn mimo jiné i tím, že insolvenční správce bez zbytečného odkladu oznámí insolvenčnímu soudu datum a místo konání přezkumného jednání s dlužníkem, jakož i každou jeho změnu³⁶⁵.

Naproti tomu je v rozhodnutí o povolení oddlužení vždy obsažen výrok, jímž je insolvenčnímu správci uložena povinnost podat insolvenčnímu soudu ve lhůtě do 30 dnů po uplynutí lhůty k přihlášení pohledávek zprávu o přezkumu, zprávu pro oddlužení a předložit soupis majetkové podstaty.³⁶⁶

Místo přezkumného jednání není insolvenčním zákonem předepsáno, v praxi je přezkumné jednání nejčastěji realizováno na adrese sídla či provozovny insolvenčního správce anebo v místě bydliště dlužníka. V případě dlužníka ve VTOS je zřejmé, že žádné z právě jmenovaných míst nepřipadá v úvahu. Přezkumná jednání dlužníků ve VTOS se tedy nejčastěji konají v místě příslušné věznice. Není však výjimkou, že jsou s dlužníky ve VTOS přezkumná jednání realizována i na dálku prostřednictvím internetu s využitím online platform typu Skype apod.³⁶⁷

Přihlášené pohledávky jsou přezkoumávány na základě seznamu přihlášených pohledávek, který sestaví insolvenční správce podle § 189 InsZ. Tento seznam insolvenční správce sestavuje a doplňuje tak, aby jej mohl uzavřít po uplynutí lhůty k podání přihlášek pohledávek a zároveň v dostatečném předstihu před konáním přezkumného jednání.³⁶⁸ Účastníci insolvenčního řízení mají ze zákona právo nahlížet u insolvenčního správce do seznamu přihlášených pohledávek a do dokladů, na jejichž základě byl seznam sestaven. Dlužník ve VTOS je však na tomto svém právu zkrácen, neboť z podstaty svého uvěznění se k takovému nahlédnutí dostavit nemůže. Dlužník ve VTOS nemá ani možnost nahlížet do insolvenčního rejstříku, v němž jsou jednotlivé přihlášky pohledávek zveřejňovány a nemá tudíž až do samotného konání přezkumného jednání žádnou představu o tom, kolik věřitelů uplatnilo přihláškou svou pohledávku v jeho insolvenčním řízení a v jaké výši.

³⁶⁴ § 36 odst. 1 InsZ.

³⁶⁵ § 9 písm. b) vyhlášky č. 121/2019 Sb., o materiálním vybavení a standardech výkonu funkce insolvenčního správce.

³⁶⁶ § 136 odst. 2 písm. f) InsZ.

³⁶⁷ Přezkumná jednání s dlužníky ve VTOS byla prostřednictvím internetu na dálku realizována např. v insolvenčních řízeních vedených u Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. KSOS 12 INS 20693/2020 a KSOS 22 INS 3653/2021 či v insolvenčních řízeních vedených u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. KSPH 72 INS 11834/2021 a KSPH 61 INS 15474/2020.

³⁶⁸ § 189 odst. 2 InsZ.

Insolvenční správce provede vlastní přezkum přihlášených pohledávek tak, že v seznamu přihlášených pohledávek u každé z pohledávek výslovně uvede, zda ji on sám, dlužník nebo věřitel popírá či nepopírá. Stanovisko dlužníka k jednotlivým přihlášeným pohledávkám insolvenční správce zjistí na přezkumném jednání s dlužníkem. Ještě před zjištěním stanoviska by však měl insolvenční správce dlužníka poučit o důvodech a průběhu přezkoumání pohledávek, jakož i o možnosti popírat přihlášené pohledávky, o popěrných důvodech a o účincích takového popření.³⁶⁹ Poté insolvenční správce přistoupí k jednotlivým přihlášeným pohledávkám podle seznamu přihlášených pohledávek. Dlužníkovi sdělí podstatný obsah každé přihlášené pohledávky a zjistí jeho stanovisko, zda každou jednotlivou pohledávku uznává či popírá.

Právo dlužníka ve VTOS popírat přihlášené pohledávky není formálně nijak omezeno, je však nutné vzít na zřetel skutečnost, že přezkumné jednání je v praxi pro dlužníka ve VTOS prvním okamžikem, kdy zjistí, jaké pohledávky byly v jeho insolvenčním řízení přihlášeny a nemá tak ve srovnání s dlužníkem na svobodě žádný čas k tomu, aby se před přezkumným jednáním na popírání přihlášených pohledávek náležitě připravil, například obstaráním všech dokumentů dokládajících jeho tvrzení apod.

Insolvenční správce by se měl na přezkumném jednání dlužníka rovněž dotázat, zda v případě, že mu nebude oddlužení schváleno, žádá, aby byl jako způsob řešení jeho úpadku zvolen konkurs, a poučit ho o důsledcích plynoucích z takovéto žádosti.³⁷⁰ Kromě uvedeného by osobní jednání s dlužníkem mělo vést též k odstranění případných pochybností o celkové situaci dlužníka a zbývajících nejasností ohledně jeho oddlužení.³⁷¹ Přezkumné jednání končí skončením osobního jednání insolvenčního správce s dlužníkem.³⁷² Insolvenční správce poté písemně vyrozumí věřitele, jehož nevykonatelná pohledávka byla popřena a poučí jej o dalším postupu.³⁷³ Po skončení přezkumného jednání a případném vyrozumění věřitele, jehož nevykonatelná pohledávka byla popřena, vypracuje insolvenční správce několik dokumentů, které následně poslouží insolvenčnímu soudu jako podklady pro rozhodnutí o schválení či neschválení oddlužení a o jeho způsobu.³⁷⁴ Těmito dokumenty jsou zpráva o přezkumu, zpráva pro oddlužení a soupis majetkové podstaty a insolvenční správce je podává insolvenčnímu soudu na předepsaných elektronických formulářích.

³⁶⁹ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1111.

³⁷⁰ Tamtéž.

³⁷¹ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1468.

³⁷² § 410 odst. 2 InsZ.

³⁷³ Tamtéž.

³⁷⁴ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1470.

Zpráva o přezkumu je konečným výstupem z přezkumu pohledávek v oddlužení; obsahuje zejména obecné informace o insolvenčním řízení a o průběhu a výsledku přezkoumání přihlášených pohledávek.³⁷⁵ Její náležitosti stanoví § 19 VoNP. Součástí zprávy o přezkumu je záznam o jednání s dlužníkem, který musí být podepsaný dlužníkem a insolvenčním správcem, seznam přihlášených pohledávek a doklad o písemném vyrozumění věřitele, jehož nevykonatelná pohledávka byla popřena.³⁷⁶

Zpráva pro oddlužení je dokument, v němž insolvenční správce zhodnotí předpokládané plnění věřitelům při realizovaných způsobech oddlužení, odůvodní ocenění položek v soupisu majetkové podstaty, a nachází-li se v majetkové podstatě nemovitá věc, připojí ke zprávě pro oddlužení též znalecký posudek.³⁷⁷ Pokud insolvenční správce navrhuje provést oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty, připojí ke zprávě pro oddlužení rovněž propočet předpokládaného uspokojení nezajištěných věřitelů, návrh distribučního schématu splátkového kalendáře pro jednotlivé nezajištěné věřitele a vyjádření k návrhu dlužníka na stanovení jiných než zákonem určených měsíčních splátek.³⁷⁸ Náležitosti zprávy pro oddlužení stanoví § 18 VoNP.

V případě dlužníků ve VTOS může být sestavení zprávy pro oddlužení pro insolvenční správce poněkud komplikované, neboť elektronický formulář, na němž zprávu pro oddlužení podávají, není ve své současné podobě připraven na oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty dlužníků ve VTOS, jejichž příjem tvoří odměna za práci. Nepřípravenost formuláře je patrná především v částech, které operují s příjmy dlužníka a vypočítávají předpokládanou míru uspokojení pohledávek věřitelů. Tak například formulář neumožňuje v části *C2. Příjmy dlužníka* zvolit jako typ příjmu dlužníka odměnu za práci ve VTOS. Z praxe vyplývá, že mezi insolvenčními správci nepanuje v určování typu příjmu v tomto případě jednota; příjem z odměny za práci ve VTOS bývá nejčastěji označován jako mzda/plat, případně jiný. Časté jsou případy, kdy insolvenční správce uvede částku odpovídající výši srážky z odměny odsouzeného určené do oddlužení jako příspěvek na splátky v části *C3. Příspěvky na splátky*, přičemž jako přispěvatel je označen sám dlužník. Tento postup insolvenční správci volí především s ohledem na skutečnost, že elektronický formulář z hodnot příjmů dlužníka automaticky dopočítává procentuální míru a peněžní výši uspokojení pohledávek nezajištěných věřitelů při jednotlivých způsobech oddlužení do kolonek v části *C9. Předpokládaná míra uspokojení nezajištěných věřitelů*, přičemž formulář neobsahuje výpočet srážek z odměny odsouzeného dle

³⁷⁵ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1110.

³⁷⁶ § 410 odst. 2 InsZ.

³⁷⁷ § 398a odst. 2 InsZ.

³⁷⁸ Tamtéž.

VoSO. Pokud insolvenční správce uvede výši odměny odsouzeného jako příjem dlužníka pouze v části C2., budou kolonky v části C9. často nulové, neboť výše odměny za práci odsouzeného zařazeného v I. nebo ve II. pracovní skupině je pro standardní výpočet srážek v oddlužení příliš nízká, když nedosahuje ani výše tzv. nezabavitelné částky, která nesmí být sražena povinnému ze mzdy při výkonu rozhodnutí podle NoNČ.

Kromě číselných propočetů předpokládané výše a míry uspokojení pohledávek dlužnických věřitelů by se měl insolvenční správce ve zprávě pro oddlužení též vyjádřit k tomu, jak reálné tyto předpoklady jsou, zda se v průběhu oddlužení očekává změna v dlužnickových příjmech, jakým způsobem tato změna ovlivní uspokojení pohledávek apod.³⁷⁹ V případě dlužníků ve VTOS, u nichž není jisté, že po celý čas trvání oddlužení budou ve výkonu trestu, jsou tyto informace velmi významné, zejména s ohledem na diametrální rozdíl ať už v možnostech zajištění příjmu či v jeho výši ve VTOS a na svobodě. Jsem toho názoru, že zpráva pro oddlužení dlužníků ve VTOS by měla obsahovat též datum pevného výstupu dlužníka z vězení spolu s informací, jak hodlá po výstupu řešit zajištění příjmu, z něhož budou hrazeny splátky do oddlužení.

Posledním dokumentem, který musí insolvenční správce předložit insolvenčnímu soudu spolu se zprávou o přezkumu a zprávou pro oddlužení ve lhůtě 30 dnů po uplynutí lhůty k přihlášení pohledávek, je soupis majetkové podstaty. Soupis majetkové podstaty je listina, do níž se zapisuje majetek náležející do majetkové podstaty.³⁸⁰ Do majetkové podstaty náleží majetek, který dlužníkovi patřil k okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, a dále též majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení.³⁸¹ Náležitosti a povinné přílohy formuláře soupisu majetkové podstaty stanoví § 12 VoNP.

Dlužník je povinen poskytnout insolvenčnímu správci při zjišťování majetkové podstaty všestrannou součinnost³⁸², zejména mu musí umožnit přístup na všechna místa, kde má umístěn majetek náležející do majetkové podstaty³⁸³. Možnosti dlužníka ve VTOS poskytovat insolvenčnímu správci součinnost při zjišťování majetkové podstaty jsou vzhledem k jeho uvěznění poněkud omezené. Pokud odsouzený vlastní majetek, který je součástí majetkové podstaty, a tento majetek se nachází mimo věznici, měl by insolvenčnímu správci poskytnout informace o místě, kde se majetek nachází, a dle svých možností prohlídku a ocenění tohoto majetku insolvenčnímu správci umožnit, například s pomocí osoby, s níž se na tom domluví.

³⁷⁹ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1422.

³⁸⁰ § 217 odst. 1 InsZ.

³⁸¹ § 205 odst. 1 InsZ.

³⁸² § 210 odst. 1 InsZ.

³⁸³ § 212 odst. 1 InsZ.

V rámci věznice mohou mít dlužníci svůj majetek zásadně na třech místech. Věci osobní potřeby uchovává odsouzený uloženy v uzamykatelné skříňce, která k tomuto účelu slouží; tyto věci ovšem nejsou podle § 207 odst. 1 InsZ součástí majetkové podstaty, neboť se jedná o věci vyloučené z výkonu rozhodnutí ve smyslu § 322 OSŘ.

Dále může mít odsouzený svůj majetek v úschově věznice; do úschovy je odsouzený povinen odevzdat věci, jejichž držení s ohledem na jejich cenu, množství nebo způsob používání je zakázáno nebo je v rozporu s účelem výkonu trestu³⁸⁴. Není vyloučeno, že se v úschově věznice nachází majetek odsouzeného, který náleží do majetkové podstaty. Pokud tomu tak je, má příslušná věznice podle § 213 InsZ povinnost oznámit to insolvenčnímu správci, jakmile se dozví o vydání rozhodnutí o úpadku a na jeho výzvu mu musí umožnit prohlídku a ocenění tohoto majetku.

Posledním místem, na němž má odsouzený svůj majetek ve věznici, je účet zřízený a vedený věznicí, na jehož jednotlivých podúčtech má uloženy veškeré finanční prostředky, jelikož držení finanční hotovosti je ve VTOS zakázáno³⁸⁵. Ne všechny prostředky na účtu odsouzeného jsou však součástí majetkové podstaty, neboť některé nelze postihnout výkonem rozhodnutí nebo exekucí ve smyslu § 207 odst. 1 InsZ. Pokud odsouzený ve VTOS pracuje, náleží podle § 207 odst. 2 InsZ do majetkové podstaty jeho odměna za práci v rozsahu, v jakém z ní mohou být při výkonu rozhodnutí či exekuci uspokojeny přednostní pohledávky. K uspokojení přednostních pohledávek může být použito 49 % z čisté odměny + 23 % z čisté odměny v částce převyšující 1 500 Kč; k tomu blíže srov. podkapitoly 1.3.2 a 2.5.3 této práce. Tato část z odměny odsouzeného tedy náleží do majetkové podstaty a po zahájení insolvenčního řízení budou tyto prostředky nadále věznicí deponovány a jejich výši uvede insolvenční správce v soupisu majetkové podstaty.

Součástí majetkové podstaty bude dále i úložné. Úložné je tvořeno srážkami z odměny odsouzeného ve výši 11 % z čisté odměny, kapesným nevyplaceným z důvodu uložení kázeňského trestu a částkami, které vznikly zaokrouhlováním při výpočtu srážek z pracovní odměny.³⁸⁶ Úložné ovšem nebude součástí majetkové podstaty v plném rozsahu, ale pouze v části, v níž přesahuje částku 35 000 Kč. Do této částky totiž není možné úložné postihnout výkonem rozhodnutí ani exekucí.³⁸⁷ Ani odsouzený nemůže s úložným do částky 35 000 Kč zásadně disponovat³⁸⁸; smyslem úložného je, aby měl odsouzený bezprostředně po svém propuštění

³⁸⁴ § 28 odst. 2 písm. j) ZoVTOS.

³⁸⁵ § 25 odst. 1 ZoVTOS.

³⁸⁶ § 7 odst. 1 VoSO.

³⁸⁷ § 7 odst. 3 a 4 VoSO ve spojení s § 16 odst. 6 NGŘ.

³⁸⁸ Výjimku představuje pouze možnost odsouzeného použít část úložného, která převyšuje 500 Kč, na úhradu zdravotní péče nehrazené z veřejného zdravotního pojištění, úhradu regulačních poplatků, nákup nezbytných léčivých

z výkonu trestu k dispozici finanční prostředky k zajištění svých nezbytných potřeb a k pokrytí životních nákladů, jako je cestovné do místa návratu, bydlení, strava apod. V tomto ohledu tedy plní úložné především resocializační funkci, neboť odsouzený z věznice odchází s určitými prostředky tzv. do začátku, čímž se snižuje riziko, že si tyto prostředky obstará trestnou činností. Pokud by do majetkové podstaty byly zahrnuty veškeré prostředky úložného, pozbylo by úložné svého významu, neboť by odsouzený po svém propuštění na svobodu neobdržel ničeho.

U zadlužených odsouzených, kteří před vstupem do oddlužení čelili mnohačetným exekucím, nebývají soupisy majetkové podstaty zpravidla příliš obsáhlé. Pokud tito dlužníci kdy vlastnili majetek, z něhož by bylo možné uspokojit pohledávky jejich věřitelů, došlo k tomu již v rámci vykonávacího řízení. U těchto odsouzených tedy soupis majetkové podstaty zahrnuje toliko jejich příjem z odměny ve výkonu trestu, prostředky deponované věznicí po zahájení insolvenčního řízení a část úložného v částce převyšující částku 35 000 Kč.

Jakmile insolvenční správce vypracuje zprávu o přezkumu, zprávu pro oddlužení a soupis majetkové podstaty, odešle tyto dokumenty insolvenčnímu soudu. Insolvenční soud došlá podání nejprve přezkoumá a případně insolvenčního správce vyzve k odstranění chyb a nejasností v nich obsažených.³⁸⁹ Po případné úpravě těchto dokumentů o nich insolvenční soud uvědomí účastníky řízení tím, že je zveřejní vyhláškou v insolvenčním rejstříku.³⁹⁰ Současně insolvenční soud uvědomí účastníky řízení o tom, že do sedmi dnů od zveřejnění této vyhlášky v insolvenčním rejstříku mohou proti zveřejněným dokumentům podat námitky, avšak nikoli proti popěrným úkonům.³⁹¹

Projednání a rozhodnutí o námitkách je specifikováno v ustanovení § 398a odst. 5 a 6 InsZ; posouzení námitek je nejprve na insolvenčním správci, konečné rozhodnutí o nich však náleží insolvenčnímu soudu, který se s námitkami vypořádá nejpozději v rozhodnutí o schválení či neschválení oddlužení. Za účelem projednání námitek může insolvenční soud též nařídit jednání. Dlužníkovi věřitelé, kteří hlasovali o přijetí způsobu oddlužení, mohou namítat, že jsou zde skutečnosti, které by jinak odůvodňovaly odmítnutí nebo zamítnutí návrhu na povolení oddlužení.³⁹² Tyto námitky mohou uplatnit nejpozději do skončení schůze věřitelů, která rozhodovala o způsobu oddlužení, a pokud není schůze svolána, do sedmi dnů od zveřejnění zprávy pro oddlužení v insolvenčním rejstříku.³⁹³ Insolvenční soud rozhodne o těchto námitkách

přípravků, nákup potravin pro zvláštní lékařské účely a nákup zdravotnických prostředků předepsaných lékařem, srov. § 7 odst. 4 VoSO.

³⁸⁹ § 398a odst. 3 InsZ.

³⁹⁰ § 398a odst. 4 věta první InsZ.

³⁹¹ § 398a odst. 4 věta druhá InsZ.

³⁹² § 403 odst. 2 InsZ.

³⁹³ Tamtéž.

nejpozději v rozhodnutí o schválení či neschválení oddlužení; za účelem jejich projednání může rovněž nařídit jednání, které může s ohledem na zásadu hospodárnosti spojit s projednáním námitek podle § 398a odst. 4 InsZ.

Ze zkušeností RUBIKON Centra vyplývá, že námítka, ať už dle § 398a odst. 4 či § 403 odst. 2 InsZ, jsou uplatňovány naprosto minimálně, a to jak v insolvenčních řízeních dlužníků na svobodě, tak u těch ve VTOS. Z 22 insolvenčních řízení klientů ve VTOS zahájených v letech 2019–2021, která se v době uzavření rukopisu této práce nachází ve stadiu schváleného oddlužení, došlo k podání námitek v jediném případě.³⁹⁴

2.6.3 Schválení oddlužení

Insolvenční soud rozhodne o tom, zda oddlužení schvaluje, neprodleně poté, co je skončeno jednání, na němž byly projednány námítka věřitelů podle § 403 odst. 3 InsZ, a pokud nebyly tyto námítka ze strany věřitelů uplatněny nebo soud k jejich projednání jednání nenařizoval, rozhodne o schválení oddlužení neprodleně po uplynutí lhůty k podání těchto námitek.³⁹⁵ V případě, že byla k rozhodnutí o způsobu oddlužení svolána schůze věřitelů, rozhodne insolvenční soud o schválení oddlužení až po jejím skončení.³⁹⁶

Insolvenční soud neschválí oddlužení dlužníka, pakliže v průběhu insolvenčního řízení vyjdou najevo skutečnosti, které by jinak odůvodňovaly odmítnutí či zamítnutí návrhu na povolení oddlužení.³⁹⁷ Ke skutečnostem odůvodňujícím odmítnutí a zamítnutí návrhu na povolení oddlužení srov. podkapitoly 2.5.1 a 2.5.3, respektive; jde o stejné skutečnosti, které je povinen uvést ve zprávě pro oddlužení insolvenční správce a které mohou uplatnit dlužníkovi věřitelé v rámci podaných námitek³⁹⁸. V případě neschválení oddlužení může insolvenční soud současně rozhodnout o způsobu řešení dlužníkova úpadku konkursem, avšak jen za určitých podmínek, které jsou specifikovány v ustanovení § 405 odst. 2 InsZ. V zásadě je pro toto rozhodnutí třeba,

³⁹⁴ Jednalo se o insolvenční řízení vedené u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod sp. zn. KSUL 92 INS 21241/2020, kdy věřitel uplatnil námítka dle § 403 odst. 2 InsZ, v nichž poukazoval na možný nepoctivý zájem dlužníka s ohledem především na nízkou předpokládanou hodnotu uspokojení pohledávek věřitelů a trestní minulost dlužníka. S námítkami se insolvenční soud vypořádal v usnesení ze dne 27. 5. 2021, č.j. KSUL 92 INS 21241/2020-B-12, v němž schválil oddlužení dlužníka plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty a k uplatněným námítkám deklaroval že „Soud neshledal v jednání dlužníka nepoctivý záměr, když pouze ve skutečnosti, že je ve výkonu trestu a má minimální příjem nelze dle názoru soudu spatřovat nepoctivý záměr, i když nutno podotknout, že s ohledem na výši dluhů je nabízené plnění skutečně minimální, a pokud by dlužník nebyl ve výkonu trestu, mohl by dosáhnout rozhodně vyššího uspokojení věřitelů, přičemž je zde bohužel předpoklad, že ve výkonu trestu bude po celou dobu insolvenčního řízení a skutečně nebude možné posuzovat úsilí dlužníka při uspokojování pohledávek nezajištěných věřitelů optikou dlužníka, který by byl na svobodě a měl by širší možnosti uplatnění.“

³⁹⁵ § 404 věta první InsZ.

³⁹⁶ § 404 věta druhá InsZ.

³⁹⁷ § 405 odst. 1 InsZ.

³⁹⁸ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1090.

aby zde byl buď nějaký majetek dlužníka, který nebude dle zjištění insolvenčního soudu zcela nepostačující k uspokojení dlužníkových věřitelů anebo žádost ze strany dlužníka, aby byl v případě neschválení oddlužení jeho úpadek řešen konkursem za současného zaplacení zálohy na náklady insolvenčního řízení dlužníkem, pokud mu insolvenční soud povinnost k její úhradě stanovil. V případě dlužníků ve VTOS se v případě neschválení jejich oddlužení nedá příliš předpokládat, že insolvenční soud rozhodne o řešení jejich úpadku konkursem, a to zejména proto, že ve většině případů nebude zjištěn žádný jejich majetek, který by nebyl pro uspokojení jejich věřitelů zcela nepostačující. Zároveň vzhledem k povaze konkursu, kterýžto dlužníkům nepřináší oproti oddlužení žádné dobrodiní v podobě zániku vymahatelnosti dluhů v jejich neuhrazené části, nebude častá ani situace, kdy by sami dlužníci projevíli zájem o tento způsob řešení jejich úpadku.

Pokud insolvenční soud dlužníkovo oddlužení neschválí a nebude splněna žádná z podmínek pro rozhodnutí řešení dlužníkova úpadku konkursem, soud spolu s rozhodnutím o neschválení oddlužení insolvenční řízení zastaví a současně rozhodne o odměně a nákladech insolvenčního správce a rovněž zproští insolvenčního správce jeho funkce.³⁹⁹

V případě, že insolvenční soud neshledá důvody pro neschválení oddlužení, vydá rozhodnutí, v němž oddlužení dlužníka schválí.⁴⁰⁰ Oddlužení dlužníků ve VTOS bude ve většině případů schváleno plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty, s ohledem na absenci majetku (zejména v důsledku dlouholetých a mnohačetných exekucí, jimž většina zadlužených odsouzených čelí) a s ní související pasivitou jejich věřitelů, kteří jako jediní mohou prostřednictvím svého hlasování prosadit způsob oddlužení zpeněžením majetkové podstaty.

Rozhodnutí o schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty (dále jen „rozhodnutí o schválení oddlužení“) bude obsahovat výroky a další náležitosti uvedené v ustanovení § 406 odst. 3 InsZ. Podstatou tohoto rozhodnutí je výrok insolvenčního soudu, jímž „uloží dlužníku, aby do podání zprávy o splnění oddlužení platil nezajištěným věřitelům prostřednictvím insolvenčního správce vždy k určenému dni měsíce částku stanovenou podle § 398 nebo § 398b z příjmů, které získá po schválení oddlužení, a to podle poměru jejich pohledávek určeného ve zprávě pro oddlužení“⁴⁰¹. Dlužník měsíční plátky neplní věřitelům přímo, ale prostřednictvím insolvenčního správce, který je rozděluje mezi nezajištěné věřitele podle poměru výše jejich přihlášených pohledávek na základě distribučního schématu, které insolvenční správce připojí ke zprávě pro oddlužení.⁴⁰² Jednotlivé splátky zasílá insolvenčnímu správci plátce

³⁹⁹ § 405 odst. 3 věta první InsZ.

⁴⁰⁰ § 406 odst. 1 věta první InsZ.

⁴⁰¹ § 406 odst. 3 písm. a) věta první InsZ.

⁴⁰² SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1096.

příjmu dlužníka ve formě srážek z tohoto příjmu.⁴⁰³ Příjmem dlužníka je nejčastěji mzda, ale může jít o jakýkoli jiný příjem, který je postižitelný výkonem rozhodnutí srážkami ze mzdy povinného; InsZ pro plátce příjmu dlužníka v obou případech užívá legislativní zkratku „plátce mzdy dlužníka“⁴⁰⁴. Plátcí mzdy dlužníka insolvenční soud v rozhodnutí o schválení oddlužení přikáže, „aby po doručení rozhodnutí o schválení oddlužení prováděl ze mzdy nebo jiného příjmu dlužníka stanovené srážky a nevyplácel sražené částky dlužníku“⁴⁰⁵. Srážky jsou z příjmu dlužníka činěny ve stejném rozsahu, v jakém z nich mohou být při výkonu rozhodnutí nebo při exekuci uspokojeny přednostní pohledávky.⁴⁰⁶ U dlužníků ve VTOS, kteří pracují, je příjmem odměna za práci a jejím plátcem je příslušná věznice, přičemž srážky z tohoto příjmu jsou činěny podle VoSO. Kromě povinnosti provádět z příjmu dlužníka srážky a nevyplácet je dlužníkovi může insolvenční soud v rozhodnutí o schválení oddlužení uložit plátcí mzdy i další povinnosti, které insolvenční zákon výslovně nezmiňuje. Půjde zejména o povinnosti z ustanovení OSŘ o plátcí mzdy při výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy povinného, neboť insolvenční zákon stanoví, že tato ustanovení OSŘ platí pro práva a povinnosti plátce mzdy dlužníka po doručení rozhodnutí o schválení oddlužení přiměřeně⁴⁰⁷. Takovou povinností může být například povinnost plátce mzdy informovat insolvenční soud o tom, že u něj dlužník přestal pracovat nebo pobírat mzdu či jiný příjem⁴⁰⁸.

Kromě povinnosti platit měsíčně nezajištěným věřitelům stanovenou částku jsou dlužníkovi v rozhodnutí o schválení oddlužení uloženy i další povinnosti, které vychází především z § 412 InsZ, který stanoví povinnosti dlužníka po schválení oddlužení. K těmto povinnostem blíže srov. následující kapitulu.

Schválení oddlužení je pro dlužníka důležitým milníkem, přičemž je lhostejné, zda se jedná o dlužníka na svobodě či ve VTOS. Jejich oddlužení se schválením dostává do další fáze, kterou by bylo možné označit za realizaci oddlužení v pravém slova smyslu. Od data úhrady první splátky, které je insolvenčním soudem v rozhodnutí o schválení oddlužení určeno, začíná běžet doba oddlužení, na jejímž konci čeká dlužníka po splnění všech jeho povinností dobrodiní odpuštění zbytku většiny dluhů. Současně dochází k zefektivnění splácení dluhů, neboť dlužníkovy splátky do oddlužení budou insolvenčním správcem distribuovány mezi všechny jeho nezajištěné věřitele, kteří řádně a včas přihlásili v insolvenčním řízení svou pohledávku a jejichž pohledávka nebyla popřena. To je významný rozdíl oproti splácení dluhů při výkonu rozhodnutí

⁴⁰³ § 406 odst. 5 věta poslední InsZ.

⁴⁰⁴ § 406 odst. 3 písm. d) InsZ.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

⁴⁰⁶ § 398 odst. 3 InsZ.

⁴⁰⁷ § 406 odst. 5 věta druhá InsZ.

⁴⁰⁸ Srov. např. usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 2. 12. 2021, č. j.: KSPH 72 INS 11655/2021-B-9.

či exekuci, kde se zásadně srážkami ze mzdy splácí postupně až do úplného vymožení pohledávky podle pořadí, které se řídí dnem, kdy bylo plátcí mzdy doručeno nařízení výkonu rozhodnutí či exekuční příkaz.

Pro mnohé dlužníky na svobodě znamená schválení oddlužení často faktické snížení jejich příjmu, a to i pokud jim z příjmu byly činěny srážky v rámci výkonu rozhodnutí či exekuce i před schválení oddlužení. Jedná se o případy, kdy dlužníkům v rámci výkonu rozhodnutí či exekuce nebyly z příjmu činěny srážky k uspokojení přednostních pohledávek. U dlužníků ve VTOS, jejichž příjmem je odměna za práci ve VTOS, toto však neplatí a tito dlužníci po schválení oddlužení fakticky nepocítí ve svém příjmu žádnou změnu. Je tomu tak proto, že srážky z odměny ve VTOS jsou činěny dle VoSO, která sice zohledňuje přednostní pohledávky, avšak pokud tyto na dlužníku ve VTOS vymáhány nejsou, převádí se část z čisté odměny určená k jejich uspokojení dál k uspokojení pohledávek nepřednostních⁴⁰⁹. Zároveň je třeba připomenout, že většina zadlužených odsouzených má dluhy, které jsou při výkonu rozhodnutí či exekuci přednostními pohledávkami, k tomu srov. podkapitolu 1.2.2.

2.7 Průběh oddlužení do splnění oddlužení

Tato kapitola se zabývá fází insolvenčního řízení, která následuje poté, co insolvenční soud vydá rozhodnutí o schválení oddlužení. Jak vyplývá z předchozí kapitoly, jako způsob oddlužení bude u dlužníků ve VTOS převažovat plnění splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty, a to především z důvodu absence či nedostatečnosti majetku dlužníka a s ní spojené pasivity jeho věřitelů k prohlasování způsobu oddlužení zpeněžením majetkové podstaty.

Fáze, která nastává po schválení oddlužení, je obvykle nejdelší fází insolvenčního řízení a dochází v ní k realizaci samotného smyslu oddlužení. V případě oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty jde o postupné plnění splátkového kalendáře prostřednictvím měsíčních splátek z příjmu dlužníka za současného zpeněžení určeného majetku. Výtěžek zpeněžení jakož i jednotlivé měsíční splátky rozděluje insolvenční správce mezi jednotlivé přihlášené věřitele dlužníka, jejichž pohledávky jsou tímto postupně uspokojovány. Při zdárném projití touto fází čeká na jejím konci na dlužníka dobrodiní v podobě osvobození od placení zbytku většiny neuspokojených pohledávek, což je pro většinu dlužníků hlavním důvodem, proč se pro oddlužení rozhodli. K tomu, aby tohoto cíle dlužník dosáhl a dostal tak ve svém ekonomickém životě onu druhou šanci a možnost začít nanovo a bez dluhů, je zásadní, aby v této fázi plnil všechny povinnosti, které mu soud uloží v rozhodnutí o schválení oddlužení a které vyplývají z insolvenčního zákona.

⁴⁰⁹ § 4 odst. 2 a 3 VoSO.

Pro dlužníka, který se v této fázi insolvenčního řízení nachází ve VTOS, představuje jeho uvěznění z hlediska plnění uložených povinností určitá specifika oproti dlužníku na svobodě. O těchto specifikách pojednává blíže následující podkapitola.

2.7.1 Povinnosti dlužníka po schválení oddlužení

Povinnosti, které musí dlužník plnit po dobu trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty, stanoví InsZ v § 412 a obvykle jsou tyto povinnosti dlužníku uloženy i v rozhodnutí o schválení oddlužení. Sprinz a Chytil tyto povinnosti člení na povinnosti příjmové povahy, povinnosti spolupracovat a ostatní povinnosti spojené s požadavkem férovosti a finanční gramotnosti.⁴¹⁰ Povinnosti příjmové povahy zahrnují povinnost dlužníka vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost⁴¹¹, povinnost vynaložit veškeré úsilí k plnému uspokojení věřitelů⁴¹² a povinnost vydat do oddlužení mimořádné příjmy⁴¹³. K povinnostem spolupracovat patří informační povinnosti dlužníka ohledně změny jeho bydliště či zaměstnání⁴¹⁴, povinnost pravidelně předkládat přehled svých příjmů⁴¹⁵ a povinnost na žádost předložit k nahlédnutí svá daňová přiznání za dobu trvání účinků schválení oddlužení⁴¹⁶. Povinnosti spojené s požadavkem férovosti a finanční gramotnosti jsou promítnuty zejména v povinnostech dlužníka nezatajovat žádný ze svých příjmů⁴¹⁷, neposkytovat žádnému z věřitelů žádné zvláštní výhody⁴¹⁸ a nepřijímat na sebe nové závazky, které by nemohl v době jejich splatnosti splnit⁴¹⁹.

Skutečnost, že se dlužník bude po dobu trvání účinků schválení oddlužení nacházet ve výkonu trestu, bude mít na plnění těchto povinností vliv. Některé povinnosti, jako je například povinnost dlužníka nezatajovat žádný ze svých příjmů, neposkytovat nikomu z věřitelů žádné zvláštní výhody či nepřijímat na sebe nové závazky, které by nemohl v době jejich splatnosti splnit, se budou dlužníkovi ve VTOS patrně plnit snadněji než dlužníkům na svobodě. Bude tomu tak jednoduše proto, že s ohledem na omezené svobody nemá dlužník ve VTOS příležitost k tomu obstarávat si příjmy, které by mohl zatajovat, ani možnosti k tomu zvláštním způsobem zvýhodňovat některé své věřitele. Totéž platí i pro povinnost dlužníka nepřijímat na sebe nové závazky, které by nemohl v době jejich splatnosti splnit. Dlužník na svobodě musí mít při

⁴¹⁰ SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1116–1121.

⁴¹¹ § 412 odst. 1 písm. a) InsZ.

⁴¹² § 412 odst. 1 písm. h) InsZ.

⁴¹³ § 412 odst. 1 písm. b) insZ.

⁴¹⁴ § 412 odst. 1 písm. c) InsZ.

⁴¹⁵ § 412 odst. 1 písm. d) InsZ.

⁴¹⁶ § 412 odst. 1 písm. e) in fine InsZ.

⁴¹⁷ § 412 odst. 1 písm. e) in principio InsZ.

⁴¹⁸ § 412 odst. 1 písm. f) InsZ.

⁴¹⁹ § 412 odst. 1 písm. g) InsZ.

uzavírání závazků toto pravidlo neustále na paměti, neboť pokud svým jednáním zavíní, že mu po schválení oddlužení vznikne peněžitý závazek po dobu 30 dnů po lhůtě splatnosti, je toto důvodem ke zrušení schváleného oddlužení⁴²⁰; pro určení, zda šlo o zaviněné jednání, stanovuje InsZ vyvratitelnou právní domněnku, která zakládá zavinění peněžitého závazku dlužníkem, pokud byl k jeho vymožení vůči dlužníku nařízen výkon rozhodnutí či exekuce⁴²¹. V kontextu této povinnosti se pak jeví jako značně rizikové chování spočívající v dalším zadlužování dlužníka, jemuž bylo schváleno oddlužení, například vstupováním do úvěrových smluv, prodlením v placení svých běžných výdajů apod. O dlužníkovi ve VTOS můžeme naproti tomu říci, že ve srovnání s dlužníkem na svobodě nemá srovnatelné příležitosti k tomu se dále zadlužovat a riziko porušení této povinnosti je tak z jeho pohledu nižší.

Jiná je však situace dlužníka ve VTOS v případě povinností příjmové povahy, a to zejména pokud jde o povinnost vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost a v případě jejího pozbytí o získání příjmu usilovat. Dlužník ve VTOS, který je pracovně zařazen, a jeho ekonomickou nabídku do oddlužení představují srážky z jeho odměny za práci, výdělečnou činnost vyvíjí, ovšem takováto příjmová situace dlužníka ve VTOS je výrazně méně stabilní než v případě dlužníka na svobodě. Dlužník ve VTOS si samostatně nemůže obstarat zaměstnání a pokud je pracovně zařazen, tak i přesto, že práci vykonává řádně, ji může pozbyt z mnoha důvodů, které nemůže ovlivnit, jako je například jeho přemístění do jiné věznice, v níž možnost pracovního zařazení již nebude. Zároveň je nutné si uvědomit, že na pracovní zařazení odsouzených se neaplikují ochranné instituty zákoníku práce týkající se například výpovědi a výpovědní doby. Dlužník ve VTOS tedy může práci během výkonu trestu ztratit snadno a náhle, zatímco nové pracovní zařazení může být zdouhavé a komplikované, s minimální šancí odsouzeného jej ovlivnit. S tím souvisí otázka, zda je možné v případě nezaviněné ztráty zaměstnání dlužníka ve VTOS spatřovat důvod pro zrušení schváleného oddlužení.

Důvody, z nichž může insolvenční soud zrušit schválené oddlužení, jsou uvedeny v § 418 odst. 1 a 3 InsZ. Jedná se o neplnění podstatných povinností dlužníkem podle schváleného způsobu oddlužení, vznik nového peněžitého závazku po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti v důsledku zaviněného jednání dlužníka a neschopnost dlužníka splácet minimální měsíční splátku po dobu delší 3 měsíců v důsledku okolností, které zavinil.

Podle Sprinze a Chytila samotné placení pohledávek nezajištěným věřitelům nespadá mezi podstatné povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení ve smyslu § 418 odst. 1 písm. a) InsZ, a pokud je dlužník v oddlužení schopen splácet alespoň minimální měsíční splátku, nemělo by

⁴²⁰ § 418 odst. 1 písm. c) InsZ.

⁴²¹ § 418 odst. 2 InsZ.

nehrazení ostatních pohledávek být samo o sobě důvodem pro zrušení oddlužení podle zmíněného ustanovení.⁴²² Dlužníci ve VTOS však většinou do oddlužení vstupují s ekonomickou nabídkou ve formě srážek z pracovní odměny, přičemž výše těchto srážek často převyšuje minimální splátku pouze v řádu stovek korun a ztráta pracovního zařazení tak pro tyto dlužníky znamená pozbytí schopnosti minimální měsíční splátku do oddlužení platit. Pokud tato neschopnost trvá déle než tři měsíce, bylo by možné uvažovat o zrušení schváleného oddlužení z důvodu uvedeném v § 418 odst. 1 písm. c) InsZ. Toto ustanovení ovšem jasně hovoří o neschopnosti dlužníka splácet minimální splátku po dobu delší než tři měsíce v důsledku okolností, které zavinil. V případě, že dlužník ve VTOS za trvání účinků schválení oddlužení, přijde o pracovní zařazení, bude na místě pečlivě zkoumat okolnosti, za nichž se tak stalo. Jsem toho názoru, že pakliže dlužník, který je ve VTOS pracovním zařazen, toto pracovní zařazení pozbyde z důvodů, které nemohl ovlivnit (například v důsledku zrušení pracovního místa nebo přemístěním odsouzeného do jiné věznice z kapacitních důvodů) a nadále ve výkonu trestu o opětovné pracovní zařazení usiluje, nelze v této skutečnosti spatřovat neplnění podstatných povinností ve smyslu § 418 odst. 1 písm. c) InsZ. Samozřejmě bude třeba vždy v každém případě individuálně posuzovat možnosti konkrétního dlužníka ohledně obstarání si příjmu i mimo výkon trestu, a to zejména za pomoci třetí osoby, se kterou by mohl pro účely oddlužení uzavřít darovací smlouvu či smlouvu o důchodu.

Kromě možnosti nahradit příjem z práce ve výkonu trestu příjmem poskytovaným třetí osobou může dlužník, který se ve výkonu trestu ocitne bez příjmu, v důsledku čehož není schopen splácet ani minimální měsíční splátku po dobu delší než tři měsíce, zvážit i možnost přerušování oddlužení. Po schválení oddlužení může insolvenční soud z důležitých důvodů na návrh dlužníka nebo insolvenčního správce přerušit průběh oddlužení až na 1 rok.⁴²³ Dle Důvodové zprávy k Oddlužovací novele by měly k přerušování průběhu oddlužení vést objektivní a dočasné důvody s tím, že přihlédnuto by mělo být „například k dlouhodobé pracovní neschopnosti, především v případě hospitalizace, ztrátě zaměstnání či jinému obdobnému výpadku příjmů způsobenému nikoli zaviněním dlužníka“⁴²⁴.

Institut přerušování průběhu oddlužení tak slouží jako pomoc dlužníkovi, který se dostal do problémů s plněním povinností v oddlužení a poskytnout mu dobu k tomu, aby tyto své problémy vyřešil a zároveň mu nebylo schválené oddlužení zrušeno. Po dobu přerušování oddlužení dlužník nemusí plnit svou povinnost splácet podle § 398 odst. 3 InsZ⁴²⁵, nemusí tedy hradit měsíční splátky

⁴²² SPRINZ a CHYTIL (2019) op. cit. pozn. 140, s. 1150.

⁴²³ § 412b odst. 1 InsZ.

⁴²⁴ Důvodová zpráva k Oddlužovací novele, s. 40.

⁴²⁵ § 412b odst. 2 InsZ.

k uspokojení svých nezajištěných věřitelů. Povinnost dlužníka hradit minimální měsíční splátku ovšem trvá i nadále, pouze její nehrazení nebude důvodem pro zrušení oddlužení, neboť je vyloučeno použití § 418 odst. 1 písm. c) InsZ. Jakmile tedy přerušeni průběhu oddlužení skončí, bude muset dlužník tyto pohledávky uhradit s tím, že insolvenčnímu správci náleží po dobu přerušeni odměna snížená o 70 %⁴²⁶; paušální náhrada hotových výdajů zůstává v nezměněné výši.⁴²⁷

Využití institutu přerušeni průběhu oddlužení dlužníkem ve VTOS, který nezaviněně přišel o příjmy, však s sebou nese úskalí spočívající v možnosti využít jej pouze jednou, neboť průběh oddlužení není možné přerušit opakovaně⁴²⁸. To znamená, že pokud by dlužník požádal insolvenční soud o přerušeni průběhu oddlužení, nemůže tak v budoucnu učinit znovu, i kdyby o příjmy ve věznici opět nezaviněně přišel. Příhodné by však bylo využití tohoto institutu dlužníkem ve VTOS, který nezaviněně přišel o příjmy a zároveň bude ve lhůtě jednoho roku propuštěn na svobodu, kde mu oproti vězení významně vzroste možnost obstarat si dostatečné příjmy.

V případě dlužníků ve VTOS s předpokladem uvěznění po většinu doby či celou dobu průběhu oddlužení by bylo vhodné uvažovat o konkrétních krocích daných věznic, kterými by byli odsouzení ve schváleném oddlužení podpořeni a které by mírnily riziko ztráty příjmů. Takovými kroky by mohlo být například pravidlo, že pracovníě zařazený odsouzený, jemuž bylo schváleno oddlužení, nebude přemístován do věznice, v níž možnost pracovního zařazení mít nebude. Jako další účinný nástroj pro udrženi odsouzeného v oddlužení by mohlo fungovat pravidlo, že dlužníci ve VTOS, kteří vstoupí do oddlužení, budou přednostně pracovníě zařazováni. Jelikož si věznice jsou vědomy extrémní zadluženosti odsouzených a velkého přínosu, které oddlužení do jejich situace vnáší, často odsouzené prostřednictvím svých sociálních pracovníků k oddlužení aktivně motivují a samy pravidlo o přednostním zaměstnávání odsouzených v oddlužení, byť neoficiálně, aplikují.⁴²⁹

2.7.2 Osvobození dlužníka od placení pohledávek

Zásadním předpokladem k tomu, aby bylo dlužníkovi přiznáno osvobození od placení dosud neuspokojených pohledávek v insolvenčním řízení podle § 414 InsZ, je splnění oddlužení.

⁴²⁶ § 3 odst. 3 písm. b) VOHVIS.

⁴²⁷ STRNAD (2019) op. cit. pozn. 223, s. 1496.

⁴²⁸ § 412b odst. 1 věta třetí InsZ.

⁴²⁹ Tak například ze zprávy o přezkumu a pro oddlužení lze vyčíst, že ve věznici Nové Sedlo platí dohoda, podle níž se bude věznice snažit co nejdříve pracovníě zařadit odsouzené, kteří mají zájem o řešení dluhů a zejména ty, kteří podali návrh na povolení oddlužení a nepřišli o práci vlastní vinou. Viz Zpráva pro oddlužení a o přezkumu ze dne 27. 4. 2021 v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod sp. zn. KSUL 74 INS 24149/2020.

Podmínky, za nichž dlužník splní oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty, stanoví InsZ v §412a odst. 1. Podle zmíněného ustanovení bude oddlužení splněno, pokud dlužník splatí nezajištěným věřitelům jejich pohledávky v plné výši⁴³⁰, nebo pokud dlužník splatí nezajištěným věřitelům v době tří let od schválení oddlužení alespoň 60 % jejich pohledávek⁴³¹, anebo pokud po dobu pěti let od schválení oddlužení nebude dlužníkovi oddlužení zrušeno a dlužník v této době neporuší svou povinnost vynaložit veškeré úsilí, které po něm lze spravedlivě požadovat, k plnému uspokojení svých věřitelů⁴³². V souvislosti s poslední podmínkou stanoví insolvenční zákon vyvratitelnou právní domněnku neporušení povinnosti dlužníka vynaložit veškeré úsilí, které po něm lze spravedlivě požadovat, k plnému uspokojení svých věřitelů v případě, že za pět let od schválení oddlužení splatí svým nezajištěným věřitelům alespoň 30 % jejich pohledávek.⁴³³

Splnění oddlužení vezme insolvenční soud na vědomí rozhodnutím⁴³⁴, s nímž zásadně spojí i rozhodnutí, jímž dlužníka osvobodí od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny⁴³⁵. Na dlužníka, který v oddlužení splní všechny své povinnosti a podmínky stanovené insolvenčním zákonem, čeká ono dobrodiní v podobě odpuštění zbytku neuspokojených pohledávek, což je hlavní motivací pro dlužníky, aby svou zadluženost prostřednictvím oddlužení řešili.

Z pohledu oddlužení osob ve VTOS je na místě zmínit též pohledávky, na něž se osvobození nevztahuje. Osvobození od placení pohledávek podle § 414 odst. 1 InsZ se nevztahuje na pohledávky vzniklé po rozhodnutí o úpadku a nedopadá ani na vybrané pohledávky, na jejichž uhrazení existuje veřejný zájem⁴³⁶. Za takové pohledávky označuje InsZ peněžité trest nebo jinou majetkovou sankci, která byla dlužníkovi uložena v trestním řízení pro úmyslný trestný čin, pohledávky na náhradu škody způsobené úmyslným porušením právní povinnosti, pohledávky věřitelů na výživném ze zákona a na náhradě škod způsobené na zdraví. Tyto pohledávky jsou mezi dluhy odsouzených dlužníků často zastoupeny a dlužník je bude povinen uhradit i v případě úspěšného projití oddlužením.

Pro dlužníky ve VTOS představuje oddlužení jedinečnou šanci, díky níž mohou skutečně efektivně řešit své dluhy. V případě dlužníků ve VTOS, kteří budou ve výkonu trestu po celou

⁴³⁰ § 412a odst. 1 písm. a).

⁴³¹ § 412a odst. 1 písm. b).

⁴³² § 412a odst. 1 písm. c).

⁴³³ Tamtéž in fine.

⁴³⁴ § 413 odst. 1 věta první InsZ.

⁴³⁵ § 414 odst. 1 InsZ.

⁴³⁶ SPRINZ a CHYTIL (2019), op. cit pozn. 140, s. 1145.

dobu oddlužení až do jeho splnění, se dokonce otevírá možnost opustit vězení bez dluhů a začít znovu nejen ve smyslu trestněprávním, ale též ekonomickém.

Závěr

V práci jsem se věnovala procesu oddlužení z pohledu dlužníka ve VTOS. Oddlužení je zde chápáno jako nástroj k řešení zadluženosti odsouzených. Jedním z cílů práce bylo vymezit a popsat fenomén zadluženosti osob ve VTOS. Z analýzy dostupných dat k zadluženosti českých vězňů, která byla provedena v první kapitole Části 1 této práce, vyplývá, že převážná většina osob ve VTOS je zadlužená. Ve většině případů se jedná o dluhy dosahující výše statisíců korun, které jsou na dlužníku ve VTOS vymáhány skrz mnohačetná exekuční řízení. Příčiny zadluženosti osob ve VTOS jsou zčásti shodné s příčinami zadluženosti běžné populace, zároveň se u osob ve VTOS vyskytují určité specifické dluhy, které mají souvislost buď se způsobem života před nástupem do VTOS anebo přímo s trestnou činností. Typickými dluhy, které souvisejí s trestnou činností, jsou dluhy za náklady trestního řízení, dlužné výživné a dluhy z náhrady újmy způsobené trestným činem. Tyto dluhy, spolu se způsoby, kterými je může odsouzený během VTOS platit, jsou podrobně rozebrány v podkapitolách 1.2.3 až 1.2.5.

Určitou vstupní branou k řešení zadluženosti odsouzených může být jejich zapojení se do dluhového poradenství, které bývá ve věznicích zajišťováno sociálními pracovníky či neziskovými organizacemi. V případě, že chce odsouzený své dluhy splácet, je nutná existence příjmu, kterým je ve VTOS odměna za práci. V podkapitole 1.3.2 jsem provedla detailní rozbor jednotlivých ustanovení VoSO, která stanovují výši srážek, které jsou odsouzenému činěny z jeho čisté odměny a následně použity k úhradě jeho dluhů. V Tabulce č. 2 jsem tyto srážky prakticky demonstrovala na odměně za práci odsouzeného zařazeného v I. pracovní skupině.

Odsouzený může mít i jiné příjmy, které jsou mu do VTOS zaslány. Z pravidel pro nakládání s těmito příjmy vyplývá, že až polovina z nich může být použita k úhradě dluhů odsouzeného, ovšem jen k úhradě pohledávek uvedených v § 25 odst. 4 ZoVTOS. Osobám, které mají ve VTOS nějaký příjem, jsou tedy dluhy hrazeny z tohoto příjmu, ovšem vezmeme-li v úvahu zjištěnou míru zadluženosti těchto osob, je zřejmé, že většina odsouzených nemá šanci své dluhy během VTOS splatit. Po vykonání trestu tedy vězení opouští člověk s dluhy i exekucemi, což výrazně snižuje jeho šanci na úspěšnou resocializaci a naopak zvyšuje pravděpodobnost recidivy trestné činnosti, zejména v oblasti majetkové kriminality.

Existence dluhů vůči vícero věřitelům, které jsou navíc v řádu statisíců, u dlužníků ve VTOS implikuje, že se většina těchto dlužníků nachází v úpadku, který lze řešit oddlužením. Proces oddlužení dlužníka ve VTOS je předmětem Části 2 diplomové práce. Situace dlužníková uvěznění vnáší do procesu oddlužení různá specifika. Hlavním cílem práce bylo seznámit čtenáře s celým procesem oddlužení z pohledu dlužníka ve VTOS s důrazem na tato specifika a zjistit, které

legislativní změny tento způsob řešení úpadku dlužníkům ve VTOS zpřístupnily, a jaké zde stále zůstávají překážky, jež průběh oddlužení dlužníkům ve VTOS oproti dlužníkům na svobodě ztěžují či ohrožují.

V posledních třech letech proběhly dvě legislativní změny, které možnost oddlužení zásadním způsobem otevřely i dlužníkům ve VTOS. První z nich je procentuální navázání odměny za práci odsouzeného na minimální mzdu zavedené nařízením vlády č. 87/2019 Sb. Druhá, provedená Oddlužovací novelou, zavedla zrušení povinnosti dlužníka prokazovat při vstupu do oddlužení, že za dobu trvání schváleného oddlužení své nezajištěné věřitele uspokojí alespoň v rozsahu 30 %.

Na základě provedených rozborů příslušných ustanovení InsZ a VoSO, jakož i zavedené praxe insolvenční justice, lze tvrdit, že z hlediska dodržení požadavku na minimální měsíční splátku je vstup do oddlužení umožněn každému dlužníkovi ve VTOS, který nemá povinnost platit řádné výživné ani povinnost splácet dlužné výživné, je ve VTOS pracovně zařazen a odpracuje každý měsíc dostatečný počet hodin (pro osoby ve VTOS zařazené v I. pracovní skupině se přitom požadovaný počet odpracovaných hodin blíží celému počtu hodin připadajících na plný pracovní úvazek). To neznamená, že by osoby ve VTOS s povinností platit výživné byly ze vstupu do oddlužení apriorně vyloučeny. Jelikož je však výživné součástí minimální měsíční splátky, je třeba u těchto dlužníků individuálně zjišťovat, zda disponují dostatečným příjmem. Výsledky těchto zjištění může rovněž ovlivnit, jaký přístup ke způsobu výpočtu minimální měsíční splátky zaujímá insolvenční soud, jak jsem ukázala v podkapitole 2.5.3 spolu s praktickým výpočtem demonstrovaným na poskytnuté výplatní pásce odsouzeného.

I další změny, které do oddlužení přinesla Oddlužovací novela, znamenají pro dlužníky ve VTOS usnadnění vstupu do oddlužení; jsou jimi zejména zrušení povinnosti předložit seznam závazků a zrušení povinnosti úředního ověření podpisu dárce na darovací smlouvě, resp. plátce na smlouvě o důchodu. Významnou změnu přinesla též vyhláška č. 581/2020 Sb., která z povinných příloh k návrhu na povolení oddlužení vyjmula výpis z Rejstříku trestů, jelikož získat z vězení tento dokument se neobejde bez součinnosti třetí osoby vybavené plnou mocí s úředně ověřeným podpisem odsouzeného.

Z legislativních změn dřívějšího data byla pro dlužníky ve VTOS usilující o oddlužení významná zejména novela InsZ provedená zákonem č. 294/2013 Sb., která z InsZ vypustila domněnku nepoctivého záměru dlužníka, který byl v posledních pěti letech před zahájením insolvenčního řízení pravomocně odsouzen pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy.

I přes uvedené změny zde stále zůstávají určité překážky, jež dlužníkům ve VTOS oproti dlužníkům na svobodě oddlužení ztěžují či ohrožují jeho zdárný průběh. Tyto překážky se prolínají celým procesem oddlužení. Při výběru osoby, která sepiše a podá návrh na povolení oddlužení, je

odsouzený limitován kapacitami akreditovaných osob nejčastěji z řad neziskových organizací a v případě, že se rozhodne pro jiného sepisovatele, musí počítat s úhradou odměny za tuto činnost, jakož i s povinností uhradit další náklady, které nejsou v odměně zahrnuty. To je mnohdy pro odsouzeného problém s ohledem na omezené možnosti obstarání příjmu ve VTOS.

Další komplikací pro dlužníky ve VTOS představuje proces obstarávání povinných příloh k návrhu na povolení oddlužení. Zejména se to týká listin, které dokládají příjmy dlužníka za uplynulých 12 měsíců (za předpokladu, že dlužník nebyl po celou tuto dobu ve VTOS) a rozhodnutí, v nichž došlo ke stanovení výživného. V souvislosti s povinnými přílohami k návrhu na povolení oddlužení je rovněž na místě zmínit požadavek úředně ověřeného podpisu dlužníka na plné moci sepisovatele návrhu, který vzhledem k absenci obecných pravidel pro návštěvy ověřujících osob proces oddlužení dlužníka ve VTOS značně zdržuje.

V rámci určování místní příslušnosti insolvenčního soudu může být pro dlužníka ve VTOS rovněž obtížné doložit svůj úmysl zdržovat se trvale v místě, které je odlišné od místa jeho trvalého pobytu. To se týká především dlužníků, kteří nebudou ve VTOS po celou dobu trvání schváleného oddlužení a v místě, kam se hodlají vrátit po propuštění, nemají prozatím žádné vazby. Z příkladů rozhodování insolvenčních soudů uvedených v podkapitole 2.4.5 vyplývá, že pouhé prohlášení dlužníka o úmyslu zdržovat se po svém propuštění v místě odlišném od místa jeho trvalého pobytu není pro soud dostačující.

Dalším aspektem, který představuje pro dlužníky ve VTOS výzvu oproti dlužníkům na svobodě, je délka lhůty k opravě či doplnění návrhu na povolení oddlužení, která nesmí být delší než sedm dní. Vždy záleží na povaze požadovaného doplnění či opravy, ovšem jedná-li se o doložení listiny, kterou nemá dlužník ve VTOS u sebe, je dodržení této lhůty pro odsouzeného velmi náročné, obzvláště jde-li o rozsudek či podobný dokument.

Jako problém se rovněž ukazuje nesjednocená praxe věznic v přístupu k vyplácení dobrovolného výživného z pracovní odměny odsouzeného po zahájení insolvenčního řízení, jak ilustrují na příkladech insolvenčních řízení uvedených v podkapitole 2.4.6. I přesto, že deponace tohoto výživného po zahájení insolvenčního řízení nemá oporu v právních předpisech, bývá k ní přistupováno. Oprávnění z tohoto výživného jsou obvykle nezaopatřené děti, s nimiž žil odsouzený před svým uvězněním ve společné domácnosti, a v případě dlužníka na svobodě by tyto děti byly považovány za vyživované osoby dle NoNČ. Toto nařízení se na odměnu za práci odsouzeného nepoužije, jeho obdobou je však ve vztahu k nezaopatřeným dětem právě možnost dobrovolného výživného srážkami z pracovní odměny odsouzeného dle VoSO, které v případě jeho deponace věznicí po zahájení insolvenčního řízení nebude kontinuálně hrazeno až do případného schválení oddlužení.

Mezi další faktory, které oddlužení dlužníků ve VTOS oproti oddlužení dlužníků na svobodě ztěžují, patří nemožnost informovat se o průběhu insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku, jakož i ztížená komunikace s insolvenčním správcem, která v případech dlužníků na svobodě probíhá nejčastěji telefonicky či emailem. Pokud chce dlužník ve VTOS s insolvenčním správcem komunikovat telefonicky, musí si zvláštním postupem nechat schválit telefonní číslo insolvenčního správce, jinak je odkázán na komunikaci čistě písemnou.

Ohrožení zdárného průběhu oddlužení dlužníků ve VTOS představuje rovněž povinnost dlužníka platit zálohy na odměnu a hotové výdaje insolvenčního správce v období od jeho ustanovení do schválení oddlužení, jak jsem rozebrala v podkapitole 2.6.1. Pokud odsouzený nedisponuje ve VTOS jinými příjmy než je odměna za práci a zároveň zde není žádná další osoba, která by mu s úhradami vypomohla, může k těmto platbám využít pouze kapesné z pracovní odměny, čímž se mu výrazně ztenčí rozpočet na nákup potravin a věcí osobní potřeby v prodejně věznice.

Významným zásahem do již schváleného oddlužení dlužníka ve VTOS je, pokud ve vězení ztratí příjem. V případě ztráty příjmů po schválení oddlužení má dlužník zákonnou povinnost usilovat o jejich obnovení. Dlužník na svobodě je při hledání nového zdroje příjmu limitován v zásadě jen svým zdravotním stavem a dosaženou kvalifikací. Naproti tomu dlužník ve VTOS sice může v případě pozbytí pracovního zařazení aktivně projevit zájem o jeho znovuzískání, ovšem to, zda bude znovu pracovníě zařazen, závisí především na tom, zda budou nějaká pracovní místa vůbec k dispozici, což je faktor, který dlužník ve VTOS nemůže nijak ovlivnit.

Ze zjištěných závěrů vyplývá, že oddlužení pro dlužníky ve VTOS možné je, byť jsou zde mnohé překážky, které se odvíjí od specifického postavení těchto dlužníků a mohou celý proces ztěžovat či ohrožovat. Je zřejmé, že některé z těchto překážek jsou neměnné a plynou ze samotné podstaty VTOS, jímž je omezení člověka na svobodě. Domnívám se však, že většinu zmíněných překážek lze odstranit, ať již pomocí právních předpisů, judikatury či prostou změnou v přístupu jednotlivých aktérů insolvenčních procesů.

Seznam použitých zkratek

AT	Vyhláška č. 177/1996 Sb. o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)
EŘ	Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů
InsZ	Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
NGŘ	Nářízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 14/2018, kterým se stanoví postup při rozúčtování pracovní odměny vězňených osob a postup při správě a evidenci jejich pracovních prostředků
NoNČ	Nářízení vlády č. 595/2006 Sb., o způsobu výpočtu základní částky, která nesmí být sražena povinnému z měsíční mzdy při výkonu rozhodnutí, a o stanovení částky, nad kterou je mzda postižitelná srážkami bez omezení (nářízení o nezabavitelných částkách)
NoPO	Nářízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody
Oddlužovací novela	Zákon č. 31/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správciích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
OSŘ	Zákon č. 99/1963, občanský soudní řád
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
VOHVIS	Vyhláška č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů

VoNP	Vyhláška č. 191/2017 Sb., o náležitostech podání a formulářů elektronických podání v insolvenčním řízení a o změně vyhlášky č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona
VoSO	Vyhláška č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů
VSČR	Vězeňská služba České republiky
VTOS	výkon trestu odnětí svobody
ZoIS	Zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích
ZoVTOS	Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
ZoVV	Zákon č. 293/1993, o výkonu vazby

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

- [1] BACKA, Jakub. Lehkomyslný přístup dlužníka jako důvod neúspěšného oddlužení. *Právní rozhledy*, 2021, č. 13-14
- [2] BĚLINA, Miroslav, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019
- [3] DRÁPAL, Jakub. Vězeňské poplatky z české a mezinárodní perspektivy – 1. část. *Trestněprávní revue*, 2015, č. 5
- [4] DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2017
- [5] HASMANOVÁ, Ludmila. O projektu šance. In: *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňených osob*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008
- [6] JIRMÁSEK, Tomáš. S poctivostí oddlužení dojdeš. *Právní rozhledy*, 2015, č. 23-24
- [7] KOZÁK, Jan, BROŽ, Jaroslav, DADAM, Alexandr, STANISLAV, Antonín, STRNAD, Zdeněk, ZRŮST Lukáš, ŽIŽLAVSKÝ, Michal. *Insolvenční zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019
- [8] OTMAROVÁ, Monika. *Analýza zadluženosti klientů ve výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2012
- [9] OTMAROVÁ, Monika. Rizika v procesu znovuzacheňování do společnosti: průzkum mezi odsouzenými. In: *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňených osob*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008
- [10] PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Brno: Host, 2019
- [11] RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017
- [12] ROZUM, Jan, Jan TOMÁŠEK, Jiří VLACH a Lucie HÁKOVÁ. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016
- [13] SCHAVEL, Milan, Barbora DREXLEROVÁ a Lucia LEKÁROVÁ. *Zadlženost' a psychosociálna pomoc rodinám so sociálno-ekonomickými problémami*. *Sociální práce*, 2009, č. 2
- [14] SMOLÍK, Petr. *Oddlužení v právním řádu ČR*. Praha: C. H. Beck, 2016
- [15] SPRINZ, Petr, JIRMÁSEK, Tomáš, ŘEHÁČEK, Oldřich, VRBA, Milan, ZOUBEK, Hynek a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2019

- [16] ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- [17] ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- [18] ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014
- [19] VALEŠ, František. Zadluženost odsouzených jako překážka sociální integrace – situace a doporučení. In: *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňených osob*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008

Seznam použitých internetových zdrojů

- [1] BERAN, Vlastimil a Lenka ŘÍHOVÁ. *Dostupnost dat mezi zainteresovanými institucemi v oblasti exekucí* [online]. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2017 [cit. 29. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/download/dostupnost-dat-mezi-zainteresovanymi-institucemi-v-oblasti-exekuci/?wpdmdl=3305&refresh=6227524637ca21646744134>
- [2] *Další projekty: Společně na svobodu* [online]. RUBIKON Centrum: Pomáháme překročit minulost [cit. 8. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/dalsi-projekty/spolecne-na-svobodu/>
- [3] DRAHÝ, František, Jindřich HŮRKA a Michal PETRAS. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích: deskriptivní studie* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2018 [cit. 1. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/sarpo/sarpo-charakteristiky-odsouzenych-v-ceskych-veznicich.pdf>
- [4] JIRMÁSEK, Tomáš. *Výpočet minimální měsíční splátky v oddlužení podle ust. § 395 odst. 1 písm. b) InsZ, ve znění účinném od 1. 6. 2019* [online]. Insolvence 2008: Insolvenční zóna [cit. 1. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.insolvencizona.cz/clanky/vypocet-minimalni-mesicni-splatky-v-oddluzeni-podle-ust-%C2%A7-395-odst-1-pism-b-insz-ve-zneni-ucinnem-od-1-6-2019/>
- [5] *Kdo jsme* [online]. RUBIKON Centrum: Pomáháme překročit minulost [cit. 8. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme/>
- [6] *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2015 [cit. 10. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

- [7] KVÁČA, Vladimír a Adéla GOTTWALDOVÁ. *Shrnutí evaluace projektu Společně na svobodu* [online]. RUBIKON Centrum, 2021 [cit. 10. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.rubikoncentrum.cz/wp-content/uploads/2021/01/Shrnuti-evaluace_online.pdf
- [8] *Mapa organizací v trestní justici* [online]. RUBIKON Centrum: Pomáháme překročit minulost, 2021 [cit. 12. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/mapa-organizaci/>
- [9] MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky* [online]. Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2020 [cit. 1. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>
- [10] MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální pracovník/pracovnice ve vězeňství* [online]. In: Sociální práce ve vězeňství: Sborník příspěvků z konference VII. Penologické dny 2019. Akademie Vězeňské služby České republiky, 2020, [cit. 2. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/akademie-vs-cr/novinky/socialni-prace-ve-vezenstvi-sbornik-ze-vii-penologickych-dnu/>
- [11] *Náhrada škody ve výkonu trestu* [online]. LIGHTHOUSE spolek, 3. 1. 2019 [cit. 12. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.lgh.cz/nahrada-skody-ve-vykonu-trestu/>
- [12] *O nás* [online]. LIGHTHOUSE spolek [cit. 8. 1. 2022]. Dostupné z: <http://www.lgh.cz/o-nas/>
- [13] *O nás* [online]. Volonté: vůle pomáhat [cit. 18. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.volonte.cz/volonte>
- [14] *Odměny advokátů za sepsání návrhů na povolení oddlužení: výkladové stanovisko* [online]. Odborná sekce ČAK pro insolvenční právo [cit. 12. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/assets/vykladove-stanovisko-sekce.pdf>
- [15] RIEMLOVÁ, Martina. *Odsouzení chtějí pracovat. Pro firmy jde o levnou a spolehlivou pracovní sílu* [online]. iDNES.cz, 30. 1. 2021 [cit. 14. 1. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/prace-odsouzeni-vezni-zamestnanost.A210124_150849_ekonomika_rie
- [16] *Rok 2020 v číslech* [online]. VašeVýživné.cz, 4. ledna 2021 [cit. 10. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.vasevyzivne.cz/rok-2020-v-cislech/>
- [17] RYCHLÍKOVÁ, Apolena, Saša UHLOVÁ a Kateřina MAHDALOVÁ. *Exekuce: černé svědomí Česka* [online]. A2larm, 3. 12. 2018 [cit. 29. 12. 2021]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2018/12/exekuce-cerne-svedomi-ceska/>
- [18] *Sepisovatelé návrhu* [online]. JUSTICE.CZ: INSOLVENCE [cit. 1. 2. 2022]. Dostupné z: <https://insolvence.justice.cz/sepisovatele-navrhu/>

- [19] SCHNEEDÖRFLER, Petr. *Zadlužený klient* [online]. In: Sociální práce ve vězeňství: Sborník příspěvků z konference VII. Penologické dny 2019. Akademie Vězeňské služby České republiky, 2020, [cit. 2. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/akademie-vs-cr/novinky/socialni-prace-ve-vezenstvi-sbornik-ze-vii-penologickych-dnu/>
- [20] ŠTEFAN, Václav. *Rostoucí dluhy komplikují návrat trestanců do společnosti, pracovat ve vězení nestačí* [online]. iRozhlas, 25. 2. 2019 [cit. 1. 3. 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vezni-vezeni-dluhy-penize-exekuce-insolvence-prace_1902251041_lac
- [21] *Výhody datových schránek* [online], Datové schránky.info, 2019 [cit. 15. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.datoveschranky.info/o-datovych-schrankach/vyhody-datovych-schranek>
- [22] *Výsledky za rok 2021* [online]. RUBIKON Centrum: pomáháme překročit minulost [cit. 20. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/vysledky-za-rok-2021/>
- [23] *Zadluženost a recidiva* [online]. LIGHTHOUSE spolek, 31. března 2018 [cit. 8. 1. 2022]. Dostupné z: <http://www.lgh.cz/zadluzenost/>

Seznam použitých právních předpisů

- [1] Nařízení vlády č. 273/2018 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění pozdějších předpisů
- [2] Nařízení vlády č. 595/2006 Sb., o způsobu výpočtu základní částky, která nesmí být sražena povinnému z měsíční mzdy při výkonu rozhodnutí, a o stanovení částky, nad kterou je mzda postižitelná srážkami bez omezení (nařízení o nezabavitelných částkách)
- [3] Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody
- [4] Nařízení vlády č. 87/2019, kterým se mění nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody
- [5] Vyhláška č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem

- [6] Vyhláška č. 191/2017 Sb., o náležitostech podání a formulářů elektronických podání v insolvenčním řízení a o změně vyhlášky č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona
- [7] Vyhláška č. 312/1995 Sb., kterou se stanoví paušální částka nákladů trestního řízení
- [8] Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
- [9] Vyhláška č. 581/2020 Sb., kterou se mění vyhláška č. 191/2017 Sb., o náležitostech podání a formulářů elektronických podání v insolvenčním řízení a o změně vyhlášky č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, ve znění vyhlášky č. 131/2019 Sb
- [10] Vyhláška č. 121/2019 Sb., o materiálním vybavení a standardech výkonu funkce insolvenčního správce
- [11] Vyhláška č. 177/1996 Sb. o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)
- [12] Zákon č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů
- [13] Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel)
- [14] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- [15] Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- [16] Zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích
- [17] Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)
- [18] Zákon č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti
- [19] Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů
- [20] Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
- [21] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- [22] Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Seznam použitých soudních rozhodnutí

- [1] Nález Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. II. ÚS 482/18
- [2] Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 12. 2017, č. j. 6 As 317/2017-38
- [3] Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 8. 2021, č. j. KSCB 44 INS 12213/2021-A-13
- [4] Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 12. 12. 2014, č. j. KSPH 67 INS 27668/2014-A-12

- [5] Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. 6. 2021, č. j. KSPH 67 INS 12213/2021-A-5
- [6] Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. 7. 2021, č. j. 67 INS 12213/2021-A-7
- [7] Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 2. 12. 2021, č. j.: KSPH 72 INS 11655/2021-B-9
- [8] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 5. 2021, č. j. MSPH 79 INS 10003/2021-A-6
- [9] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 6. 9. 2021, č. j. MSPH 79 INS 13668/2021-A-11
- [10] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 2021, č. j. MSPH 79 INS 13668/2021-B-5
- [11] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 17. 1. 2022, č. j. MSPH 79 INS 13668/2021-B-7
- [12] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, č. j. 29 NSČR 32/2011-B-37
- [13] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2015, č. j. 29 NSČR 24/2013-A-175
- [14] Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 6. 2004, č. j. Nad 79/2004-25
- [15] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18. 8. 2020, č. j. 4 VSOL 276/2020-A-25
- [16] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 8. 2018, č. j. 2 VSOL 552/2018-A-11
- [17] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 1. 2015, č. j. 4 VSPH 16/2015-A-17
- [18] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 3. 2017, č. j. 3 VSPH 340/2017-A-14
- [19] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 8. 2020, č. j. 1 VSPH 1013/2020-B-23
- [20] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 8. 2021, č. j. 1 VSPH 782/2021-A-13

Seznam ostatních zdrojů

- [1] Důvodová zpráva k nařízení vlády č. 87/2019, kterým se mění nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody
- [2] Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
- [3] Důvodová zpráva k zákonu č. 31/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

- [4] Předkládací zpráva Krajského soudu v Plzni ze dne 12. 7. 2021, č. j. KSPL 56 INS 10003/2021-A-10
- [5] Vládní návrh zákona ze dne 22. 12. 2017, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).
- [6] Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka č. 1: Vývoj výše odměny za práci odsouzeného v letech 2019–2022.....	27
Tabulka č. 2: Srážky z odměny odsouzeného zařazeného v I. pracovní skupině dle VoSO....	30
Obrázek č. 1: Výplatní páska odsouzeného zařazeného v I. pracovní skupině.....	72

Oddlužení osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá oddlužením dlužníka, který se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody. Jedním z cílů práce je na základě dostupných dat analyzovat fenomén zadluženosti českých vězňů, popsat jeho příčiny a možnosti řešení v obecné rovině. Hlavním cílem práce je seznámit čtenáře s procesem oddlužení dlužníka ve VTOS s důrazem na specifika a odchylky, které do oddlužení vnášejí situace dlužníkovy uvěznění. Oddlužení je v práci vnímáno jako nástroj k řešení problému, jímž je zadluženost českých vězňů. V rámci dosažení hlavního cíle je zkoumáno, které legislativní změny institut oddlužení pro dlužníky ve VTOS zpřístupnily a současně jaké zde stále zůstávají překážky, jež dlužníkům ve VTOS oproti dlužníkům na svobodě proces oddlužení objektivně ztěžují či ohrožují jeho zdárný průběh. K dosažení vytčených cílů jsou kombinovány metody analýzy a deskripce právních předpisů, soudních rozhodnutí a dalších relevantních dokumentů, doplněné praktickými příklady vybraných insolvenčních řízení a pracovními zkušenostmi autorky z dané oblasti.

Práce je členěna do dvou částí. První část se zabývá zadlužeností českých vězňů. Analyzuje dostupná data k tomuto fenoménu, popisuje jeho příčiny s důrazem na typické dluhy odsouzených osob a rozebírá možnosti, jaké má odsouzený k řešení svých dluhů během výkonu trestu k dispozici. Druhá část se zabývá institutem oddlužení dlužníka ve výkonu trestu odnětí svobody, jakožto konkrétního nástroje k řešení jeho zadluženosti. Je popsán celý proces oddlužení s důrazem na zvláštnosti tohoto procesu, které vyplývají ze specifického postavení dlužníka ve výkonu trestu odnětí svobody. Jsou analyzovány aspekty, které dlužníkům ve vězení ve srovnání s dlužníky na svobodě proces oddlužení komplikují či ohrožují. Některé z těchto aspektů jsou demonstrovány v praxi odkazem na vybraná insolvenční řízení či práci s materiálem získaným od odsouzeného.

V závěru autorka shrnuje svá zjištění z obou částí práce. Zadluženost je identifikována jako problém týkající se většiny odsouzených osob. Oproti dlužníkům na svobodě mají odsouzení také dluhy, které souvisí s trestnou činností. Pokud ve výkonu trestu pracují, splácí se část dluhů z pracovní odměny. Oddlužení představuje efektivní nástroj k řešení dluhů odsouzených, a díky představeným legislativním změnám je dnes pro odsouzené přístupnější, než bylo dříve. Stále zde ovšem pro osoby ve výkonu trestu zůstává řada překážek, které se vyskytují ve všech fázích procesu oddlužení.

klíčová slova: zadluženost vězňů, insolvenční řízení, oddlužení vězňů

Discharge of imprisoned persons

Abstract

The diploma thesis deals with the discharge of an imprisoned debtor. One of the aims of the thesis is to analyse the phenomenon of indebtedness of Czech prisoners on the basis of available data, to describe its causes and possible solutions in general. The main goal of the thesis is to acquaint the reader with the process of debtor's discharge with emphasis on the specifics and deviations that the debtor's imprisonment situation brings into his discharge. Discharge in this thesis is perceived as a tool to solve the problem of indebtedness of Czech prisoners. Within the framework of achieving the main goal, it is examined which legislative changes made the institute of discharge more available for imprisoned debtors and at the same time what obstacles, which objectively complicate or threaten the successful process of imprisoned debtors' discharge still remain. To achieve the set goals, methods of analysis and description of legal regulations, court decisions and other relevant documents are combined, supplemented by practical examples of selected insolvency proceedings and the author's work experience in the given area.

The work is divided into two parts. The first part deals with the indebtedness of Czech prisoners. It analyses the available data on this phenomenon, describes its causes with an emphasis on the typical debts of convicts and discusses the options available to the convict to resolve his debts during the execution of the sentence. The second part deals with the institute of imprisoned debtor's discharge as a specific tool to deal with his indebtedness. The whole process of discharge is described with emphasis on the peculiarities of this process, which result from the specific position of the imprisoned debtor. Aspects that complicate or endanger the process of debt relief in comparison with debtors at large are analysed. Some of these aspects are demonstrated in practice by reference to selected insolvency proceedings or work with material obtained from a convict.

In conclusion, the author summarizes her findings from both parts of the work. Indebtedness is identified as a problem affecting most convicts. Unlike debtors at liberty, convicts have debts that are related to crime. If they work in prison, a part of the debts can be paid by the wage deductions. Discharge is an effective tool for resolving convicts' debts, and thanks to the introduced legislative changes, it is now more accessible to convicts than before. However, there are still a number of obstacles for those serving a sentence that exist at all stages of the discharge process.

keywords: prisoners' indebtedness, insolvency proceeding, prisoners' discharge